

BORIS VARGA

EVROPA POSLE MAJDANA

studentski
kulturni
centar
novi sad

Boris Varga

**EVROPA POSLE
MAJDANA**

SKC NS 2015.

Dr Boris Varga
Evropa posle Majdana

Izdavač:
Studentski kulturni centar, Novi Sad
Dr Ilije Đuričića 3
Tel. 021/6350-579, 021/6350-744
www.skcms.org

Za izdavača:
Zdravko Vulin

Urednik izdanja:
Jovan Gvero

Recenzent:
Prof. dr Jovan Teokarević

Lektura i korektura:
Bojana Janjušević

Grafičko oblikovanje, korice i mape:
Igor Orsag

Foto:
„Zid sećanja“, Majdan nezavisnosti
Kijev 2014.

Štampa:
Simbol, Perovaradin

Tiraž: 400

Boris Varga

**EVROPA
POSLE
MAJDANA**

studentski
kulturni
centar
novi sad

#Osnovni tagovi:

Ukrajina

Evropska unija

Sporazum o asocijaciji sa EU

„Evromajdan“

„Revolucija dostojanstva“

Rusija

Evroazijski ekonomski savez

Aneksija Krima

Separatističke DNR i LNR

„Hibridni rat“

Sankcije

„Tržišni rat“

Kina

SAD

NATO

Novi Hladni rat

„Minsk1-2“

Srednja Evropa

Višegradaska grupa

Zapadni Balkan

Srbija

Demokratija

Autoritarizam

... Tatiani, Kseniji, Veri, Zuzani i Mihajlu.

„Ми помрем не в Парижі, тепер я напевно це знаю,
В провінційній постелі, що потом кишить і слізьми.
І твого коньяку не подасть тобі жоден, я знаю,
Нічиім поцілунком не будемо втішені ми.
Під мостом Мірабо не розійдуться кола п'їтьми.”

Наталка Білоцерківець / Мертвий півень

SADRŽAJ :

UVOD: EVROPA VIŠE NIJE SIGURAN DOM.	15
Protesti u Ukrajini i Srbija, decembar 2013:	
EVROENTUZIJAZAM.	23
Uticaj ukrajinske krize na region, februar 2014:	
ŠTA AKO SE UKRAJINA RASPADNE?	27
Pozicioniranje Rusije na Balkanu, mart 2014:	
JANUKOVIČ JE U SRBIJI.	33
Paralele Srbija–Rusija, mart 2014:	
REPUBLIKA KRIMSKA KRAJINA	39
Pogled na ukrajinsku krizu iz Srbije, april 2014:	
ZAŠTO U SRBIJI NEMA RAZUMEVANJA ZA EVROMAJDAN. ...	45
Komparativni pogledi, maj 2014:	
JUGOSLAVIJA I UKRAJINA: POSTOJE LI ANALOGIJE?	55
EU, Rusija, desnica i ukrajinska kriza, maj 2014:	
PUTIN I DESNIČARSKA INTERNACIONALA	61
Promenljivost posthladnoratovskih trendova, avgust 2014:	
NOVI TALAS RUSOFILIJE U SRBIJI.	71
Srbija između EU i Rusije, septembar 2014:	
MOŽE LI SRBIJA SEDETI NA DVE STOLICE?	77
Poseta Putina Srbiji, oktobar 2014:	
MOŽE LI MOSKVA ZAUSTAVITI ŠIRENJE NATO?	81
Srednja Evropa i ukrajinska kriza, oktobar-decembar 2015:	
UKRAJINA, „NOVA EVROPA“ I SRBIJA	87
Rusini i ukrajinska kriza, oktobar 2014:	
TRI RUSINSKA PRAVCA.	97

Vojvodina i kriza multikulturalnosti, oktobar 2014: VOJVODANSKE KRISTALNE NOĆI	105
Nasilje u Vojvodini i ukrajinska kriza, oktobar 2014: BAJKE ZA DECU I ODRASLE U VOJVODINI	113
Istorija i geopolitika, decembar 2014: STVARANJE BALKANSKIH MITOVA	119
Evropska unija i Evroazijski savez, januar 2015: EVROAZIJSKI SAVEZ – NADIGRAVANJE ZAPADA I RUSIJE. . . .	125
ZAKLJUČAK: Geopolitička procena Evroazije, april 2015: ČITATE LI BŽEŽINSKOG, ILI KARAGANOVA?	133
HRONOLOGIJA NAJVAŽNIJIH DOGAĐAJA U UKRAJINSKOJ KRIZI: novembar 2013. – april 2015.	155
POGOVOR - Prof. dr Jovan Teokarević.....	165
REČ IZDAVAČA - Jovan Gvero	169
MAPA	172
SKRAĆENICE	174
INDEKS	176
O AUTORU	186

UVOD ILI EVROPA VIŠE NIJE SIGURAN DOM

U Kijev, na aerodrom „Borispilj“ sleteo sam oko ponoći. Na prvi pogled, ništa nije ukazivalo na to da se od kraja aprila 2014. godine u ovoj državi vodi jedan već dosta krvav ratni sukob. To se jedino moglo osetiti po pooštrenijim pasoškim kontrolama, prisustvu ljudi u raznim uniformama i budnim checkpointima na ulazu u prestonicu. Centar Kijeva je tada, u maju 2014, još uvek izgledom podsećao i mirisao na višemesečne sukobe. Na pobeđu i smrt. Trg nezavisnosti, Majdan, i dalje je bio blokiran šatorima, betonskim blokovima i automobilskim gumama. Svugde okolo bila su komemoraciona obeležja sa upaljenim svećama i fotografijama žrtava, uglavnom mladih ljudi. Po kafićima se govorilo samo o sukobima na istoku Ukrajine. Ugostiteljski objekti u centru služili su za okupljanje i mobilizaciju novih dobrovoljaca. Nisam mogao da verujem da je to onaj isti centar Kijeva, gde smo krajem devedesetih, kao studenti novinarstva, stidljivo, na ukrajinskom jeziku – strahujući da ne budemo ismejani od ruskojezičnih prodavaca – naručivali kafu ili pivo.

U Kijevu se tada, devedesetih, ukrajinski smatrao jezikom provincije. Gledajući na situaciju u Ukrajini iz te perspektive, može se zaključiti da tragični događaji na Trgu nezavisnosti, odnosno Majdanu nezavisnosti, početkom 2014, jesu bili veliki zaokret, odnosno kako ih popularno nazivaju, „Revolucija dostojanstva“ (*Революція Гідності*) ili „Evromajdan“ (ili samo Majdan). Bio je to krvavi produžetak nekad mirnog i veselog karnevala, poznatog kao „Narandžasta revolucija“, koji se odigrao svega deceniju ranije i koji je izneverio očekivanja jednog dela ukrajinskih građana. Potrošeni su bili strpljenje, tolerancija i nada u mirno rešavanje pitanja ukrajinske tranzicije: u Evropsku uniju, ili u Evroazijski savez.

U ovoj knjizi odabrani su tekstovi koji su u periodu od decembra 2013. do marta 2015. godine bili objavljeni u medijima kao što su *BBC*, *Al Jazeera Balkans*, *Крyмyкa*, *Peščanik* itd. Tekstovi su napisani pretežno na srpskom, ali i na ukrajinskom i rusinskom jeziku, odnosno na jezicima¹ koji su mi svakodnevno novinarsko i istraživačko oruđe.

Knjiga bi se mogla slobodno zvati i „Balkan posle Majdana“, jer u knjizi dominiraju međunarodne relacije Ukrajina–Rusija–EU–Srbija i na tu temu najviše su zastupljena mišljenja uglavnom stručnjaka iz balkanskog regiona, iz tabora raznih intelektualnih orijentacija. Posebno mesto u ovoj knjizi imaju moja vlastita esejiistička razmišljanja i stavovi, objavljeni u medijima tokom razvoja ukrajinske krize. Tok ove publikacije isključivo je hronološki, a kako bi se lakše mogao pratiti veoma zamršen, vremenski skučen i dinamičan razvoj događaja – na kraju knjige se nalazi *Hronologija najvažnijih događaja u ukrajinskoj krizi: novembar 2013. – april 2015.*, sa kratkim tumačenjima.

Ova knjiga obuhvata događaje koji su najšire nazvani „ukrajinskom krizom“, a koji vremenski pokrivaju zbivanja od izbijanja protesta u Kijevu, u novembru 2013. godine, zbog nepotpisivanja Sporazuma o asocijaciji između Ukrajine i EU, preko aneksije Krima i „hibridnog rata“ na istoku Ukrajine, do niza pokušaja mirovnih pregovora uz međunarodno posredovanje, od kojih je poslednji bio u februaru 2015. godine, nazvan „Minsk-2“. Međutim, publikacija se bavi i širim uticajem ukrajinske krize na Evropu, posebno na bivše socijalističke države Srednje Evrope i Balkana, koje su se našle pod velikim političkim i ekonomskim pritiskom i od strane Zapada, i od strane Moskve. Ova publikacija posebno se bavi analogijama ukrajinske krize sa postjugoslovenskom krizom i ratovima devedesetih godina, a to su države od kojih većina

¹ Prilikom prevođenja pojedinih delova, a posebno citata na srpski jezik, bilo je određenih poteškoća „izgubljenosti u prevodu“, što je opšte prisutan problem kod takvih izdanja. Naime, pojedine izjave aktera su u prevodu stilski doterane (ali je smisao ostao apsolutno dosledan), jer su one bile primarno davane na BHSC (bošnjačko-hrvatsko-srpsko-crnogorskom), engleskom, ruskom, ukrajinskom ili na rusinskom jeziku.

danas prolazi kroz veoma iscrpljujuću tranziciju i gde je sudbina demokratije veoma krhka i nesigurna.

Ukrajinska kriza, sa geopolitičke tačke gledišta, sukob je velikih sila severne hemisfere, verovatno najozbiljniji od kraja Hladnog rata. Taj sukob dolazi deceniju nakon učlanjenja novih 12 postsocijalističkih država u NATO i EU, koje su tokom druge polovine XX veka bile pod političkim i vojnim uticajem Moskve. Ma koliko to paradoksalno zvučalo, države Višegradske grupe ipak nisu jednako reagovale na sukobe u Ukrajini i nisu imale jedinstven stav oko uvođenja sankcija Rusiji, a suzdržanost u odnosu na ukrajinsku krizu sve vreme je bila prisutna i kod vodećih država EU, poput Nemačke, Francuske i Velike Britanije.

Nakon tragičnih zbivanja na Majdanu, Evropa nije više „siguran dom“ i sasvim bezbrižno mesto za život. I to nisu jedine krize koje su u poslednjoj deceniji zadesile Evropu i najšire rečeno – zapadni svet. Ukrajinska kriza dolazi nakon ustavno-političke krize u EU i posebno iscrpljujuće ekonomske, odnosno finansijske krize, koja u Uniji sve više pokreće talas nezadovoljstva prekarijata zbog mera štednje, a posebno pogađa nezaposlenu omladinu. Takav talas je u Grčkoj, nakon više godina pokušaja spašavanja od bankrota, krajem januara 2015, na vlast prvi put doveo ekstremnu levicu Sirizu. Sličan trend pretilo da se proširi i na druge delove EU, koje su mere štednje posebno pogodile. S druge strane, u EU rastu i radikalno desničarska i evroskeptična raspoloženja. Migracije, posebno sa Bliskog istoka i iz Afrike, dodatno podstiču frustracije i radikalna raspoloženja u državama EU. Izbori za Evropski parlament, održani krajem maja 2014. godine, pokazali su, s jedne strane, slabu zainteresovanost za zajedničko evropsko pitanje, a s druge – na uspon desnice, posebno u Francuskoj, Velikoj Britaniji, Danskoj i Austriji.

Referendum u Škotskoj, koji se odigrao pola godine nakon kvazireferenduma i aneksije Krima, u septembru 2014, kao i sukobi oko samoproglasnih „Donjecke“ i „Luganske narodne republike“

(dalje u tekstu DNR i LNR) – dodatno su podigli tenzije na Starom kontinentu. Svi su se pitali – šta ako „rasparčavanje“ suverenih država postane trend u Evropi, da li će sledeća biti Baskija, pa Belgija, Republika Srpska, Makedonija, itd. Šta ako secesionistički talas bude praćen takozvanom balkanizacijom, odnosno i ratnim sukobima širom Evrope? Dve okolnosti nisu tome doprinele – škotsko „ne“ osamostaljenju od Ujedinjenog Kraljevstva i nešto ranije potpisivanje Briselskog sporazuma, u aprilu 2013. godine, između Beograda i Prištine, kojim je regulisana i na neki način okončana višegodišnja kriza u vezi sa jednostranim proglašenjem nezavisnosti Kosova.

Krim i Kosovo u ovoj knjizi verovatno su dve najvažnije neuralgične tačke oko kojih se vodi veoma sporno pitanje principa osamostaljenja i aneksije u posthladnoratovskoj Evropi. Ova knjiga takođe se bavi i potencijalno osetljivim regionalnim pitanjima koja, po koncentričnim krugovima, prate ukrajinsku krizu, a to je: „iskušavanje Dejtona“ u Republici Srpskoj kao simbola američke moći na Balkanu, strah od autonomije i verski motivisano nasilje u Vojvodini, kao i pokušaji da se kriza sa istoka Ukrajine prenese i u Zakarpatsku oblast.

Knjigom *Evropa posle Majdana* (SKC, 2015), uz knjige *Putin i baršunasta gerila* (Vreme, 2007) i *Farbanje demokratije* (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2013) nastavlja se i faktički zakružuje trilogija jedne etape mog publicističkog istraživanja o savremenim odnosima između Zapada (SAD i EU) i Rusije, koji su nakon izbijanja ukrajinske krize postali najzaoštreniji od kraja Hladnog rata.

Knjigu *Putin i baršunasta gerila* obeležili su važni događaji na prostoru Evroazije, takozvane „izborne revolucije“ u Srbiji, Gruziji, Ukrajini i Kirgiziji od 2000. do 2006. godine, ali i „kontrarevolucije“, odnosno odgovor u kom je do 2008. godine većina postsovjetskih republika (osim Moldavije, Ukrajine i Gruzije), uz veliku podršku Moskve, uspostavila skoro potpuno autoritarne

režime. U knjizi *Farbanje demokratije* kao motiv dominira trend umora od tranzicije i „loše demokratije“, odnosno od nekvalitetnog sprovođenja demokratskih procesa, kao i teritorijalne destabilizacije postsocijalističkih država, do kojih je došlo zbog nastajanja novih priznatih i nepriznatih država i teritorija.

To su događaji koji su se u poslednje dve decenije razvijali na prostoru bivših socijalističkih republika – od demokratskog entuzijazma početkom devedesetih, uzajamnog razočaranja krajem devedesetih, zahlađenjem odnosa nakon „šarenih revolucija“ početkom dvehiljaditih. Treća knjiga *Evropa posle Majdana* opisuje godinu i po dana sučeljavanja interesa Zapada i Rusije u ukrajinskoj krizi, te borbu Kijeva da u tako teškim geopolitičkim uslovima spreči da se Ukrajina „rasparča“.

Srbija ukrajinsku krizu tumači iz svog ugla, iz iskustva raspada SFR Jugoslavije. U većini slučajeva Majdan je u popularnim srpskim medijima bio predstavljen ne samo kao nacionalistička, već i izrazito ekstremistička akcija nasilnog državnog prevrata i svrgavanja ukrajinskog predsednika Viktora Janukoviča. To je slika slična onoj koja je bila stvarana u Beogradu za vreme rešavanja hrvatskog, bošnjačkog i albanskog pitanja u Jugoslaviji početkom devedesetih. Po tom modelu, veoma rasprostranjena matrica o tome da „ko ne sluša pijesmu, slušaće oluju“ – na celom postkomunističkom prostoru upravo se završavala uglavnom „tragičnim olujama“. Kako sebe Hrvatska početkom devedesetih nije videla u srpskom univerzalnom konceptu Jugoslavije, tako ni Ukrajina sebe nije videla ne samo u bivšem Sovjetskom Savezu, već ni kao deo novog Evroazijskog saveza, koji je Rusija od 1. januara 2015. godine počela da „gradi“ sa Belorusijom, Kazahstanom, Kirgizijom i Jermenijom.

U mojoj prethodnoj knjizi *Farbanje demokratije* na više mesta pojavljuju se misli bosanskohercegovačkog i američkog pisca Aleksandra Hemon, koji je za Bosnu važna karika između Zapada i Balkana, ali i veza sa Istokom, pre svega sa Ukrajinom.

U knjizi *Evropa posle Majdana* prisutan je ukrajinski pisac Jurij Andruhovič, čija je filozofska i faktička pojava u svojevrsnom vrednosnom raskoraku Srbije i Ukrajine, potpuno paradoksalna i govori o iskustvu sasvim suprotnom od pomenutog trenda zahlađenja. Andruhovič „svraća“ u Srbiju svega nekoliko nedelja „pre Majdana“, u oktobru 2013. godine, i gostuje na literarnim večerima nekoliko meseci „posle Majdana“, u septembru 2014. godine. Njegovo prisustvo u srpskom literarnom prostoru, a takođe aktivno prisustvo na srpsko-ukrajinskoj literarnoj sceni ukrajinskog prevodioca i teoretičarke Ale Tatarenko, govori ipak o postojanju jednog uzvišenijeg slovenskog intelektualnog prostora koji geopolitički sukobi bilo koje vrste ne mogu tako lako razbiti.

Ova knjiga počinje i završava se nizom pitanja. Da li Brisel zaista nije znao kako će reagovati Moskva na potpisivanje Sporazuma o asocijaciji između EU i Ukrajine? Ili je pogoršanje odnosa na evropskom kontinentu bilo podjednako i obostrano „priželjkivano“ – kako od strane EU, iznurene od ekonomske i političke krize (ali i SAD), tako i od strane nedemokratskog režima u Rusiji koji ambiciozno „gradi“ Evroazijski savez, a za koji mnogi smatraju da je na nivou pokušaja obnove SSSR. Ili je prosto problem u sasvim različitim vizijama budućeg razvoja Zapada i Rusije, odnosno prostranstva Evroazije u uslovima pada američke moći i formiranja novog višepolarnog sveta. Sve su to osetljiva pitanja na koja ćemo barem delimično u ovoj knjizi pokušati dati odgovor.

Zahvaljujem se svim mojim drugovima, kolegama i saradnicima poreklom sa Zapada, Istoka i Balkana, koji se bave novinarstvom, politikom, diplomatijom, naukom, umetnošću i građanskim aktivizmom, a koji su svojim nesebičnim razmišljanjima, stavovima i savetima direktno uticali da sadržaj ove knjige bude kompleksniji, bolji i bogatiji.

U Novom Sadu, 24. marta 2015.

Protesti u Ukrajini i Srbija: decembar 2013.

EVROENTUZIJAZAM²

Da li bismo mogli da zamislamo hiljade mladih ljudi kako izlaze na ulice gradova Srbije, tražeći od Vlade odlučnije delovanje i sprovođenje reformi zarad integracije u EU? Svakako, ali još uvek ne u 2013. godini

Počekom decembra 2013. godine, protesti protiv odluke ukrajinske Vlade da „zamrzne“ potpisivanje Asocijacije sa EU, sa kijevskog Majdana proširili su se na veće gradove Ukrajine. Kao obrazloženje odustajanja od tog Sporazuma koji menja geopolitičku orijentaciju zemlje, iz zvaničnog Kijeva navodi se ekonomski pritisak od strane Moskve.

Srbija i Ukrajina imaju sličnu savremenu tranzicionu istoriju: to su postkomunistička društva, raspalih federacija, koja teže demokratiji i nekoj vrsti povezanosti sa EU, i u kojima su se početkom dvehiljaditih odigrale „izborne revolucije“, gde su smenjene političke elite sa Miloševićem i Kučmom na čelu.

Ono što je različito u tranziciji Srbije i Ukrajine, jeste da je Srbija izašla iz liberalnijeg komunizma, doduše sa ratnim traumama, ali sa jasnom perspektivom članstva u EU. Situacija sa Kijevom je u mnogo čemu različita: Ukrajina je jedna od većih

² „Evroentuzijazam“, *Peščanik*, 7. decembra 2013,
<http://pescanik.net/protesti-u-ukrajini-i-srbija/>

evropskih država (po broju stanovnika i geografskoj veličini), sa posttotalitarnim sovjetskim nasleđem i sa potpuno neizvesnom evroiperspektivom. Čak bi se moglo reći – skoro nikakvom, barem u iduće dve decenije.

Međutim, masovna pobuna koja se, krajem 2013. godine, mogla videti u Kijevu i koju bismo slobodno mogli nazvati, pre svega, „pobunom građanskog društva“, bila je iznenađenje za mnoge u Briselu i Moskvi. Jer to više nije bila „Narandžasta revolucija“, tokom koje se na protestima podržava jedna politička opcija ili se zahtevaju poštenu izbori. Oni koji su u Ukrajini protestovali – ponovo, kao i deceniju ranije, 2004, danonoćno na temperaturama nižim od nule – tražili su potpisivanje Sporazuma o asocijaciji sa EU. To više nije bio samo politički izbor – ovde je u pitanju civilizacijski izbor: u Evropsku uniju ili Evroazijski savez koji Rusija stvara iz Carinskog saveza.

Situacija je komplikovana, jer su oba geopolitička igrača – Brisel i Moskva – skoro podjednako licemerni prema Ukrajini. Brisel Asocijacijom sa EU ne nudi Ukrajini jasan „evropski put“, a ne nudi ni ekonomsku pomoć koja je neophodna sa promenom geopolitičkog kursa ka Zapadu, posebno imajući u vidu da je Ukrajina ekonomski zavisna od Rusije. S druge strane, Rusija čini „brutalan“ ekonomski i politički pritisak na Ukrajinu, iako do samita u Viljnusu iz Moskve nikad nije otvoreno rečeno da veze Ukrajine i EU „ugrožavaju“ njene geopolitičke interese (kao što je to slučaj sa planovima ulaska Ukrajine u NATO).

Bez obzira na ishod takozvanog Evromajdana (nazvanog po centralnom trgu, Majdanu nezavisnosti u Kijevu), ovi protesti otvorili su ključna pitanja budućeg razvoja situacije i podela unutar ukrajinskog društva: na one koji su u stanju da se lično žrtvuju za „neizvesnu“ evrointegraciju i one koji smatraju da im je zajednički život u SSSR bio bolji.

Civilizacijski podeljena društva, kako ih Hantington naziva, karakteristična su i za Srbiju i Ukrajinu. S tim da Srbija, okružena

državama Evropske unije, bira između EU i „izolacije“. I dok poslednjih više od deset godina ukrajinske mlađe generacije traže drugačiju, evropsku budućnost, i spremni su da se za nju bore nenasilnim i uglavnom stoičkim putem, generacije u Srbiji odraštaju u sve više hermetičnom i ksenofobičnom okruženju, koje je po društvenim vrednostima sve dalje od EU. Zapadu je bilo važno političko pitanje – da Beograd i Priština pokrenu dijalog, i radi toga je bio spreman da podrži „bivše radikale“, pa i da slabije reaguje na kršenja ljudskih prava (manjinskih prava i slobode govora, korupciju). Malo se pominje da je „nepisani uslov“ za priključenje Srbije u EU – ulazak u NATO, priznavanje Kosova i neka vrsta „javnog pokajanja“ za politički izbor tokom devedesetih.

Da li bismo mogli da zamislimo hiljade mladih ljudi kako izlaze na ulice gradova Srbije, tražeći da Vlada reši prepreke iz pregovornog procesa sa EU, koji možda neće odgovarati personalnim političkim interesima pojedinih uticajnih struktura? Ili primer iz skore prošlosti, novembra/decembra 2011. godine – da li možemo da zamislimo da demonstranti javno traže da Srbija ukine podršku paralelnim institucijama na Kosovu kako bi dobila status kandidata za Evropsku uniju? Ili da se godinama tražio „raskid sa prošlošću“ i zbog evrointegracija zahtevalo da vlasti isporuče haške optuženike?

I pored različitih geopolitičkih problema sa procesom evrointegracije, različita je i želja za prihvatanjem evropskih vrednosti kod podeljenih društava u Srbiji i Ukrajini. U Srbiji na neki način prevladuje stav da smo mi „već u Evropi“ i to izaziva pasivnost, dok je u Ukrajini ona druga polovina društva spremna da se godinama smrzava na protestima ispod ukrajinskih i zastava EU. Ubeđen sam da je vrednosni stav i kolektivni „evroentuzijizam“ u srpskom i ukrajinskom društvu takođe jedan od „nepisanih uslova“ za ulazak ili barem neko približavanje Evropskoj uniji.

Uticaoaj ukrajinske krize na region: februar 2014.

ŠTA AKO SE UKRAJINA RASPADNE?³

Sukobe u Kijevu treba pre svega posmatrati kao, posle pada komunizma, prvi snažniji sudar zapadnih demokratskih i istočnih autoritarnih orijentacija političkih režima i ekonomskih principa

Groteskna je koincidencija da se uoči Zimskih olimpijskih igara u Sočiju, u Ukrajini odvija drama na neki način slična onoj koja se odigravala na prvi dan otvaranja Letnjih olimpijskih igara u Pekingu, kada je u Gruziji, 8. avgusta 2008. godine, počeo „petodnevni rat“, koji je za posledicu imao to da je ta postsovjetska republika bila teritorijalno podeljena i osakaćena, proglašavanjem jednostrane nezavisnosti za dve teritorije – Abhaziju i Južnu Osetiju, koje je prva podržala Ruska Federacija.

Raspad, ili bolje rečeno „raskol“, Ukrajine jeste najmanje verovatan scenario ishoda višemesečne krize i protesta u toj državi, ali on se ne može isključiti iz procene razvoja situacije u toj zemlji. Podele su postale nepremostive: većina građana zapadne Ukrajine podržava Sporazum o asocijaciji sa EU, protestuje i sebe doživljava kao deo Zapada, dok jugoistočna Ukrajina sebe uglavnom vidi van te priče, odnosno vidi sebe u vezi sa Rusijom.

³ „Šta ako se Ukrajina raspadne?“, *Peščanik*, 3. februara 2014, <http://pescanik.net/sta-ako-se-ukrajina-raspadne/>

Raspad države mogao bi da se odigra prilično brzo, odnosno u skorije vreme, ukoliko bi došlo do intenziviranja i eskaliranja nasilja ili pak oružanih sukoba. Raspad Ukrajine mogao bi da se odigra sporo i „sporazumno“, ukoliko bi se, nakon produbljanja dugoročne krize na relaciji Zapad-Jugoistok države, pojavio legalan način za inicijativu „razdvajanja“ ili „federalizacije“.

Balvani

Postoje analitičari koji smatraju da ruski tenkovi, upravo kao i u slučaju Gruzije 2008, već sada stoje spremni kod istočnih granica Ukrajine i čekaju „momenat raskola“. Međutim, nasilni scenario raspada Ukrajine mogao bi biti sličan onima s kraja Hladnog rata, kada su „balvanima“ bile rascepljene Hrvatska, Bosna, Moldavija, Gruzija i Azerbejdžan. Uprkos tome, događaji u Ukrajini odigravaju se skoro 25 godina nakon pada komunizma, i tu bi se moglo govoriti o „raspadu“ države čiji je suverenitet garantovala međunarodna zajednica, u zamenu za nuklearno razoružavanje Ukrajine u vreme raspada SSSR. U savremenom primeru Ukrajine problem raspada nije u potpunosti etničke prirode, jer se radi o dve civilizacijske orijentacije faktički jednog naroda – za integraciju u EU i u Evroazijski savez – savez postsovjetskih država koji poslednjih godina razvija Rusija. Upravo taj novi momenat u Ukrajini, gde se narod „rascepio“ po civilizacijskoj liniji „za“ i „protiv“ EU, mogao bi da bude opasan presedan u podeljenim društvima i državama izmorenim od tranzicije, kao što je Srbija. Prema poslednjim istraživanjima u Srbiji, podrška integracijama u EU iznosi svega jedan procenat više od pedeset posto, a podrška integracijama u NATO (što je defakto uslov integracije u EU) manja je od 20 posto.

Kao bumerang, mogući raskol Ukrajine mogao bi, pre svega, da pogodi neposrednog aktera ukrajinskih događaja – Rusiju, gde su Kavkaz, a sve više i daleki azijski Istok civilizacijski „odvojeni“ od zapadnog evropskog dela Ruske Federacije.

Teško je proceniti kakve bi posledice „raspad“ Ukrajine mogao imati na države EU, ali „cepanje“ ili „federalizacija“ jedne od teritorijalno najvećih država u Evropi verovatno ne bi uticalo na prethodno donetu tvrdnu odluku Škotske da u septembru 2014. godine organizuje referendum o nezavisnosti od Ujedinjenog Kraljevstva. Slične inicijative možda bi mnogi želeli da vide u Belgiji, Kataloniji, Baskiji... Pre se može govoriti o suprotnim trendovima između rivala: u Evropskoj uniji prisutan je trend „usitnjavanja“, dok je Evroazijski savez poslednjih godina u procesu „ukrupnjavanja“, jer se nakon stvaranja Carinskog saveza 2011. između Rusije, Belorusije i Kazahstana, najavljuje pridruživanje Jermenije i Kirgizije. U uslovima političke i ekonomske krize na Starom kontinentu, gde je kriza zajedničkog identiteta od ustavne krize EU najizraženija dosad, „secesionistička glad“ može se posmatrati kao ozbiljan bezbednosni izazov.

Dejtonska Ukrajina

„Federalizacija“ Ukrajine pod međunarodnim posredovanjem samoinicijativnih ili postkonfliktnih mirovnih sporazuma, ne bi toj zemlji donela trajnu političku ili teritorijalnu stabilnost. „Federalizovana Ukrajina“ najviše bi bila slična dejtonskoj BiH: zapadna Ukrajina bi, kao Sarajevo i Federacija, težila evrointegracijama, a jugoistočna Ukrajina, kao i Republika Srpska, prisajedinjavanju „istočnim maticama“. Tako podeljena država Ukrajina zbog toga bi najverovatnije bila nefunkcionalna, uostalom kao i Bosna.

Ipak, zdrav razum govori o tome da bi nasilni „raspad“ trebalo da bude najmanje moguća varijanta razrešenja ukrajinske krize, jer kroz Ukrajinu prolazi gasovod kojim se u Evropu eksportuje i više od 70 odsto ruskog gasa. EU sa Rusijom gradi gasovod Južni tok i sve te države međusobno prilično dobro trguju. Upravo zbog toga svedoci smo taktičnog, ali ciničnog i licemernog ćutanja Nemačke na represiju i teror koje režim u Kijevu, od decembra 2013. godine, sprovodi nad svojim građanima. SAD su u „krizi

liderstva“ i u opšteprihvaćenom trendu opadanja geopolitičkog i hegemonog uticaja. Pa i nakon sakaćenja Gruzije, u leto 2008. godine, zapadni političari samo su se malo „durili“ i kasnije nastavili da sarađuju sa Moskvom.

Surov „obračun“ za širenje uticaja EU prema bivšim sovjetskim republikama najviše bi mogle osetiti bivše socijalističke tranzicione države, koje su imale problem sa etničkim i teritorijalnim sukobima od početka devedesetih. Najverovatnije bi prva na udaru bila Bosna i Hercegovina, gde lider Republike Srpske odavno govori o potrebi raspada tog međunarodnog protektorata. Uticaj „raspada“ Ukrajine mogao bi da utiče na stabilnost Kosova i Makedonije.

Postsovjetska Jalta?

Nešto drugačiji uticaj bi „slom“ Ukrajine mogao da ima na prostoru bivšeg Sovjetskog Saveza. Pre svega to bi, kao i u slučaju Gruzije, bila jasna poruka da se Moskva protivi bilo kojoj evroatlantskoj integraciji njenih bivših saveznika. To faktički znači da bi na snazi bilo pravilo „postsovjetske Jalte“, a Gruzija i Ukrajina služile bi kao primer šta mogu očekivati države koje krenu „evroatlantskim putem“. Zato je Jermenija, još početkom septembra 2013, okrenula svoj geopolitički kurs i preko noći odbacila Sporazum o asocijaciji sa EU i prihvatila integraciju u istočni Evroazijski savez.

Nezavisno od toga da li Ukrajini pretila teritorijalni raspad, evroazijski kontinent je poslednje dve decenije u trendu stalnog usitnjavanja teritorija s jedne strane, i ukрупnjavanja raznih saveza s druge strane, što govori o potencijalnim ozbiljnim bezbednosnim izazovima i problemima. Tako bi trebalo posmatrati razvoj drame u Ukrajini i Kijevu, jer ona otvoreno govori o odmevanju snaga između Brisela i Moskve, preko širenja Evropske unije i Evroazijskog saveza, što će trajno pomeriti linije konflikta na Starom kontinentu. To se moglo primetiti na Minhenskoj konferenciji o bezbednosti, početkom februara 2013. godine.

Druga je stvar kvaziideološke prirode, jer se radi o kontekstu, poput onog iz Hladnog rata, u kome je zapadna liberalna demokratija već duže vreme u „krizi“, dok je Rusija davno prestala da bude (i ono malo) demokratska država. Stoga sukobe u Kijevu treba pre svega posmatrati kao, posle pada komunizma, prvi snažniji sudar zapadnih demokratskih i istočnih autoritarnih orijentacija političkih režima i ekonomskih principa.

Pozicioniranje Rusije na Balkanu: mart 2014.

JANUKOVIČ JE U SRBIJI⁴

Brisel od Rusije na neki način preuzima uticaj u Ukrajini, stoga nije isključeno da Moskva zatraži ustupke od Brisela, „buševići” bezbednosno zaokruživanje EU upravo tamo gde je ono najosetljivije – na Balkanu

Nadmećući se za politički i ekonomski uticaj u Ukrajini, Rusija je, posle bekstva Janukoviča iz Kijeva, privremeno izgubila geopolitičko natezanje konopca sa EU i SAD. Međutim, taj već sada otvoreni sukob ne samo dva velika tržišta, EU i Evroazijskog saveza (koji sa postsovjetskim republikama razvija Rusija), već i dva politička koncepta – demokratskog i autoritarnog – može imati šire i dramatične posledice po Evropu. Pre svega u zoni tranzicionih država.

Rusija je odmah posle Olimpijade u Sočiju počela da se pozicionira u ukrajinskoj krizi. Krim je defakto okupiran i tu se utemeljuje zona ruskih istorijskih i vojnih interesa, koju će Kijev teško kontrolisati. Sličan scenario mogao bi se odigrati i na istoku Ukrajine. To će onda verovatno postati i poluga za uticaj na političke i ekonomske prilike u Ukrajini. Ukrajina, Zapad i zapadni saveznici osudiće separatizam na Krimu i vršiće pritisak na Rusiju da zaustavi proces koji vodi u ratni sukob.

⁴ „Janukovič je u Srbiji”, *Peščanik*, 4. marta 2014, <http://pescanik.net/janukovic-je-u-srbiji/>

Rusija će najverovatnije aktivno i svim sredstvima težiti da popravi svoju poziciju na postsovjetskom prostoru. Zato će joj biti važno da oslabi uticaj koji na ukrajinsku politiku vrši troma i često „raštimovana” EU. Da bi zaustavila prodor Zapada na postsovjetski prostor, Moskva će najverovatnije primeniti razne poluge pritiska – vojnu, ekonomsku, energetska i političku.

Teško je verovati da će zbog Krima Nemačka, Francuska i Italija obustaviti trgovinu sa Rusijom ili izgradnju gasovoda Južni tok. One nisu prestale da sarađuju s Moskvom ni posle ruske okupacije Abhazije i Južne Osetije 2008. godine. Tako će Moskva držati EU, a Nemačku pogotovo, po strani od krize u Ukrajini.

Nakon „petodnevnog rata” u Gruziji 2008, Rusija je uspela da zaustavi širenje NATO-a na prostoru bivšeg socijalističkog bloka. Francuska i Nemačka su tada odustale od podrške Kijevu i Tbilisiju u vezi s ulaskom u NATO. Moldavija je ustavom regulisala vojnu neutralnost.

Rusija je već 2009. godine počela da govori o novoj „arhitekturi evropske bezbednosti”, što se moglo razumeti kao zaustavljanje širenja NATO-a na Istok. Za vreme posete Medvedeva Beogradu, u jesen iste godine, tadašnji predsednik Tadić potvrdno je klimao glavom dok je predsednik Rusije govorio o učešću Srbije u tim ruskim bezbednosnim planovima.

Nešto ranije, u decembru 2007. godine, srpski parlament izglasao je rezoluciju o „vojnoj neutralnosti”. Potom je Srbija postala i država „čvor” ruskog energetskog lobija i gasovoda Južni tok. Srbija očekuje i etapnu realizaciju ruskog kredita u vrednosti od oko milijardu dolara. Srbija ima sa Rusijom potpisan Sporazum o slobodnoj trgovini, kakav imaju samo države bivšeg Sovjetskog Saveza.

Nedelju dana pre potpisivanja Briselskog sporazuma i defakto priznavanja nezavisnosti Kosova, u aprilu 2013. godine, Srbija je postala posmatrač u Organizaciji dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB). Ta organizacija se smatra pandanom NATO-u, a čine je bivše sovjetske republike. Putin planira da ODKB postane

vojno-politička snaga budućeg Evroazijskog saveza koji stvara i predvodi Rusija. Beograd i Moskva, od maja 2012. godine, imaju zajednički, za sada samo civilni, „humanitarni centar“ u Nišu, za reagovanje u slučaju elementarnih nepogoda, koji u bilo kom momentu može da postane vojna baza. Šanse da se u Srbiji obezbedi podrška građana za ulazak u NATO vrlo su male.

Da bi još više obuzdala uticaj EU u zoni svojih geopolitičkih interesa, Rusija može simetrično da odgovori preko svojih „saveznika“ na Balkanu, a to su Srbija i Republika Srpska. Do kraja izbora i formiranja nove srpske vlade, Moskva najverovatnije neće preduzimati ništa, i do tada ćemo slušati samo manje uticajne stranke, kao što su SRS i DSS, kako pozivaju na jedinstvo s Rusijom.

Ali ne treba isključiti mogućnost da Rusija u zoni geopolitičkih interesa EU i SAD na Balkanu počne da sprovodi aktivan kontraodgovor. Teško da su predstavnici bivših radikala, a danas lideri SNS – koji će najverovatnije formirati novu srpsku vladu – voljni da se „sete“ zahteva Srbije iz 1998. godine da Beograd uđe u Savez Rusije i Belorusije. Tek ponekad predsednik Srbije Tomislav Nikolić izgovori da „jedino više od Rusije voli – Srbiju“, dok je Putin počasni građanin u više od deset opština i gradova Srbije.

Izvesno je da će Rusija i dalje blokirati priznavanje državnosti Kosova. Podsetimo se i toga da je ruski kontingent mirotvoraca u sastavu SFOR-a, posle NATO intervencije 1999. godine, samoinicijativno prešao iz Bosne, preko teritorije Srbije, na Kosovo i zauzeo aerodrom „Slatina“ kod Prištine. To je bio međunarodni skandal, na koji danas podseća „tiha okupacija“ Krima od strane Rusije. Za razliku od ovoga na Krimu, vojno pozicioniranje Rusije i Srbije na Kosovu tada nije uspeo.

Međutim, kao što je Brisel Rusiji na neki način „preuzeo“ Ukrajinu, kao važnu potencijalnu članicu Carinskog i Evroazijskog saveza, nije isključeno da Moskva zatraži ustupke od Brisela, „bušeći“ bezbednosno zaokruživanje EU upravo tamo gde je ono najosetljivije – na Balkanu. Tu gde nisu mogli ruski SFOR i „burgija“,

možda će u ovoj novoj situaciji moći energetika i krediti. Srbiji je krajnje potreban jeftiniji gas kako bi obezbedila socijalni mir, koji je nakon pobune u Bosni promenio političku retoriku na prostoru bivših jugoslovenskih republika. A i malo veći kredit bi novoj vladi dobrodošao: ne mora to biti onaj od Bačevićevih „10.000 milijardi evra” iz takođe nedemokratske Kine, ali recimo onakav kredit kakav je Putin ponudio Janukoviču da ne potpiše Sporazum o asocijaciji sa EU.

Paralele Srbija-Rusija: mart 2014.

REPUBLIKA KRIMSKA KRAJINA⁵

Iza projekta Evroazijskog saveza krije se projekat „Velike Rusije“, koji će biti teško politički i vojno obuzdati

Nakon ruske defakto okupacije i aneksije Krima, mnogo se raspravljalo o analogijama između secesije tog ukrajinskog poluostrva i proglašenja nezavisnosti Kosova. Zajedničko za oba problema jeste da se u njihovom rešavanju nisu poštovali mehanizmi međunarodnog prava, odnosno da se rešenje tražilo mimo Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Međutim, druga je stvar da su očigledno istrošeni mehanizmi za regulisanje globalnog mira iz perioda Hladnog rata i da će međunarodna zajednica morati ozbiljno da se pozabavi tim pitanjem, jer postoje još mnogi problemi spornih teritorija koje mogu postati Kosovo ili Krim, te izazvati posledice opasne po međunarodni bezbednosni poredak.

Sve ostalo je različito. Na Kosovu se 1998/99. odigrala humanitarna katastrofa u odnosu na građane albanske nacionalnosti, koji su u toj pokrajini većina. Iako svestan da srpska tradicionalna kultura značajno počiva na Kosovu i kosovskom mitu, zvanični Beograd nije uložio dovoljno političke snage za rešavanje tog problema, već je pribegao metodama surove sile. To se dogodilo

⁵ „Republika krimska krajina“, *Al Jazeera Balkans*, 31. marta 2014, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/republika-krimska-krajina>

nakon Prvog svetskog rata i nastavljeno je nakon pada komunizma. Albanski narod bio je žrtva masovnog progona i ubistava, nakon čega je sledila intervencija Zapada i snaga NATO-a.

Na Krimu se (do sada) nije odigralo međuetničko nasilje. Većinski narod – Rusi, koji čine 60 odsto populacije, uvek su bili faktički gospodari poluostrva. Štaviše, nasilje su od Drugog svetskog rata pa sve do danas osećali manjinski krimski Tatari, kojih je svega 12 odsto i koji su sa te teritorije bili masovno deportovani, te nakon raspada SSSR-a vraćeni na poluostvo kao njihovu prapostojbinu. Krim je – kao i Kosovo za Srbiju – teritorija važna za istoriju Rusije, a pobeda kijevskog Evromajdana bila je samo razlog da se navodno „ispravi administrativna greška“ pripajanja Krima Ukrajini iz 1954. godine.

Zapad nije aneksirao Kosovo, već se proces uspostavljanja privremene uprave odigravao pod koordinacijom UN-a, u kojem je učestvovala i Moskva, dok je Krim bio okupiran i pripojen Rusiji. U tom procesu nije učestvovala nijedna međunarodna institucija, a takve odluke Moskve nisu naišle na međunarodnu podršku.

Evroazijski savez kao „Velika Rusija“

Pretpostavlja se da je Rusija unapred planirala aneksiju Krima, a prethodnih godina, s vremena na vreme, mogli su se čuti pozivi proruskih predstavnika na neku vrstu „posebnosti“ Krima. Majdan je samo ubrzao taj proces. U slučaju Kosova Zapad nije imao unapred pripremljen dugoročni scenario za priznavanje njegove nezavisnosti. Kosovska nezavisnost proistekla je isključivo iz gotovo stogodišnje neodgovornosti Beograda u upravljanju tom pokrajinom. Za Zapad je bio neprihvatljiv šovinizam i nasilje prema albanskim građanima. Na ubrzanje podrške Zapada za nezavisnost Kosova presudno su verovatno uticale i izjave iz Beograda (tada je bio na vlasti Koštunica) da se „Srbija neće odreći 15 odsto svoje teritorije“, zanemarujući većinski albanski narod kao nosioca suvereniteta tog kraja.

Rusija je trenutno u istoj poziciji i u agresivnom militantnom nastupu, u kakvom je bila Srbija 1991. godine. Moskva danas, takođe kao Beograd 1991, govori o borbi protiv nekakvog virtuelnog ukrajinskog fašizma. S geopolitičke tačke gledano, Krim, u stvari, nije Kosovo, već Republika srpska krajina u Hrvatskoj, a politička i teritorijalna ekspanzija na jugoistočnu Ukrajinu bila bi situacija iz Bosne i Hercegovine s početka devedesetih. Ukoliko se u dugoročnoj perspektivi odigra federalizacija Ukrajine, takva situacija bila bi slična dejtonskoj državnoj konstrukciji, gde bi prozapadni deo sa Lavovom i Kijevom, poput bh. entiteta Federacija Bosne i Hercegovine, težio prema EU-u, a istočni Donbas, poput bh. entiteta Republika Srpska, ka „matici Rusiji“, odnosno Srbiji. Sreća je što je „krimski rat“, nadajmo se, završen gotovo bez ispaljenog metka, dok je Kijev zbog Evromajdana lako mogao postati Sarajevo, da je samo Viktor Janukovič protiv ukrajinskih demonstranata počeo angažovati vojsku.

Za razliku od perioda kada je pao komunizam, u današnje vreme zabrinjava činjenica da je svet zaronjen u posledice svetske ekonomske krize i opadanja geopolitičke moći demokratskih zapadnih država, dok je s druge strane prisutan trend jačanja istočnog autoritarizma. Svedoci smo opadanja moći SAD-a, ali i ekonomske, političke i liderske krize u Evropskoj uniji. Kina je relativno politički stabilna i u ekonomskoj je ekspanziji. Rusija okuplja postsovjetske despotije u Evroazijski savez (sa Belorusijom, Kazahstanom i drugim postsovjetskim republikama, a koji je trenutno u razvoju iz Carinskog saveza), dok su u Evropi najavljeni razni referendumi za „samoproглаšenje“. Takva situacija treba da zabrinjava, ali još ne govori o otvorenoj opasnosti. Sve te teritorije koje teže secesiji ili osamostaljenju u EU-u (Škotska, Katalonija, Venecija...) ipak će ostati deo geopolitičke sfere Zapada, jer je reč o izražaju regionalog identiteta, ili potreba za više ekonomske samostalnosti, ali svakako ne i pitanje drugog civilizacijskog izbora. Međutim, u tranzicionim državama referendum za otcepljenje svakako može značiti mogući oružani konflikt, aneksiju ili geopolitičku ekspanziju.

Ideal integracije

Ukoliko Rusija u svojim okupacionim, ekspanzionističkim i aneksionim planovima ostane samo na Krimu, verovatno će se situacija smiriti i pored svih negodovanja Zapada i Kijeva. Ta teritorija će najverovatnije ostati pod ruskom kontrolom. Međutim, ukoliko Rusija „vremenom“ krene u političku, pa čak i u teritorijalnu, ekspanziju prema jugoistočnoj Ukrajini, to može predstavljati ozbiljan problem za celu tranzicionu zonu od Bosne i Hercegovine do Azerbejdžana. Pre svega, zato što se time spaja teritorija od Rusije prema Pridnjestrovlju u Moldaviji.

Republika Srpska u Bosni i Hercegovini bez podrške Beograda, a posebno Moskve, neće moći da pokrene inicijativu za referendum. Tako nešto bi moglo da izazove krizu i u zapadnoj Makedoniji, a vremenom i novostvorena Zajednica srpskih opština na Kosovu ponovo bi mogla da se okrene rezultatima referenduma iz 2012. godine.

Rusija trenutno koristi Evroazijski savez kao ideal višenacionalne geopolitičke istočne integracije kontinenta, upravo kao što je Srbija 1991. godine eksploatisala pozitivno nasleđe Jugoslavije, ali isključivo za postizanje svojih nacionalnih interesa. Ali uopšteno, reč je, u stvari, o sukobu demokratskog izbora Hrvatske i Ukrajine s jedne strane, i očuvanju autokratskog despotizma u Rusiji, kojom sada vlada Vladimir Putin, i u Srbiji, kojom je vladao Slobodan Milošević. To je (bio) sukob zapadne evropske civilizacije sa istočnim despotijama, jedino što je Srbija, kao koncept ideje „Velike Srbije“, u tim ratovima bila poražena zahvaljujući političkoj i vojnoj intervenciji Zapada, dok je sasvim sigurno da se iza projekta Evroazijskog saveza u stvari krije projekat „Velike Rusije“, koji će biti veoma teško politički i vojno obuzdati.

Pogled na ukrajinsku krizu iz Srbije: april 2014.

ZAŠTO U SRBIJI NEMA RAZUMEVANJA ZA EVROMAJDAN⁶

Najpozitivniji imidž u srpskom medijskom prostoru Ukrajina je imala 2004. godine, za vreme „Narandžaste revolucije”. Tada je situacija bila slična onoj za vreme „Petooktobarske revolucije” u Srbiji – nenasilna borba protiv „diktatora” i pokradenih izbora. Zbog čega je deset godina kasnije Srbija spremna da kaže „da” „Narandžastoj revoluciji”, a „ne” Evromajdanu?

Na jednoj od tribina o savremenim odnosima između Srbije i Rusije, koju je u Beogradu organizovao Institut za evropske studije, učestvovao sam zajedno sa nekoliko intelektualaca koji su dobri poznavaoци ove teme. Tokom rasprave, u kojoj smo često imali dijametralno suprotna viđenja, jedan od sagovornika, koji je branio tezu o političkoj nepogrešivosti predsednika Putina, pokušao je uvredljivo da umanjí moj kredibilitet tako što je rekao da, parafraziram, „ne treba verovati rečima gospodina Varge,

⁶ „Чому в Сербії не сприймають Євромайдан”, *Критика*, 5 квітня 2014, <http://krytyka.com/ua/articles/chomu-v-serbii-ne-spruyumayut-evromaydan> (Tekst je prilagođen čitaoci-ma na Zapadnom Balkanu.)

jer je on unijata”, te da je „njegova kompetencija kao naučnika i stručnjaka sporna, jer on ima uticajne prijatelje iz grada Lavova” u zapadnoj Ukrajini.

Ove reči uvaženog naučnika iz konzervativnih i nacionalističkih beogradskih krugova veoma dobro pokazuju jedan, u srpskoj naučnoj i medijskoj javnosti više od dve decenije prisutan, stav o savremenoj Ukrajini. Crno-bela slika situacije u kojoj tobože unijati (pomalo pogrdan naziv za grkokatolike), u ime Vatikana, sa zapada polako prodiru na istok Ukrajine, na teritoriju „kolevke drevne pravoslavne Rusije”. Plasiranje takvih poruka nije moglo da ne utiče i na formiranje novog javnog mnjenja u Srbiji o Ukrajini i fenomenu Evromajdana.

Umor od tranzicije

Najpozitivniji imidž u srpskom medijskom prostoru Ukrajina je imala 2004. godine, za vreme „Narandžaste revolucije”. Situacija je bila slična onoj za vreme „Petooktobarske revolucije” u Srbiji – nenasilna borba protiv „diktatora” i pokradenih izbora. Tada je dosta analitičara smatralo „izborne (šarene) revolucije” srpskim političkim „izvoznim brendom”, a bivši aktivisti omladinskog pokreta „Otpor” putovali su u Ukrajinu i ostale postsovjetske države da savetuju njihove građanske aktiviste.

U Srbiji, takođe, rado slušaju Ruslanu, iako je pobedila Željka Joksimovića, srpskog kanidata na Evroviziji. Prate se rezultati sportista – fudbalera Ševčenka i boksera Klička. Divili su se Lobanovskom. Ipak, deset godina nakon „revolucionog” zanosa, na Evromajdan se iz Srbije uglavnom gleda kroz „rusku prizmu”.

Zbog čega je Srbija spremna reći „da” „Narandžastoj revoluciji”, a „ne” Evromajdanu? Šta se to, za deset godina, dogodilo u Srbiji, što je toliko promenilo javno mnjenje i ton u medijima prema proevropskoj Ukrajini?

Pre svega, Srbija je „iscrpljena” tranzicijom. Mnogi građani koji su od 1996. do 2000. godine izlazili na ulice protiv Slobodana

Miloševića, smatrali su da će situacija da se promeni preko noći i da će Srbija, baš kao i bivša Jugoslavija, nakon njegove smene, da produži tamo gde je stala 1990. godine. Očekivao se brz ulazak u EU, razvoj tržišne ekonomije, a verovalo se i da će u Srbiju i dalje da dolazi bivša postsocijalistička „sirotinja“, koju smo u „onim vremenima“ galantno častili... Ali jugoistočna Evropa od tada se promenila. Kao i u ostalim državama planske ekonomije, i u Srbiji su državne/društvene firme uglavnom privatizovane ili su upropaštene, a kapital se našao skoncentrisan u rukama tajkuna.

Stotine hiljada radnika ostalo je na ulici. Nakon „Petooktobarske revolucije“, usledilo je svega nekoliko godina predaha od krize, što je bio i period malog uspona, a zatim je ekonomska kriza iz 2008. godine dodatno potresla srpsko tranziciono društvo. Korupcija i organizovani kriminal postali su sastavni deo svakodnevice, a tajkuni imaju uticaja na donošenje najvažnijih odluka. Svake godine državni deficit Srbije prelazi skoro dve milijarde evra i on se „pokriva“ iz strane pomoći i privatizacije preostalih velikih javnih preduzeća, koja, poput nekakvog porodičnog nakita, služe da se prodaju u krajnjoj nuždi (poput energetskeg sektora, naftne industrije, telekomunikacija i transporta).

Posle pada režima Slobodana Miloševića demokratija se u Srbiju nije moglo uvesti preko noći, kao što su mnogi očekivali. Srpsko društvo je, u velikoj meri, tradicionalno i sa snažnim uticajem patrijarhalnih vrednosti, „opterećeno“ prošlošću i duboko ukorenjenim mitovima prisutnim i u sadašnjosti. Na prvog demokratski izabranog premijera Zorana Đinđića, u martu 2003. godine, izvršen je atentat, a veliki deo populacije smatra da je Međunarodni tribunal u Hagu pristrasan i nepravedan prema Srbima. NATO intervencija protiv srpskih snaga bezbednosti u Bosni 1995. i bombardovanje SR Jugoslavije 1999. godine, kao i jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova od Srbije uz pomoć Zapada, uticalo je da se u velikom delu srpske zajednice stvori nepoverenje ne samo prema Zapadu, već i prema liberalnoj demokratiji kao sistemu zapadnog obrasca.

Danas je podrška ulasku Srbije u NATO oko 10 odsto, a ulazak u EU podržava, sa povremenim oscilacijama, otprilike polovina ispitanika. Međutim, ulazak u EU mnogi ne vide kao prihvatanje demokratskih principa, već više kao finansijsku podršku Srbiji od strane raznih evropskih fondova.

Takva situacija značajno je uticala na to da se srpski birači okrenu desničarskim političkim partijama. Političke snage centra i socijaldemokratije marginalizovane su, i mnoge od njih na parlamentarnim izborima 2014, nisu probile cenzus. Birači su opet, kao i na početku 1990-tih, spremni da svoje glasove daju liderima i partijama koje su devedesetih zastupale ideju stvaranja srpskog obrasca nove Jugoslavije ili „Velike Srbije”. Istina, danas ti isti političari propagiraju integraciju u Evropsku uniju. Ali, koliko posle svega može da im se veruje?

Dugoročna zavisnost od Rusije

Kao drugo – Srbija ima imidž države poražene u balkanskim konfliktima devedesetih. Srbija, odnosno SR Jugoslavija, posredno ili direktno, učestvovala je u tri krvava rata: u Hrvatskoj (1991–1995), Bosni i Hercegovini (1992–1995) i na Kosovu (1998–1999). Beograd je svojevremeno, baš kao i Moskva, uspeo da akumulira vojni potencijal bivše socijalističke federativne države, uz pomoć čega je kontrolisao oko 30 odsto teritorije Hrvatske, kao i oko dve trećine Bosne i Hercegovine. Hrvatski grad Vukovar bio je 87 dana pod opsadom srpsko-jugoslovenskih snaga, a Sarajevo, prestonica Bosne i Hercegovine, 44 meseca. Tačka na balkansku agoniju, pokrenutu iz Beograda, stavljena je kontroverznom intervencijom NATO-a protiv SR Jugoslavije 1999. godine. Sve te krize izazvale su humanitarnu katastrofu miliona izbeglica i za sobom ostavile više od 100 hiljada poginulih sa svih strana konflikta u bivšoj Jugoslaviji.

Srbiju je, u to vreme, napustilo hiljade građana, od kojih je veliki broj bio visokoobrazovan, a u maticu, u konvojima, stiglo je više stotina hiljada izbeglica. Može se razumeti ogorčenje

skoro pola miliona srpskih „bivših” izbeglica i rodbine žrtava iz Hrvatske i sa Kosova, nakon mnogih presuda Međunarodnog tribunala u Hagu. Takve okolnosti ostavile su gotovo trajne traume u srpskom društvu. Srbija se doživljava kao žrtva navodnih „pritisaka i okupacije od strane Zapada i država NATO-a”.

Ukrajinski novinar iz Londona, Bogdan Dzjupin, na svojoj Fejsbuk stranici, upoređuje situaciju na Krimu sa jugoslovenskom krizom u prvoj polovni devedesetih:

„Milošević je ‘branio’ etničke Srbe i želeo ‘Veliku Srbiju’. Hrvati su na kraći period izgubili veliki deo svojih teritorija, ali je Tuđman okupio snage bezbednosti i likvidirao ‘Republiku Srpsku Krajinu’ i druge enklave. Danas je Hrvatska država-članica Evropske unije sa očuvanim međunarodno priznatim granicama. Putin ne želi da Ukrajina bude Hrvatska, već iscepkana konfederacija Bosna i Hercegovina, u kojoj po malim enklavama na svoj način upravljaju lokalni lideri”.

Nije ni u Srbiji mali broj onih koji sebe smatraju žrtvama agresije NATO-a i Zapada, a kod kojih je aneksija Krima probudila revanšistički duh, kao i razlog da se ponovo preispitaju uzroci i posledice ratova na prostoru bivše Jugoslavije.

Kao treće – analitičari smatraju da je, posle blokiranja procesa stvaranja države Kosovo u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, Srbija sebe od 2008. godine trajno vezala za politiku Rusije. Od tada, Beograd je postao deo ruskog energetskeg lobija na Balkanu, posebno po pitanju projekta gasovoda Južni tok. U 2000. godini, između SR Jugoslavije i Ruske Federacije uspostavljen je režim slobodne trgovine, kakav su imale samo postsovjetske države, članice Zajednica nezavisnih država.

Srbija je u, aprilu 2013. godine, dobila status posmatrača u Parlamentarnoj skupštini Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB), koja je svojevrsni pandan NATO-u na prostoru bivšeg SSSR-a, a koju predvodi Rusija. Od aprila 2012. godine, u Nišu postoji srpsko-ruski Humanitarni centar za brzo reagovanje u slučaju elementarnih nepogoda, za koji pojedini stručnjaci

tvrde da, u slučaju potrebe, može lako da bude pretvoren u rusku vojnu bazu na Balkanu. Predsednik Rusije Vladimir Putin veoma je popularan u Srbiji, čak mu je dodeljen i status počasnog građanina u više od deset mesta i opština.

Sukob dva spoljnopolitička prioriteta Srbije

Prva konferencija za štampu Vladimira Putina na temu krize u Ukrajini podelila je medije u Srbiji na one koji podržavaju politiku Kremlja i one koje su razumeli poziciju postrevolucionarog Kijeva, ili su jednostavno izbalansirano o svemu izveštavali. Ovih drugih je bilo značajno manje.

Mediji u Srbiji, od samog početka, pažljivo su pratili razvoj ukrajinske krize. Na samim počecima Evromajdana, u Srbiji se o tim događajima pisalo površno, ali izbalansirano. Ukrajina je privukla pažnju srpskih medija posle ruske aneksije Krima, kada je veliki broj medija u Srbiji nekritički podržavao Rusiju i pored deklarativne privrženosti putu ka EU. Tako je bilo sve do momenta dok Putin nije napravio analogiju između Krima i Kosova, što je za pojedine medije bio signal za obuzdavanje.

Posebno nakon konferencije za štampu predsednika Putina, početkom marta 2014. u Moskvi, mediji u Srbiji počeli su da upoređuju ukrajinsku krizu sa konfliktima na prostoru bivše Jugoslavije i spekušu o mogućem obnavljanju Hladnog rata.

Evo kako su srpski mediji tada pisali:

U uvodnoj kolumni glavni urednik *Nedeljnika* Veljko Lalić pisao je da su oni u redakciji „zabrinuto” pratili Putinovo obraćanje iz Moskve. Lalić smatra da ako iko treba da se plaši ukrajinskom krizom, osim samih Ukrajinaca, onda su to Srbi koji su kroz viho-re svih svetskih sukoba izvukli najdeblji kraj.

Istovremeno, odgovorni urednik nedeljnika *Novi magazin* Milorad Ivanović postavlja pitanje: „A gde smo tu mi? ”, i odgovara: „Dok ceo svet izražava neko svoje mišljenje – bilo da staje na stranu Kijeva ili Moskve – u Beogradu i prestonicama regiona se čuti, što se može dvojako tumačiti”. Prvo, smatra Ivanović, da

je Srbija već decenijama „okrenuta samoj sebi“, i drugo – da je moguće da je u pitanju politička zrelost Beograda, i spremnost da barem u jednom svetskom sukobu ne budemo „mirođija koja će ga dodatno začiniti“. „Pre bih tipovao na svojevrsan autizam koji će nas, možda, i spasiti dodatnih problema“, zaključuje urednik nedeljnika *Novi magazin*.

Kolumnista istog nedeljnika, Momčilo Pantelić, na sledeći način tumači „nedoumice“ zvaničnog Beograda: „U Ukrajini su se sukobila dva naša (srpska; prim. red.) spoljnopolitička prioriteta“. Prvi je težnja ka Evropskoj uniji, zbog čega su faktički „prelazne vlasti u Kijevu oborile prethodni režim da bi zemlju odvojile od ruske dominacije“. To Ukrajini osporava Moskva, tvrdi dalje Pantelić, koja je „Beogradu glavni oslonac u sprečavanju da se međunarodno pečatira izdvajanje Kosova iz Srbije“.

Veliku pažnju srpskih medija privuklo je pet dobrovoljaca iz Četničkog pokreta, koji su u Krim otputovali da „brane pravoslavno bratstvo“. Četnici su, sa svim folkornim rekvizitima, davali medijima izjave kako imaju iskustvo ratovanja na Kosovu 1999. godine, a u slučaju intenziviranja oružanih sukoba, kažu da su spremni da u Ukrajinu pošalju više dobrovoljaca.

Dvorski režiseri i bivši radikali

Većina srpskih medija isticala je da su u pobedi Evromajdana učestvovala i „ukrajinske ekstremističke i nacionalističke organizacije“, ali na razne načine komentarisala je njihov uticaj i značaj. Dok je javni servis najviše beležio tok događaja na Evromajdanu, srpska dnevna štampa uglavnom je sve te događaje opisivala kao „pobedu radikalnih ukrajinskih ekstremista“. Većina tabloida u Srbiji – koji inače prednjače po broju i tiražima, čime se njihov uticaj ne može zanemariti – širila je proruski uticaj i strastveno kritikovala Majdan.

Najtiražniji srpski tabloidi osuđivali su „državni prevrat“ u Kijevu i uglavnom opravdavali vojnu intervenciju i aneksiju Krima. Ovo su tipični naslovi sa naslovnica srpskih tabloida iz

tog perioda: „Preći Treći svetski rat”, „Vladimir Putin: Krim mora da ima ista prava kao Kosovo”, „Kijevom haraju grupe neonaci-sta!” (*Kurir*, 5. mart 2014), „I nas bi branio: Da je Putin vladao 1999, NATO ne bi napao Srbiju” (*Informer*, 6. mart 2014). U više tabloida tada se pojavio napis koji implicira da Putin ima srpsko poreklo: „Istorijska pobeda Rusije na Krimu: Putine, Srbije” (*Informer*, 5. mart 2014).

Od umetničkih stvaralaca verovatno najstrastveniji kritičar Evromajdana u Ukrajini bio je Emir Kusturica. U jednom od brojeva dnevnog lista *Politika*, početkom marta 2014, u tekstu pod naslovom „Bandera je OK, Putin nije kul!”, Kusturica pomalo filozofski razgovara o tome ko su u ukrajinskoj krizi „fašisti”. On osuđuje mešanje Zapada u ukrajinsku krizu i postavlja pitanje „kako da se tumači istina da su najveći borci protiv nacizma u Drugom svetskom ratu postali ‘najveći neprijatelji demokratije?’”. „Zbog toga što demokratija u svom okviru drži fašizam kao opciju”, zaključuje poznati filmski režiser.

To je isti onaj Kusturica koji je stekao popularnost i razvio svoju ličnu filmsku industriju upravo na Zapadu, a na teme navodnih stradanja jugoslovenskog društva od komunizma. Kao i njegov ruski ideološki „pobratim” Nikita Mihalkov, i Kusturica se „odreka” svojih nekadašnjih pogleda i političkih stavova. Njih dvojica prošli su sličan put od buntovnika „perestrojke” do „dvorskih režisera” Miloševića, Koštunice, Putina...

Balkan je Ahilova peta Zapadne Evrope. Možda može da postane i „južni Kalinjingrad” – strateška tačka koja ne dozvoljava da se bez nje „zatvori” bezbednosni prostor Evropske unije. Odavde se može kontrirati razmeštanju kontroverznog sistema protivraketne odbrane Sjedinjenih Američkih Država i EU.

Dok su birači na Krimu 16. marta 2014, „pod nišanom automata”, glasali na referendumu o otplenjenju od Ukrajine, Srbija je na prevremenim izborima glasala za novi sastav Narodne skupštine. Najviše glasova, skoro 50 odsto, dobili su

bivši najbliži saradnici četničkog vojvode i lidera Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja, koji čeka presudu za optužbe Haga za ratne zločine. Pred izbore došlo je do raskola najveće opozicione Demokratske stranke, a njene potencijalne koalicione stranke centra i građanske orijentacije, poput Liberalno-demokratske partije i Ujedinjenih regiona Srbije, nisu čak ni prošle petoprocentni izborni prag.

Apsolutni pobednici prevremenih parlamentarnih izbora u Srbiji, pripadnici Srpske napredne stranke, 2008. godine preko noći su okrenuli leđa Šešelju, oportunistički videvši šansu da preuzmu vlast. Političar sa najvećim rejtingom u Srbiji i premijer od 2014. godine, Aleksandar Vučić, jeste bivši generalni sekretar i poslanik Srpske radikalne stranke. On je u srpskoj Vladi narodnog jedinstva, od marta 1998. godine, bio na poziciji ministra za informisanje i potpisao je Zakon o javnom informisanju, zapamćen po drakonskim kaznama za medije i gašenju redakcija *Dnevnog telegrafa*, *Evropljanina* i *Naše Borbe*. Sličan paket zakona kojima se ograničavaju građanske slobode bio je usvojen u Kijevu, početkom 2014. godine, pred sam slom režima Janukoviča.

Ti isti bivši srpski radikali, koji su u Srbiji na vlasti od 2012. godine, uoči NATO bombardovanja SR Jugoslavije 1998/1999, pokrenuli su inicijativu za prisajedinjenje Srbije, odnosno SR Jugoslavije, birokratskoj tvorevini Savezu Rusije i Belorusije.

Predizborna kampanja za prevremene parlamentarne izbore u Srbiji odvijala se u strahu od mogućih masovnih nemira zbog loše ekonomske situacije i korupcije, sličnim onima kakvi su izbili početkom 2014. godine po gradovima Bosne i Hercegovine.

Stoga je sasvim moguće da bivši srpski radikali – kao i svojevremeno režim Janukoviča, kada je krajem 2013. prihvatio kredit Moskve da napusti evropski put – veoma lako pristanu na neku vrstu pomoći iz Rusije (niža cena gasa, kredit za podršku ekonomiji) i preko noći „siđu” sa evropskog koloseka. Ili prosto da glu-me lukavost i pokušaju da izvuku korist i od Brisela i od Moskve, što vodi skoro sigurnoj izolaciji Srbije.

Komparativni pogledi: maj 2014.

JUGOSLAVIJA I UKRAJINA: POSTOJE LI ANALOGIJE?⁷

Analitičari u Srbiji slažu se oko toga da je za izlazak iz ukrajinske krize potrebno obustaviti sukobe i početi dijalog. Međutim, ipak prevladava mišljenje da će Ukrajina morati da razmišlja o novom regionalnom ustrojstvu

Veliki broj medija iz bivših jugoslovenskih republika, u maju 2014. godine, pokušavalo je da uporedi tragične događaje raspada bivše Jugoslavije tokom 90-tih godina sa aktuelnom krizom u Ukrajini. U medijima se mogla čuti i teza da se „ukrajinska kriza odigrava po scenariju jugoslovenskog raspada“. Pravljenе su i negirane analogije između jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova i „otcepljenja“ Krima.

Korespondent *BBC Ukrajina* o svemu ovom razgovarao je sa političkim analitičarem, bivšim funkcionerom SFRJ i novinarom, koji su bili svedoci tragičnih događaja tokom raspada bivše Jugoslavije.

⁷ „Україна і Югославія: чи доречні порівняння?“, *BBC Україна*, 19 травня 2014, http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/05/140519_ukraine_history_yugoslavia_it.shtml (Tekst je prilagođen čitaocima na Zapadnom Balkanu.)

Između Kosova i Krima „razlike su mnogo veće”

Profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu Jovan Teokarević smatra da, u slučaju ukrajinske krize, sličnosti i razlike ne bi trebalo tražiti u raspadu bivše Jugoslavije, jer je u tom procesu bilo mnogo unutrašnjih razloga i velikih konflikata pre 1991. godine, kada je prestala da postoji bipolarna podela sveta.

Prema mišljenju profesora Teokarevića, većina analitičara upoređuje krizu u Ukrajini sa onim što se dešavalo na Kosovu, jer je i u jednom i u drugom slučaju došlo do narušavanja integriteta država. Najvažnija sličnost jeste ta da je došlo do secesije, ali su razlike mnogo veće i postoje najmanje dve:

„U slučaju Kosova secesiji je prethodilo nekoliko godina, pa čak i decenija velikih etničkih sukoba, uključujući, u poslednjoj fazi 1998/99. godine, masovna kršenja ljudskih prava. Čak se govorilo i o optužbama za pokušaj genocida nad Albancima. Toga ničega nije bilo u slučaju Krima. Čak ni promena vlasti u Kijevu nije dovela do očiglednih narušavanja prava ruskog stanovništva u Ukrajini”, ocenjuje profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu.

Druga razlika je u tome što je nakon intervencije NATO-a došlo do vrlo kompleksnog i dugotrajnog pregovaranja o institucionalnim aranžmanima za osamostaljenje Kosova.

“Ničeg takvog nije bilo u slučaju Krima, odnosno Rusije. Prvo što nije posredovala ili pomogla secesiju samo jedna zemlja, kao što je primer u ukrajinskoj krizi, nego velika grupa zemalja i dobar deo međunarodnog javnog mnjenja o Kosovu. A drugo – ni do kakvih pregovora sa međunarodnim posredništvom nije došlo u slučaju Krima”, rekao je Jovan Teokarević.

„Raspomamljene nacionalističke snage” i „referendumi po kafanama”

Bivši jugoslovenski funkcioner i diplomata SFRJ Živan Berisavljević smatra da se neke analogije uslovno mogu istaći, jer je Ukrajina nacionalno i regionalno složena država, kao što je bila i bivša Jugoslavija.

„Evidentno je da su raspomamljene nacionalističke snage u velikoj meri proizvele stanje koje karakterišu prvi simptomi rata, a koje smo i mi imali za vreme ‘balvan revolucije’ u hrvatsko-srpskim odnosima. Tamošnja situacija sada je slična onoj kakva je bila u Bosni. Ukoliko se pravovremeno ne pronade jedno konsenzualno političko rešenje, ta zemlja će doživeti građanski rat u punom njegovom izdanju, sa svim krvoprolicima i prokletstvima”, kaže bivši funkcioner SFRJ.

Berisavljević kaže da bi tragičnih posledica trebalo da budu svesni svi unutrašnji i spoljašnji faktori koji utiču na pravac razvoja ukrajinske krize, imajući u vidu EU, SAD, Rusiju, kao i region bivših komunističkih republika, uključujući i nove članice EU.

Prema mišljenju srpskog novinara Mihajla Ramača, sličnosti između raspada bivše Jugoslavije i krize u Ukrajini ima dosta. Ramač kaže da je sve počelo pre više od dve decenije, upravo iz težnji Srbije da u bivšoj SFRJ uspostavi surovu centralizaciju.

Beograd je tako u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini stvorio „srpske autonomne oblasti”, odnosno „srpske autonome republike”, koje je politički podržavao i naoružavao.

„U Hrvatskoj i Bosni bilo je organizovano više od deset takozvanih referenduma. Ljudi su se okupljali po kafanama, restoranima, čak i na ulicama i na privatnim posedima, gde su glasali za stvaranje nezavisnih republika. Isto to je uradila Ruska Federacija prvo na Krimu, a zatim u takozvanim republikama Donjeck i Lugansk” – rekao je Mihajlo Ramač.

Rešavanje krize „na balkanski način”

Uprkos različitim pogledima na analogije sa krizom u bivšoj SFRJ, na pitanje da li iskustvo i metode u rešavanju jugoslovenske krize mogu biti korisni za rešavanje sukoba u Ukrajini, sagovornici *BBC Ukrajina* uglavnom smatraju da na istoku Ukrajine treba zaustaviti oružani konflikt i početi pregovore.

Posmatrajući situaciju u Ukrajini iz Srbije, Živan Berisavljević smatra da je rešavanje ukrajinske krize, za razliku od balkanske,

osetljivije zbog prisustva Rusije i da u njega treba „uneti više mudrosti“.

Bivši jugoslovenski diplomata mišljenja je da treba tražiti pogodna rešenja za obe strane. Tako da se s jedne strane sačuva državna celovitost i suverenost Ukrajine, ali s druge strane – smatra on – mora se razumeti da složenost ukrajinskog društva „isključuje svaku dalju pomisao na održavanje unitarne države“.

Govoreći iz iskustva tokom perioda Hladnog rata, Berisavljević misli da Ukrajina treba da bude država orijentisana na zapadno-evropske vrednosti, ali bi NATO morao isključiti mogućnost instaliranja na njenoj teritoriji.

„U ukrajinskom narodu moraju se obuzdati nacionalističke snage, koje su bile isprovocirane, i istovremeno jačati istinske demokratske i evropske snage“, kaže Berisavljević.

Profesor Teokarević smatra da prvo i najvažnije što može da se izvuče iz iskustva 90-ih godina na Balkanu, jeste da kad sukobi prerastu u oružane, oni moraju da se zaustave, mora da dođe do prekida vatre. Pitanja institucionalnog i ustavnog karaktera ne bi trebalo odmah rešavati, već bi to, po njegovom mišljenju, trebalo učiniti u narednom periodu, uz posredništvo svih političkih snaga i učešće međunarodnih aktera.

Srpski politikolog procenjuje da Ukrajinu najverovatnije čeka scenario koji se odigrao i u slučaju Bosne i Hercegovine, to jest da će se secesijom završiti „secesionistički deo“, te da će Ukrajina biti podeljena na zapadni deo, koji će biti unutrašnje više integrisan, direktnije pod nadzorom Kijeva, i na istočni deo, koji će imati verovatno neke posebne aranžmane u smislu regionalne i svake druge autonomije.

„Taj istočni deo Ukrajine ostaće pod dugotrajnim uticajem Rusije, mnogo većim nego što ga u Bosni ima Srbija na Republiku Srpsku“, kaže Teokarević.

Novinar Mihajlo Ramač smatra da je Milošević bio samo regionalni lider, dok je u rukama Putina – nuklearno naoružanje.

Rusija je velika sila i ona može da ugrozi bezbednost ne samo Ukrajine, već i Evrope, pa i celog sveta.

Balkansko iskustvo može da se iskoristi i u ukrajinskoj krizi – jedini put rešavanja takvih kriza, poručuje Ramač, jeste dijalog među stranama koje žele da ga vode i teže da razumeju jedna drugu, „vodeći se argumentima, a ne silom”.

Povratna veza

Mediji u Srbiji takođe prate uticaj posledica ukrajinske krize na republike bivše Jugoslavije. Crna Gora, iako nije članica EU, šalje poruke da je spremna da podrži sankcije Brisela protiv Rusije. Istovremeno, Moskva otvoreno vrši diplomatski pritisak na Podgoricu da se Crna Gora ne integriše u NATO.

U Bosni i Hercegovini Milorad Dodik već godinama sve glasnije najavljuje raspisivanje referenduma o „samostalnosti” Republike Srpske. Patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irinej, nakon ruske aneksije Krima, javno je postavio pitanje: „Ako može Kosovo da se odvoji od Srbije, zašto se Republika Srpska ne bi odvojila od Federacije BiH i pripojila Srbiji?”

Za razliku od Crne Gore, Srbija koja se deklariše kao tradicionalni saveznik Moskve, nije podržala uvođenje sankcija Rusiji. Zvanični Beograd ipak je bio suzdržan kad je u pitanju izjašnjavanje povodom aneksije Krima – pre svega zbog Kosova i planova da se integriše u EU.

EU, Rusija, desnica i ukrajinska kriza: maj 2014.

PUTIN I DESNIČARSKA INTERNACIONALA⁸

Igra tezama o fašizmu u Evropi diskredituje legit posleratnog ustrojstva Starog kontinenta. Koliko su opasne desničarske ideje u Ukrajini i Rusiji, i zbog čega Moskva podžava evropsku desnicu

Nakon što je Moskva, u martu 2014. godine, aneksijom Krima žestoko odgovorila na pobjedu Evromajdana u Kijevu, politički diskurs ruskih vlasti, medija, a posebno predsednika Putina bio je usmeren na to da se nova postrevolucionarna vlada u Ukrajini etiketira kao „fašistička” i „neonacistička”. Posebno je za vreme referenduma o nezavisnosti Krima propaganda bila usmerena na izbor – „ili ste za Rusiju, ili za naciste u Kijevu”. Slična situacija odigravala se na jugoistoku Ukrajine.

Istovremeno, ugledni analitičari iznose podatke o tome da Rusija poslednjih godina aktivno podržava ekstremne desničarske partije i organizacije u EU i u državama u tranziciji. Stoga su se otvorila pitanja – koji su to motivi dvostrukih standarda Kremolja i kakva je ideologija režima u Moskvi, koji prethodi susedstvu da će braniti, pa čak možda i „okupiti” sve Ruse u jednoj državi?

⁸ Primarno, tekst je bio namenjen za jedan srpski medij, ali nije objavljen iz razloga razmišljanja u društveno-političkim stavovima autora i redakcije.

Krim kao znak raspoznavanja

Profesor politikologije na Harvardu Mičel Orinstejn smatra da dvostruki standardi prisutni u izjavama Putina da „brani Krim od nacista” i istovremeno podržava desničarske ekstremističke organizacije u Evropi, nisu primarno ideološki. Orinstejn smatra da u Ukrajini, Moskva uz pomoć takve propagande želi da „prigrabi teritoriju za koju veruje da pripada Rusiji”, dok u Evropskoj uniji Putin želi da podrškom marginalnih desničarskih partija „destabilize svoje neprijatelje i dovede u Brisel političare koji će biti orijentisani više na demontiranje EU, nego na njeno proširenje”.

U Mađarskoj, Kremlj podržava partiju Jobik koja je na parlamentarnim izborima, u aprilu 2014, osvojila treće mesto sa nešto više od 20 odsto glasova. Jobik je poznat po tome što se pojedine njegove pristalice oblače u uniforme sa nacističkim obeležjima i šire antisemitsku retoriku. U maju 2013. godine, profesor Aleksandr Dugin, tvorac ruske ideje o velikoj Evroaziji, i prokremljovski ruski desničari pozvali su predsednika partije Jobik Gabora Vonu u prestižni Moskovski državni univerzitet. Vona je takođe imao susret sa predstavnicima ruske državne Dume, a posebno sa predsednikom komiteta za pitanja energetike Ivanom Gračovim i zamenikom predsednika komiteta za energetiku i nacionalne resurse Vasilijom Tarasjukom. Na veb-stranici te stranke pisalo je da „ruski politički lideri Jobik smatraju partnerom”, a Vona je pred ruskim medijima kritikovao neoliberalizam u EU i pozvao na približavanje Mađarske Evroazijskom savezu, koji sa bivšim sovjetskim republikama razvija Moskva. U medijima su prisutne glasine da Jobik direktno dobija finansijsku pomoć iz Rusije, a predstavnici te partije boravili su na Krimu u martu 2014, za vreme referenduma.

Jače su takođe postale veze Kremlja i sa francuskim desničarskim Nacionalnim frontom Marin Le Pen. Za vreme posete Moskvi, u junu 2013, na poziv predsednika Dume Sergeja Nariškina, političara bliskog Putinu, Le Penova se sreća sa zamenikom ruskog

premijera Dmitrijem Rogozinom sa kojim je kritički diskutovala o Siriji, proširenju EU i liberalnim pravima u Evropi. Nacionalni front se zalaže da se EU i NATO zamene panevropskim partnerstvom nezavisnih država, koji bi uključio i Rusiju kao osnovu trilateralnog saveza Pariz-Berlin-Moskva. Portparol Nacionalnog fronta Ludovik De Dan smatra legalnim rezultate krimskog referenduma. I sam je na Krimu, poslednjih godina, boravio više puta, a u intervjuu za *Glas Rusije* izjavio je da je „istorijski Krim deo majke-Rusije“.

Grčka partija „Zlatna zora“, koja je u nacionalnom parlamentu osvojila 18 mesta, prema Orinstejnu nikad nije poricala veze sa ruskim ekstremistima i smatra se da dobija finansijsku podršku iz Rusije. Jedan od sajtova povezan sa „Zlatnom zorom“ navodi da njen lider Nikolas Mihaloliakos u zatvoru održava kontakt sa Aleksandrom Duginim. U pismu, Dugin je izrazio podršku „Zlatnoj zori“ i jačanju geopolitičkih veza sa Rusijom, dok je Mihaloliakos stava da Grčka treba svoju morsku flotu da udalji od atlantskih snaga.

Obelodanjivanje dokumenata od strane Vikiliksa ukazuje na to da bugarska ultradesničarska stranka „Ataka“ ima bliske odnose sa ambasadam Rusije u Bugarskoj. Navodi iz štampe da Rusija finansira „Ataku“ pojavljuju se godinama, ali nikad nisu bili zvanično potvrđeni. *Radio Bugarska* je u martu 2014. godine izveštavao da je parlamentarna poslanička grupa „Atake“ tražila da Bugarska prizna rezultate referenduma na Krimu i njegovo pripajanje Ruskoj Federaciji. Lider te partije Volen Siderov više puta pozivao je vlasti u Bugarskoj da stave veto na sankcije koje je EU uvela Rusiji.

Orinstejn dalje navodi da pored verbalnih izjava podrške evropskih desničara ruskoj aneksiji Krima, predstavnici Jobika, Nacionalnog fronta i „Atake“ poslali su svoje predstavnike kao posmatrača na taj referendum. Svoje posmatrača poslali su i desničari Slobodarske partije Austrije, belgijske partije „Flamandski

interes“ (Vlaams Belang), kao i populističke levičarske italijanske „Forza Italia“, „Lega Nord“ i poljske „Samoodbrane“. Njihov boravak na Krimu organizovala je ruska desničarska nevladina organizacija antizapadne orijentacije Evroazijski savet za demokratiju i izbore. Ta organizacija prati izbore i u nepriznatim post-sovjetskim „zamrznutim konfliktima“, kao što je Pridnjistrovlje, Abhazija, Južna Osetija i Nagorno Karabah.

U Srbiji, Rusija takođe neguje dobre odnose sa vodećim strankama na vlasti, faktički od uvođenja višestranačja početkom devedesetih, a posebnu rusofiliju iskazuju desničarske stranke, kao što su Radikalna stranka Srbije, Demokratska stranka Srbije, Treća Srbija, pa čak i ekstremno nacionalističke organizacije poput „Obraza“ i SNP „Naši“, koji nastaju uzajamnom motivacijom sa sličnim pokretima u Rusiji. Ogroman medijski publicitet imala je nekolicina predstavnika takozvanog Četničkog pokreta iz Srbije, koji su kao dobrovoljci za vreme aneksije boravili na Krimu.

Iskrivljena slika ili trend?

Izbori za Evropski parlament, koji su bili održani krajem maja 2014. godine, pokazali su porast popularnosti desnice na Starom kontinentu. U Francuskoj je pobedila radikalna desnica Nacionalni front, koja je osvojila oko 25 odsto glasova. Nešto ume reniji britanski independisti lidera Najdžela Feridža, sa osvojenih 27 odsto glasova, pobedili su konzervativce i laburiste. Radikalna desna Danska narodna partija osvojila je oko 27 odsto glasova, Alternativa za Nemačku sedam odsto, Austrijska narodna partija 20 odsto, u Mađarskoj Jobik 15%, partija „Pravih Finaca“ 13%, holandska Stranka slobode Gerta Vildersa 13% i grčka „Zlatna zora“ devet odsto.

Analitičari se ipak slažu da to nije realna slika raspoloženja u EU i da se uspeh evropske radikalne desnice ne može direktno povezivati sa navodnom podrškom iz Rusije. Ovakav rezultat evropskih izbora povezan je, pre svega, sa nezadovoljstvom

merama štednje, nezaposlenošću, migracijama, neoliberalnom politikom i protivljenjem proširenju EU. Takvoj slici doprinela je i prilično niska izlaznost birača, koja je bila nešto više od 40 odsto.

Za razliku od XX veka, nosioci evropskog „bunta” danas nisu toliko levičari, već pristalice desničara, uglavnom onih mlađe generacije i iz redova prekarijata. S druge strane, postoje mišljenja da bi izbori za Evropski parlament mogli biti samo uvod u dalji rast popularnosti desničarskih i ekstremnih levičarskih organizacija i partija, koji bi mogli prouzrokovati ozbiljnu krizu u EU.

Agenda sile i nacional-boljševizma

Iz prethodno izloženog, stav i delovanje Rusije može se tumačiti i na sledeći način – s jedne strane tu je preuveličavanje teze o prisustvu ukrajinskih ultranacionalističkih organizacija u pobedi Evromajdana, da bi se iskompromitovao primer „neposlušnog” postsovjetskog suseda, a sa druge strane odluka Moskve da se podrže ekstremno desničarske partije u Evropi, da se time pokuša oslabiti Unija i usporiti ili sprečiti političko i tržišno proširenje EU i NATO prema granicama Rusije. Postoji i daleko širi kontekst namera da se smanji američko prisustvo u Evropi i stane na put zapadnoj aktivnoj demokratizaciji bivšeg Sovjetskog Saveza, koja intenzivno traje od 2003. godine preko raznih „demokratskih” i „šarenih revolucija” u Gruziji, Ukrajini i Kirgiziji. Te aktivnosti Putin je doživeo ne kao borbu protiv postsocijalističkog autoritarizma, već kao pokušaj da se istisne Moskva iz sfere njenih tradicionalnih geopolitičkih interesa.

Ono što bi trebalo dodatno da zabrine Evropu i Zapad jeste razvoj i nagli porast ruskog nacionalizma i šovinizma nakon intervencije na Krimu. Ništa manje nije za osudu porast ukrajinskog militantnog ultradesničarstva, koji od Janukovičevih naredbi za nasilnim rasterivanjem Majdana i dalje preti da pod aktivnim pritiskom Moskve raste i ugrožava krhku demokratiju u Ukrajini. Iako su te snage malo uticajne u ukrajinskoj politici, kriza bi

mogla da doprinese porastu rejtinga ekstremne desnice, čime bi se upravo oživelo „strašilo“ kojim se služi ruska medijska propaganda, da bi opravdala postojanje takozvane Novorusije, odnosno samoprogllašene Donjecke i Luganske narodne republike.

Razvoj ruskog neošovinizma nije ništa novo i povezuje se sa dolaskom Putina na vlast u Rusiji od 2000. godine. Istoričar sa Jelja Timoti Snajder piše da je Evroazijska ideja stvorena od strane istog Aleksandra Dugina 2001. godine, i koja iz lekcija stečenih tokom XX veka nudi viziju takozvanog nacional-boljševizma. Ta ideologija ne odbacuje problem prošlosti totalitarizma, već poziva savremenu političku elitu da iz njega izvuče „ono što je najbolje“. Ona miri ruske boljševike i nacionaliste, nudi novu paradigmu imperijalizma. Duginovo najznačajnije delo *Osnovi geopolitike*, objavljeno 1997. godine, blisko je idejama vodećeg ideologa nacizma Karla Šmita. Evroazijanizam je ideološki izvor za ekonomski i politički Evroazijski savez, koji bi prema planovima Putina trebalo da se razvije iz postojećeg Carinskog saveza Rusije, Belorusije i Kazahstana, i koji počinje da funkcioniše od 2015. godine. Ukrajina je takođe bila očekivana u tom savezu. Evroazijanizam nije samo Putinova imperijalna nostalgija i ambicija za obnavljanjem neke vrste Sovjetskog Saveza, veledržave na dva kontinenta, pod vođstvom Moskve, već i prilično rasprostranjena ideologija mnogih savremenih ultradesničarskih omladinskih pokreta u Rusiji.

Ideje Aleksandra Dugina nalaze svoje pristalice i na Balkanu. Časopis *Geopolitika*, koji izlazi u Srbiji, orijentisan je na popularizaciju ideja Evroazijskog saveza, a u Beogradu, 18. marta 2014. godine, svečano je otvoren Evroazijski komunikacioni centar u Srbiji.

Ključan politički pobornik Evroazijskog saveza u Kremlju jeste Sergej Glazjev, savetnik Putina za pitanja regionalne ekonomske integracije, sledbenik ideja Dugina u vezi s primenom radikalnog nacionalizma, sa nostalgijom za periodom sovjetskog

boljševizma. Glazjev je bio član komunističke partije i njihov poslanik, nakon čega je 2003. postao jedan od osnivača ruske desničarske, kako sebe deklarišu, levičarsko-nacionalno-konzervativne partije „Rodina” (Domovina). Toj stranci nije bilo dozvoljeno učešće na izborima, zbog žalbi da njihova kampanja sadrži elemente koji šire rasnu mržnju.

U svojoj knjizi *Genocid: Rusija i novi svetski poredak*, Glazjev smatra da su sile zla „novog svetskog poretka”, tokom devedesetih godina, skovale međunarodnu zaveru protiv Rusije, te da su uz pomoć ekonomske politike u državi prouzrokovale, metaforično rečeno, „genocid”.

Snajder dalje navodi pokretače Putinove ideologije Evroazijskog saveza, koji svoje ideje zasnivaju ne samo na odbacivanju demokratije zapadnog tipa, već i na ruskim ultradesničarskim stavovima. Jedan od njih je poznati ruski novinar i direktor centralne ruske međunarodne agencije *RT (Russia Today)* Dmitrij Kiseljov, koji je pažnju široke javnosti privukao neprimerenim komentarijima o homoseksualcima i Jevrejima. A sam Putin deklariše se kao sledbenik filozofa s početka XX veka Ivana Iljina, koji je zastupao konzervativne ideje o nacionalističkoj diktaturi u Rusiji.

„Izlet” u ur-fašizam

Strah Zapada od ruskog nacionalizma i šovinizma povezan je ne samo sa Ukrajinom i Istočnom Evropom. Osvrćući se na krvavu prošlost dva svetska rata, koja su upravo počela u tom delu sveta, bivši britanski političar Kris Hjun, u aprilu 2014, za *Gardijan* je pisao i upozoravao da Putinova intervencija u Ukrajini može da „probudi” nacionalizam u celoj Evropi. Hjun posebno navodi reči ruskog predsednika o „Novorusiji”, odnosno teritoriji koju je sovjetska vlada „bogzna zašto” poklonila Ukrajini. „Putin nije Hitler, ali je bivši oficir KGB sa izrazitim osećajem za prestiž vlasti i moći Kremlja. Ruski predsednik je autoritarni ruski nacionalista. Ako se principi koji su primenjeni u Ukrajini nastave primenjivati u

celej Evropi, to će na kontinentu ponovo dovesti do krvoprolića i haosa”, smatra Hjun.

Slično tvrdi i poznati poznavalac geopolitike Istočne Evrope Zbignjev Bžežinski. On smatra da je Putinova ideologija ruskog nacionalizma i šovinizma „igra vatrom” u Evropi, koja nikad nije imala precizne etničke granice, a jednostrana dejstva od strane države koja sebe smatra zaštitnikom ruske titularne nacije iza svojih granica – može da dovede do katastrofe svetskih razmera.

Rasprava u medijima i u propagandnim maratonima u kojima se pokušava odgovoriti na pitanje „Ko je u Ukrajini fašista ili nacistička?”, ne samo da vređa žrtve i devalvira legat koji je svet stvorio nakon Drugog svetskog rata, već nas upućuje na ponovno listanje teorije Umberta Eka o „ur-fašizmu”. U kontekstu totalitarnih režima, Rusija svakako sledi uzor staljinizma. Uspon konzervativnih političkih opcija, koji svoju ideologiju zasnivaju na antiliberalnim, šovinističkim, rasističkim, antisemitskim i homofobnim stavovima nije zahvatio samo Rusiju. Istočnoevropske države napuštaju principe demokratije i okreću se nacionalno-tradicionalnim vrednostima, poput Mađarske i Turske, a za njima svakako kaska i Srbija...

Intervencija na Krimu i istoku Ukrajine nije samo politički „izlet” Moskve. Najverovatnije je u pitanju bespovratni presedan u postsovjetskoj Rusiji koji šovinističko-populističku militarnu intervenciju u Ukrajini pretvara u nešto što su nova pravila političkog poligona u Rusiji, na kom bi čak i Putin sa svojim „ratom bez ispaljenog metka” uskoro mogao da se pokaže kao neodlučni ili „mekani” igrač.

Promenljivost posthladnoratovskih trendova: avgust 2014.

NOVI TALAS RUSOFILIJE U SRBIJI⁹

Predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin poslednjih godina sve je popularniji u Srbiji, a nakon izbijanja ukrajinske krize talas rusofilije na Balkanu dobio je novu dimenziju

U svojoj istoriji, Srbija je, u zavisnosti od geopolitičkih okolnosti, težila da održi tradicionalne relativno bliske kulturne i političke veze sa Rusijom. Danas, pored javno deklarisanog spoljnopolitičkog prioriteta zvaničnog Beograda da se Srbija integriše u EU, pojedini srpski političari ne kriju svoje naklonosti prema Rusiji.

Srbija se približila proruskim bezbednosnim strukturama na postsovjetskom prostoru preko Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB). U Nišu je stvoren srpsko-ruski bezbednosni Humanitarni centar, a Srbija sa Ruskom Federacijom i Carinskim savezom ima privilegovani status slobodne trgovine.

⁹ „Кафе ‘Путін’ і матч з ЛНР: хвиля русофільства у Сербії”, *BBC Україна*, 15 серпня 2014, http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/08/140815_srbia_rusofilia_ko.shtml (Tekst je proširen dodatnim informacijama i prilagođen čitaocima na Zapadnom Balkanu.)

Bife „Putin”

Novi talas rusofilije u Srbiji specifičan je po tome što u njemu dominira velika popularnost Vladimira Putina. Za poslednjih šest godina Putin je postao počasni građanin u više od deset mesta i opština Srbije. Štampa o njemu piše uglavnom u pozitivnom svetlu.

Početkom avgusta 2014. godine, u Novom Sadu otvoren je bife „Putin”¹⁰. Vlasnik te kafane je Radivoje Miljanić, predsednik političkog saveta Ruske stranke u Srbiji, koja je registrovana 2013. godine kao stranka nacionalne manjine sa sedištem u Šapcu. Jedan od programskih ciljeva te stranke jeste „članstvo u Evroazijskom savezu”, odnosno „pokretanje Srbije”, te buđenje evroazijske ideje koju zajedno sa Rusijom razvijaju Kazahstan i Belorusija.

Vlasnik bifea „Putin” ne krije zadovoljstvo što je otvaranje takvog lokala posebno podržano na društvenim mrežama.

„Za mene kao građanina Novog Sada to nije ništa neobično, vidim da je to mnogo interesantnije van Srbije. Ja sam jedan veliki rusofil i ljubitelj sam dijela gospodina Vladimira Putina. Mislim da je on jedan od rijetkih državnika koji se suprotstavio američkoj hegemoniji”, kaže Miljanić.

Vlasnik nevelikog bifea kaže da tu drže i ruska pića – kvas, votku i pivo – da su klijenti zadovoljni, u lokal dolazi dosta Rusa – turista ili onih koji rade u Srbiji, te da su za otvaranje „Putina” saznali iz ruskih medija.

Jedan od gostiju bifea, Momčilo, smatra sebe rusofilom. On kaže da takav lokal razvija prijateljstvo među slovenskim narodima. „Veoma volim Srbiju, Rusiju, Ukrajinu i Belorusiju koje smatram bratskim državama. Poštujem i Evropu, ali Amerika želi da upravlja celim svetom i oni žele da unište pravoslavlje”, kaže on.

Još jedan mlađi gost, Ognjen, koji je svratio u „Putin”, kaže da jako poštuje rusku kulturu i da je smatra veoma bliskom.

¹⁰ Bife je zatvoren u februaru 2015.

S druge strane, Novosađanka Milana misli da je savremena rusofilija u Srbiji malo preuveličana. „Sve je to povezano sa uticajem nacionalizma i šovinizma u Srbiji. Uglavnom se radi o verskim pravoslavnim vezama i navodnom ‘bratimljenju’ sa Rusijom”, kaže ona.

Fudbalski meč sa LNR

U julu 2014. godine, u Novom Sadu pokrenuta je još jedna inicijativa, usmerena na poboljšanje srpsko-(pro)ruskih odnosa, ali ovaj put preko istočne Ukrajine.

Rukovodstvo Fudbalskog kluba „Novi Sad” najavilo je da će na stadionu na Detelinari prijateljski susret odigrati selekcije Luganska i njihovog kluba.

U to vreme na istoku Ukrajine i u Luganskoj oblasti buktao je oružani sukob, a ukrajinski klub se tada nalazio na teritoriji pod kontrolom proruskih separatističkih snaga.

Najava tog fudbalskog meča izazvala je u javnosti niz kontroverzi, jer inicijativa FK „Novi Sad” nije bila usaglašena sa nadležnim nacionalnim fudbalskim institucijama u Beogradu.

Predsednik upravnog odbora Fudbalskog kluba „Novi Sad” Tomislav Lovreković izjavio je tim povodom da je meč sa Luganskom isključivo „humana i humanitarna misija”. Lovreković je rekao da je Srbija prošla kroz više ratova u kojima je mnogo ljudi stradalo, te da upravo zbog toga Lugansku treba pružiti ruku podrške.

„Baš zato što smo mi sami prošli kroz te strahote, naše je ne samo pravo nego i obaveza da od drugih sredina budemo daleko saosećajniji i da daleko više razumemo one kojima je najteže. Vi ćete se sa mnom složiti, danas je u Evropi najteže onima u Lugansku. Bez obzira na to čiji im je amblem na kapi, to nas ne zanima”, rekao je predsednik UO FK „Novi Sad”.

Ipak, veliki broj srpskih medija inicijativu novosadskog niželigaša ocenio je kao politički pi-ar, jer se rukovodstvo FK „Novi Sad” navodno dovodilo u vezu sa političkim partijama koje zastupaju

rusofilske stavove u Srbiji, iako je Lovreković naglasio da nije član nijedne političke partije.

Iz Fudbalskog saveza Srbije poručili su da je po pravilniku UEFA i FIFA za odigravanje bilo kakve utakmice potrebna dozvola i da se mora prijaviti nacionalnom savezu, ali da njima nikakav zahtev iz Novog Sada nije stigao.

I srpska Vlada taj meč smatrala je političkim. Ministarstvo omladine i sporta saopštilo je da je nedopustivo da se klubovi bave aktivnostima koje ugrožavaju spoljnopolitičku poziciju države Srbije „u ovako delikatnim svetskim uslovima”.

„Ne želimo da bilo koji klub, čak i nenamerno, dovede državu Srbiju u nezgodnu situaciju na spoljnopolitičkom planu”, istakli su u ministarstvu.

Plaćenici – sa obe strane

Poslanička grupa Socijaldemokratske partije Srbije, početkom jula 2014. godine, uputila je u skupštinsku proceduru Predlog izmena i dopuna Krivičnog zakonika, kojim se regrutovanje i odlazak građana Srbije u ratove u svetu smatra krivičnim delom. Zakon je usvojen nekoliko meseci kasnije, a u njemu su predviđene kazne zatvora od šet meseci do 10 godina za one koji učestvuju u ratu ili oružanom sukobu u drugim zemljama ili organizuju i vrbuju građane Srbije da to čine.

Taj zakon je usvojen, pre svega, zbog navodnog odlaska plaćenika iz Srbije, najviše u istočnu Ukrajinu, Siriju i Irak. Premijer Srbije Aleksandar Vučić izjavio je da se time „nanosi velika šteta Srbiji”, te da su za „srpski narod ratovi davno završeni”.

„Srbija ne učestvuje u tim sukobima. Srbija vodi odgovornu politiku. Nismo u mogućnosti da zakonski reagujemo, ali sve više vodimo računa o licima koja se vraćaju sa teritorije Sirije i Iraka i onih koji u Ukrajini učestvuju u sukobu, pratimo njihovo delovanje u zemlji”, rekao je premijer Srbije.

Vučić je objasnio da u Ukrajini državljani Srbije ratuju i sa ukrajinske i sa proruske strane, da su u 90 odsto slučajeva

plaćenici, da rade sa svim najvažnijim obaveštajnim službama i da mesečno zarađuju od 1.200 do 6.000 dolara.

Razočaranje Zapadom

Pojava savremene rusofilije u Srbiji, između ostalog, povezana je i sa posledicama ratova iz devedesetih godina, kao i sa problemima političke i ekonomske tranzicije savremenog srpskog društva.

Intervencija NATO-a i jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova uz podršku ključnih država Zapada, uticalo je ne samo na suzdržanost mnogih građana Srbije prema zapadnim i demokratskim vrednostima, već kod velikog dela javnosti i na odbojnost prema SAD i EU.

Ipak, Rusija nije bila popularna u Srbiji tokom Hladnog rata. Nešto kasnije, u teškim godinama ruske tranzicije devedesetih godina, malo se ko u SR Jugoslaviji bavio ili saosećao sa ozbiljnim problemom „belog roblja” – nemilosrdne eksploatacije hiljada ruskih žena koje su bile žrtve trafikinga i muškaraca fizičkih radnika – koji su preko ovih prostora prebacivani u države EU ili su se tu nelegalno zadržavali. U mnogim školama Srbije ruski jezik je tada prestao da bude privlačan za učenje.

Nakon podrške Beogradu da samo formalno zadrži Kosovo u svojim granicama, Rusija je stekla poverenje jednog dela srpskih birača, onih koji podržavaju konzervativne i nacionalističke partije, a velike je nade Srbija polagala i u to da će joj gasovod Južni tok doneti energetska stabilnost i nova radna mesta.

Međutim, i pored deklarativne rusofilije, privrženosti pravoslavlju i negativnom stavu prema NATO-u, za veliki broj građana Srbije ipak je atraktivnije učenje inostranih zapadnih jezika i praćenje popularne zapadne kulture. Sve veći broj mladih ljudi, zbog ekonomske krize pre svega, želi da emigrira u razvijene države Zapada, a ne u Rusiju.

Srbija između EU i Rusije: septembar 2014.

MOŽE LI SRBIJA SEDETI NA DVE STOLICE¹¹

Zvanični Beograd ne planira da sledi sankcije EU protiv Rusije, iako Vlada Srbije tvrdi da joj je integracija u EU spoljnopolitički prioritet

Srpski zvaničnici računaju da bi sankcije, koje je Rusija uvela EU, mogle otvoriti nove mogućnosti srpskim proizvođačima poljoprivredne i prehrambene produkcije.

Međutim, otvara se pitanje da li na fonu rasplamsavanja ukrajinske krize Beograd može da vodi evrointegrativnu politiku i da istovremeno blisko saraduje sa Ruskom Federacijom?

Pokušaj da se bude neutralan

Profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu Predrag Simić za *BBC Ukrajina* kaže da je za Srbiju rusko tržište manje važno od evropskog, ali da je ono veoma značajno za poljoprivrednike. Prema njegovim rečima, Srbija „ne sedi toliko na dve stolice” koliko „pokušava da ide po žici”, odnosno da bude neutralna, kao što to čine i pojedine evropske države poput Švajcarske, imajući u vidu rizik da pokvari odnose i s jednim i s drugim.

¹¹ „ЕС або Росія: чи Сербія зможе всидіти на двох стільцях”, *BBC Україна*, 11 вересня 2014, http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/09/140910_serbia_russia_ok.shtml (Tekst je prilagođen čitaocima na Zapadnom Balkanu.)

„Politika Beograda je pokušaj da se bude neutralan u sukobu u kom Srbija i na jednoj i na drugoj strani (EU i Rusija, prim. red.) ima svoje interese. Koliko je Srbiji interes da što pre otvori prva poglavlja u pregovorima o članstvu sa EU, toliko je i vezana za interese sa Rusijom. Pre svega činjenicom da je Rusija glavni i jedini snabdevač Srbije gasom, što je u ovim mesecima kada se približava sezona grejanja itekako važno”, kaže profesor Simić.

Viši naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu u Beogradu Dragan Petrović poziciju Srbije prema ukrajinskoj krizi smatra „kompromisnom politikom”. Prednost takve politike, smatra dalje Petrović, jeste u tome što daje mogućnost slobodnog tumačenja svoje pozicije Briselu, Moskvi, ali i građanima Srbije.

„Ne postoji jedinstven stav između najvažnijih političkih stranaka i javnog mnjenja u Srbiji po pitanju same ukrajinske krize. Srbija načelno uvažava „de jure” teritorijalni integritet Ukrajine, što proizilazi iz činjenice da je ova zemlja jedna u nizu onih koje nisu priznale državu Kosovo. S druge strane, Srbija pokazuje spremnost da se ne zameri Rusiji po pitanju razvoja situacije u vezi sa Ukrajinom i nije spremna da sprovodi sankcije”, kaže Petrović.

Sankcije kao šansa

Komentarišući sankcije koje su međusobno uveli Brisel i Moskva, ministar unutrašnje i spoljne trgovine Rasim Ljajić, u avgustu 2014, za *Tanjug* je izjavio da se u Srbiji „ne raduju toj okolnosti i žele da se što pre normalizuju odnosi između EU i Ruske Federacije”, ali da situacija koja je stvorena predstavlja šansu koju „svakako treba pokušati iskoristiti”.

Ljajić smatra da je to prilika da srpski predstavnici agrara i prehrambene industrije „dugotrajno ostanu na tržištu sa više od 170 miliona ljudi, uključujući celu Carinsku uniju (Rusije, Belorusije i Kazahstana, prim. red.)”.

Srpski ministar trgovine smatra da Srbija nije dovoljno iskoristila Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom, iako

je izvoz na rusko tržište, pre svega hrane, od početka 2014. godine značajno povećan za 68 odsto i očekuje se da do kraja iste godine dostigne 300 miliona dolara.

Dragan Petrović smatra da specifična situacija balansiranja Srbije, odnosno „sedenja na dve stolice” – između EU i Rusije – može trajati duže zbog komplikovanih odnosa između Beograda i država Zapada, odnosno zbog jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova.

„Srbija je zavisna i od jednog i od drugog faktora (EU i Rusije, prim. red.). Ali je prisutna neizvesnost oko konačnog ulaska u EU, što je prožeto specifičnom situacijom u samoj Uniji, a tu treba dodati i pitanje Kosova i Metohije. To daje široki manevarski prostor Beogradu da lavira, i da se opredeljuje i ka jednoj i ka drugoj strani, bez konačnog opredeljenja, pokušavajući da zadrži saveznike”, kaže Petrović.

S druge strane, Predrag Simić smatra da u ovoj situaciji želja zvaničnog Beograda da ostane neutralan gotovo je nerealna, a to važi i za druge države Zapadnog Balkana. Neutralnost, prema njegovim rečima, jeste pokušaj da se dobije na vremenu i da cena ukrajinske krize po Srbiju bude što manja.

„Beograd neće moći dugoročno voditi takvu politiku. U jednom trenutku će morati da bira. Taj izbor za Srbiju nimalo nije jednostavan, jer u ovoj ekonomskoj krizi gubitak bilo kog značajnog trgovinskog partnera bio bi vrlo težak udarac za njenu već ionako poljuljanu privredu”, rekao je profesor Simić.

Poseta Putina Srbiji: oktobar 2014.

MOŽE LI MOSKVA ZAUŠTAVITI ŠIRENJE NATO?¹²

U Beogradu Vladimir Putin je bio specijalni i jedini visoki inostrani gost svečane vojne parade, najveće od raspada Jugoslavije. Ta poseta ruskog predsednika ponovo je aktuelizovala pitanje koje pritiska vlade balkanskih država: integrisati se u NATO ili ne?

Krajem septembra 2014, ministar inostranih poslova Rusije Sergej Lavrov, na pitanje bosanskohercegovačkog *Dnevnog avaza* kako Moskva gleda na mogućnost daljnjeg približavanja regiona Zapadnog Balkana, odnosno perspektivu prijema Crne Gore, Makedonije i posebno Bosne i Hercegovine u puno članstvo u NATO savez, sasvim je otvoreno kazao kako se u Moskvi to doživljava kao „pogrešna politika i provokacija Severnoatlantskog vojnog saveza“.

¹² „Путін у Белграді: чи може Москва зупинити розширення НАТО?“, *ВВС Україна*, 16 жовтня 2014, http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/10/141015_putin_spops_balkans_nato (Tekst je proširen dodatnim informacijama i prilagođen čitaocima na Zapadnom Balkanu.)

Izjava Lavrova odjeknula je uoči dolaska Vladimira Putina u Srbiju, na svečanu proslavu 70-godišnjice oslobođenja Beograda, koja je bila održana 16. oktobra 2014. godine.

Balkan – otvoren za uticaj

Istraživanja javnog mnjenja organizacije *Ipsos strategic marketing* pokazivala su tada da svega 13 odsto građana podržava ulazak Srbije u NATO. Istovremeno, u drugoj polovini 2014. godine, opala je i podrška za ulazak Srbije u EU, a prema raznim izvorima i istraživanjima ona stalno fluktuirala oko 50 odsto.

Direktorka beogradskog Centra za spoljnu politiku Aleksandra Joksimović kaže za *BBC Ukrajina* da je Putinova poseta Beogradu za Moskvu veoma važna i potrebna, s obzirom na to da Moskva želi da pošalje političku poruku „da postoji neka evropska zemlja s kojom ona može da saraduje”.

Rusija ima tu svest da je geografski, kulturološki i strateški želja svih zemalja regiona da postanu punopravne članice Evropske unije i da je taj proces teško zaustaviti, tako da, smatra dalje Joksimović, Moskvi ne preostaje ništa drugo nego da se sa tim procesom složi. Ali to ne znači da Moskva ne pokušava na različite načine da utiče na zemlje koje još nisu postale integrativni deo EU.

„S obzirom na to da nije završen ni čitav proces proširenja (EU, prim. red.) na Zapadni Balkan, a samim tim ni finalnog članstva u NATO, u tom kontekstu Rusija tu vidi još uvek otvoren prostor za vršenje uticaja, kako bi napravila nekakav balans imajući u vidu koliko joj se NATO približio”, kazala je Joksimović.

Izvršni direktor Centra za razvoj međunarodne saradnje Dragomir Anđelković smatra da je za Srbiju dobro da ima maksimalno korektnu ekonomsku i političku saradnju sa Evropskom unijom. Međutim, prema njegovim rečima, Beograd ne bi smeo da žrtvuje dobre odnose sa Rusijom zarad evropskih integracija koje su neizvesne i pitanje je kakvu će mu korist doneti.

„Nedvosmisleno je da je Rusija protiv širenja NATO pakta i to je generalna dimenzija o bilo kojoj državi na istoku Evrope. Tim pre kada je u pitanju Srbija koja je već proglasila vojnu neutralnost i koja ima ceo niz aranžmana (sa Rusijom, prim. red.) – od strateškog partnerstva do mogućnosti bescarinskog izvoza”, kaže Anđelković.

Iako paradoksalno zvuči, Srbija je svoju spoljnu politiku jače vezala za Rusiju nakon „Petooktobarske revolucije”, 2000-tih godina, a faktički od stupanja na snagu Sporazuma o slobodnoj trgovini, koji je izvan regiona bivših sovjetskih republika imala jedino tadašnja SR Jugoslavija.

Beograd je postao deo takozvanog ruskog energetskeg lobija na Balkanu i dobio status posmatrača u Parlamentarnoj skupštini Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB), odnosno pandana NATO-u na postsovjetskom prostoru. S druge strane, Rusija pred Savetom bezbednosti UN blokira finalizaciju državnosti Kosova – a to je pitanje koje je u srpskoj politici veoma osetljivo.

Iako zvanični Beograd javno deklariše stav da je njegov spoljnopolički prioritet integracija u EU, Srbija otvoreno ne želi da podrži sankcije Evropske unije prema Rusiji. Zbog toga je Evropska komisija u svom godišnjem izveštaju, početkom oktobra 2014, prvi put navela neophodnost da Beograd usaglasi svoju spoljnu politiku sa politikom EU.

Lider u evroatlantskim integracijama u regionu jeste najmanja bivša jugoslovenska republika Crna Gora (više od 630.000 stanovnika), koja se osamostalila tek 2006. godine. Poslednjih godina, Crna Gora je među političke ciljeve stavila i ulazak u NATO, zbog čega je Rusija na nju počela aktivno da vrši politički pritisak.

Predsednik organizacije Atlantski savez Crne Gore Savo Kentera kazao je za *BBC Ukrajina* da prepreku za učlanjenje Crne Gore u NATO, između ostalog, predstavlja i politika sve intenzivnijeg mešanja Ruske Federacije u unutrašnje stvari Crne Gore, ali i ostalih zemalja Balkana.

Kentera kaže da najveći deo turističkog tržišta u Crnoj Gori čine upravo Rusi. Istovremeno, on upozorava da je Crna Gora u „zabrinjavajućoj situaciji” zbog brojnih investicija i nekretnina koje tu poseduju ruski tajkuni.

„Naš ‘bratski’ odnos sa Rusijom, za koji mnogi smatraju da će biti narušen ulaskom u NATO, treba da ostane u onom domenu gdje je bio i do sada – mit i ništa više”, kaže on.

Predsednik Atlantskog saveza Crne Gore kaže da uspešno ispunjenje uslova za pristupanje u NATO zavisi isključivo od toga da li će postojati snažna politička volja za konkretne poteze koji će uveriti čitavu međunarodnu zajednicu da je Crna Gora zaista rešila da se „konačno okrene zapadnim civilizacijskim vrednostima”.

„Moramo preći sa riječi na konkretna djela i otrgnuti se od uticaja istoka pod kojim se nalazimo poslednjih nekoliko vjekova”, kazao je Savo Kentera.

Međutim, to „okretanje” Zapadu nije nimalo lak zadatak. Iako podrška javnog mnjenja za pristupanje Crne Gore u NATO od proglašenja nezavisnosti postepeno raste, u septembru 2014. godine, prema rezultatima istraživanja organizacije CEDEM, ona je iznosila oko 35 odsto, dok ulazak u EU podržava oko 61 odsto građana Crne Gore.

Na samitu NATO u Velsu, 2014. godine, rečeno je da će se status Crne Gore za integraciju u taj savez razmatrati 2015, ali da Alijansa od Podgorice očekuje veću posvećenost reformama sektora bezbednosti i vladavine prava.

Uslov ili izuzetak?

Iako članstvo u NATO-u nije direktan uslov za integraciju u EU, sve bivše socijalističke republike evrointegrativni proces bez izuzetka su započele upravo učlanjenjem u severnoatlantsku alijansu.

Direktorka Centra za spoljnu politiku kaže da Srbija ima zvaničnike koji u potpunosti odbijaju svaku ideju o članstvu u NATO

i da je u parlamentu izglasana vojna neutralnost (rezolucijom iz decembra 2007). Mnogo je značajnija činjenica, smatra dalje Joksimović, da je zbog intervencije NATO-a, koja se desila 1999. godine, javno mnjenje daleko od spremnog za dalje korake ka potencijalnom članstvu u Alijansi.

Aleksandra Joksimović smatra da Srbija „nije u potpunosti rekla svoju poslednju reč u vezi sa NATO-om”, o čemu svedoči njeno članstvo u Partnerstvu za mir. Učešćem ministra odbrane Bratislava Gašića, na NATO samitu u Njuportu u Velsu, u septembru 2014, Srbija je prvi put poslala snažnu poruku Alijansi, smatra ona.

Poslednje proširenje NATO-a na Balkan bilo je 2009. godine kada su članice Alijanse postale Hrvatska i Albanija. Osim Srbije, i Bosna i Makedonija su u specifičnoj situaciji po pitanju integracije u NATO. Sarajevo treba da reši uknjižbu vojne imovine u državno vlasništvo, kako bi se BiH pridružila Akcionom planu za članstvo u NATO (MAP).

Protivljenje integraciji BiH u NATO izrazio je i predsednik Republike Srpske Milorad Dodik, smatrajući da bi „bila opasna situacija da Srbija ostane neutralna, a da Republika Srpska ide ka članstvu u NATO”, podsećajući da je Alijansa izvršila vojnu intervenciju ne samo protiv SR Jugoslavije, već i protiv srpskih snaga u Bosni sredinom devedesetih.

Makedonija je na Zapadnom Balkanu tokom dvehiljaditih beležila najbrže kretanje prema NATO-u i EU. Taj proces je zablokirala Grčka zbog spora sa Skopljem u vezi sa imenom te bivše jugoslovenske republike.

Bivši ambasador Makedonije u NATO Nano Ružin za *Al Džazira Balkan* rekao je da bi neulazak Makedonije u Alijansu mogao stvoriti etničke tenzije u toj zemlji, jer je albanski deo populacije pronatovski orijentisan, dok je za Makedonce najvažnije pitanje imena države.

Srednja Evropa i ukrajinska kriza: oktobar/decembar 2014.

UKRAJINA, „NOVA EVROPA“ I SRBIJA¹³

Države Srednje Evrope, većinom nove članice EU, koje su nekad za vreme Hladnog rata trpele sovjetsku okupaciju ili odlučno govorile „ne“ Staljinu, na početku ukrajinske krize su ćutale, a neke su čak bile spremne Putinu reći „da“. Šta se to dogodilo sa centralnoistočnom Evropom i zašto je ona postala tako licemerna?

Gostujući u Novom Sadu, na književnoj večeri, u oktobru 2014, poznati ukrajinski pisac Jurij Andruhovič u intervjuu za *BBC Ukrajina* rekao je da su događaji na „Majdanu pokazali da je centralnoistočna Evropa prestala da bude solidarna“. Andruhovič je kazao da je u Ukrajini, u uslovima krize, primetna i veoma cenjena podrška triju baltičkih republika, kao i već tradicionalna podrška Poljske, ali je dodao da se istovremeno među Poljacima nazire i veliki pad podrške Ukrajini.

Ukrajinski pisac primetio je da, osim u Poljskoj, Ukrajina u drugim slovenskim državama uopšte nema podršku, odnosno

¹³ Tekst je napisan za časopis *Українське слово* koji izlazi u Novom Sadu.

vidljive simpatije. Takvo raspoloženje u regionu on naziva „izdajom“. „Ispostavlja se da perspektivu i budućnost Ukrajine sa više žestine zastupaju Nemci i Šveđani, nego naši najbliži susedi sa kojima imamo toliko zajedničkog“, kazao je Andruhovič.

Takav utisak nema samo Andruhovič. Mnogi analitičari začuđeno posmatraju države Srednje Evrope koje se uplašeno, suzdržano, pa čak i prokremljovski raspoloženo odnose prema krizi u Ukrajini. Šta se to dogodilo sa regionom koji je pre samo dve decenije svim sredstvima težio da se oslobodi od višedecenijskog vojno-političkog uticaja Moskve? Da li je već zaboravljeno čuveno „ne“ Staljinovoj pretnji Jugoslaviji 1948, ili sovjetskim oružanim intervencijama 1956. godine u Mađarskoj, 1968. u Čehoslovačkoj i 1981. u Poljskoj?

Višegradski raskol

Nešto kasnije, u svojoj autorskoj kolumni na stranici ukrajinskog portala *TSN*, Andruhovič je još oštrije komentarisao odnose između Ukrajine i bivših socijalističkih država – „Sloveni izdaju Ukrajinu – bliski susedi, koji su skoro rodbina, cinično pretrčavaju na stranu, na kojoj im se čini da se nalazi jači“. Andruhovič se tim povodom pita šta se to dogodilo sa centralnoistočnom Evropom? Da li je ona prestala da postoji? Da li je ostavila svoja ubeđenja i krenula nekim drugim putem?

I zaista, nije samo centralnoistočna Evropa posle aneksije Krima prestala da bude dobar „sused-rodbina“ Ukrajini. Na samom početku, i države Evropske unije, iste te koje su ponudile Ukrajini Sporazum o asocijaciji, bile su suzdržane prema Kijevu. Slično kao u slučaju ruske intervencije u Gruziji u avgustu 2008. godine, kada su lideri najuticajnijih evropskih država pokušavali samo dijalogom i „prijateljski“ rešavati problem zaustavljanja tenkova koji su prelazili granicu gruzijske separatističke republike Južne Osetije.

Iako su države EU uvele sankcije Rusiji još u martu 2014. godine, velika suzdržanost EU u odnosu na ruska dejstva na Krimu i

na istoku Ukrajine bila je vidljiva sve do leta. Reakcije Zapada postale su glasnije tek nakon tragedije putničkog aviona Boeing-777, firme *Malaysia Airlines*, koji je iz Amsterdama leteo za Kuala-Lumpur i koji je bio srušen sredinom jula 2014. godine vojnim sredstvima, na teritoriji Donjecke oblasti koju su kontrolisali separatisti. U tragediji koja je šokirala Zapadnu Evropu poginulo je skoro 300 ljudi, najviše državljana Holandije, a prve istrage pokazale su da je putnički avion bio pogođen visokotehnoškim oružjem koje su separatisti navodno dobili iz Rusije. Svega nekoliko dana pre te nesreće, kancelarka Nemačke Angela Merkel i predsednik Rusije Vladimir Putin u Brazilu su, sedeći zajedno, pratili zatvaranje Svetskog prvenstva u fudbalu, što je u medijima bilo prilično kritički ocenjeno.

U septembru 2014, novinari *Slobodne Evrope* analizirali su kakve su političke pozicije zauzele države Centralne Evrope, takozvana „Višegradska grupa“ (Češka, Slovačka, Mađarska, Poljska), prema ruskoj – direktnoj i posrednoj – agresiji na Ukrajinu. Predsednik Češke Miloš Zeman, početkom septembra 2014, na samitu NATO u Velsu, započeo je razmenu replika sa švedskim ministrom inostranih poslova Karlom Biltom. Zeman je rekao da Prag nije video „očigledne dokaze“ ruske intervencije u Ukrajini. „Predsednik Zeman bi trebalo da se konsultuje sa vlastitim narodom. Ne znam da li Češka ima svoju obaveštajnu službu? Ako je ima, neka se konsultuje s njom“, oštro je na Zemanove reči reagovao Bilt.

Slobodna Evropa dalje piše da je ukrajinska kriza podelila takozvanu Višegradsku grupu. Države Višegradske grupe reagovala su veoma različito na uvođenje sankcija Rusiji – od oštrea reakcija Poljske, do Mađarske koja je na neki način podilazila Kremlju. Upravo je to bio jedan od važnih razloga zašto je na početku krize bilo veoma teško da države EU i NATO nađu konsenzus na odgovor ruskoj politici prema Ukrajini.

Taj medij prenosi izjavu urednika britanskog *Economista* Edvarda Lukasa: „Poljska demonstrira veliko liderstvo u post-komunističkom svetu. U drugim državama, situacija je različita.

Slovačka je, na primer, ranije zauzimala skoro proputinovsku liniju – u svakom slučaju protivila se sankcijama Rusiji. Češka, posebno predsednik Zeman, nažalost, takođe je zauzeo sličnu poziciju. A Mađarski premijer Orban najgori je od svih sa svojim otvorenim odbacivanjem liberalno-demokratskih principa, koji se smatraju temeljima Evrope. Sve je to ostavilo trag na Višegradsku grupu kao geopolitičkog i diplomatskog igrača“, smatra urednik *Economista*.

„Cene“ i „vrednosti“

Govoreći na temu ekonomske krize i sukoba u Ukrajini, u intervjuu za *BBC Ukrajina*, Jurij Andruhovič kaže da ne bi trebalo stavljati u istu ravan pitanje kapitala, odnosno materijalne dobiti i demokratije. „Ne možemo očekivati ništa dobro ako zanemarimo ‘vrednosti’“, jer „suprostavljanje pojmova ‘vrednosti’ i ‘cena’ – jeste veoma tipičan postkrizni evropski sindrom, kada se prestaje misliti o ‘vrednostima’, a govori se samo o ‘cenama’“, kaže ukrajinski pisac.

Andruhovič daje i primer predsednika Fransoe Olanda. Kad je Francuska trebalo da isporuči vojne desantne brodove tipa „mistralski“ Rusiji, predsednik čak nije ni pokušao da opravda takav potez. Oland je prosto rekao: „‘Mistralski’ košta dve milijarde evra“.

Zato, prema mišljenju ovog književnika, Ukrajina u toj istorijskoj situaciji ima specifičnu ulogu, u smislu da podseća na to da postoje „vrednosti“, a ne samo „cene“. „Mi smo za to dali naše živote. A vi se sada od toga ograđujete. Vi se ograđujete od vlastite budućnosti“, smatra Andruhovič.

I zaista, na određeni način odnos država Srednje Evrope prema ukrajinskoj krizi sveo se na pitanje „cena“. *Slobodna Evropa* u pomenutoj analizi „raskola“ među državama Višegradske grupe zaključuje da su, za razliku od njih, države Pribaltika – Estonija, Letonija i Litvanija u EU zauzele veoma odlučnu i „tvrdu“ poziciju prema ruskoj politici u Ukrajini. Kada je sredinom 2014. godine EU

trebalo da primeni takozvanu treću fazu sankcija prema Rusiji, vlade Češke, Slovačke i Mađarske zauzele su „skeptičan stav“. Taj medij prenosi reči Mariana Majera iz bratislavskog Instituta centralnoevropske politike, koji smatra da „široke ekonomske veze sa Rusijom narušavaju strateško planiranje tih država, imajući u vidu Slovačku i Mađarsku, ali delimično i Češku“.

Koaliciona Vlada u Češkoj u principu nije bila protiv „jačih“ sankcija protiv Rusije, ali samo pod uslovom da te sankcije ne nanesu velike štete češkoj ekonomiji. Socijaldemokrate u toj Vladi bile su protiv „jačih“ sankcija, a Rusija je pretila da će zabraniti uvoz evropske autoindustrije, što zadaje jak udarac Slovačkoj i Mađarskoj.

Premijer Mađarske Viktor Orban, čiji stil političkog nastupa i taktiku često upoređuju sa ruskim predsednikom Vladimirom Putinom, smatrao je „samoobmanjivanjem“ tezu da će sankcije promeniti Putinovu politiku. Orban je smatrao da bez ekonomske saradnje sa Rusijom, EU ne može da konkuriše Kini.

U intervjuu za mađarsku televiziju *M1*, krajem decembra 2014. godine, Orban je rekao da se među SAD i Rusijom razbukta-va Hladni rat, zbog konflikta u Ukrajini, i da Budimpešta želi da ostane neutralna po tom pitanju. „Sjedinjene Države ne samo da se mešaju, one su aktivni učesnik u unutrašnjoj politici država Centralne Evrope“, smatrao je Orban.

Prema njegovim rečima, SAD žele da uvuku Budimpeštu u konflikt iz kog Mađarska ne može izaći bez štete i zbog toga „treba da se drži podalje od njega“. U oktobru 2014, SAD su, navodno zbog korupcije, zabranile ulazak u njihovu zemlju šestorici mađarskih činovnika, među kojima je i glava poreske uprave.

Separatizam – na Zapadu

Problem ugrožavanja teritorijalnog integriteta, kao i destabilizacija Ukrajine posle pobede Majdana, nije bio samo u aneksiji Krima i separatizmu u Lugansku i Donjecku, koji su direktno

ili indirektno podržani od strane Rusije. Nakon Majdana počela su da se otvaraju i pitanja stabilnosti najzapadnijih granica Ukrajine, iako su svakako pozitivne okolnosti to što su, i pored svih kontroverzi, u pitanju države članice EU i NATO.

Radio *Slobodna Evropa*, sredinom maja 2014, pisala je da je na Forumu globalne bezbednosti u Bratislavi, na kome je glavna tema bila kriza u Ukrajini, „višegradski kvartet“ bio u punom sastavu na najvišem nivou – na njemu se učestvovali premijeri Poljske – Donald Tusk, Mađarske – Viktor Orban, Slovačke – Robert Fico, kao i Češke – Boguslav Sobotka.

Moderator diskusije zamolio je Viktora Orbana da precizira šta je tačno imao u vidu, kada je u svom nastupu u mađarskom parlamentu rekao da mađarska manjina u Ukrajini treba da dobije autonomiju, dvojno državljanstvo, kao i sva druga prava. Orbana su čak direktno pitali – da li on za mađarsku zajednicu u Ukrajini traži nešto slično što i Kremlj za ruskojezičke državljane Ukrajine na jugoistoku te države. I tu je premijer Mađarske rekao prilično oštre i za evropskog lidera pomalo neprimerene reči – da, navodno, ne postoje garancije da će nakon izbora u Ukrajini biti izabrana demokratska vlast, dok je ukrajinska država slaba i ne postoji jasan plan njenog ekonomskog razvoja.

Jugozapadna granica Ukrajine kod mnogih analitičara takođe stvara ton opreza, a posebno deo kod Pridnjistrovlja, ili Transdnjestarske republike na granici sa Ukrajinom, koja je moldavski „zamrznuti konflikt“ od 1992. godine i sad već opšteevropski problem.

Ukrajina je bila najviše zabrinuta zbog intenziviranja saradnje između Bukurešta i Moskve. Još do pojave Majdana, nabrajajući tada prioritete za 2014. godinu, premijer Rumunije Viktor Ponta, najavio je obnavljanje rumunsko-ruskih odnosa.

Evropska pravda na ukrajinskom, u novembru 2014. godine, pisala je da je premijer Ponta navodno vršio pritisak na rumunsko pravosuđe u slučaju ruske kompanije „Lukoil“, u procesu zbog utaje poreza i pranja novca u vrednosti od 230 miliona evra.

Početak oktobra 2014. godine, za vreme posete Kijevu, Viktor Ponta izjavio je da Rumunija podržava teritorijalnu celovitost Ukrajine i njene evrointegrativne inicijative. Ponta se u avgustu 2013. godine takođe zalagao za stvaranje evropskog mikroregiona „Bukovina“, koji bi obuhvatao rumunsku i ukrajinsku teritoriju.

Jednim od ozbiljnijih problema između Kijeva i Bukurešta smatra se izdavanje rumunskih pasoša, odnosno pasoša države članice EU, ukrajinskim državljanima, iako Ukrajina ne dozvoljava dvojno državljanstvo. Nakon što je, krajem 2009. godine, u Rumuniji stupio na snagu zakon koji olakšava sticanje državljanstva u inostranstvu, procenjuje se da je od tada u Černjiveckoj oblasti rumunske pasoše steklo više desetina hiljada državljana Ukrajine.

Rumunski pasoš, prema toj pojednostavljenoj proceduri, može da dobije svako ko pred specijalnom komisijom dokaže da je on, ili njegovi preci, rođen u Rumuniji do 1940. godine. Upravo su tada Severna Bukovina i Južna Besarabija ušle u sastav Ukrajine. Bukovina je istorijski region koji uglavnom čine Černjivecka oblast na jugozapadu Ukrajine i region Sučava na severu Rumunije.

Zapadna Ukrajina ima problem i sa pojavom rusinskog separatizma u Zakarpatskoj oblasti (*vidi tekst „Tri rusinska pravca“ na strani 97*). Taj pokret je više od dve decenije bio marginalna pojava, ali nakon krize u jugoistočnim delovima Ukrajine i sa podrškom „iz inostranstva“, proruski raspoloženi Rusini mogli bi postati novi problem za Kijev.

Južni tok

Gasovod Južni tok, čiju je izgradnju organizovala Rusija, a koji je trebalo da postane širi južnoevropski projekat, dodatno je uticao na odnos bivših socijalističkih država prema ukrajinskoj krizi. U Srbiji su, krajem novembra 2013. godine, ceremonijalno proglasili početak radova na srpskom delu gasovoda Južni tok, koji je smatran „investicijom veka“ i očekivalo se da će taj gasovod iz Rusije doneti, pre svega, materijalnu dobit i energetska stabilnost.

Predsednik Tomislav Nikolić tim povodom više puta je izjavljivaao da je Južni tok više od biznis-projekta, koji će Srbiji obezbediti dobit od tranzita gasa i više hiljada radnih mesta za one koji će raditi na izgradnji i održavanju tog gasovoda. Srbija je očekivala da će od tranzita ruskog gasa kroz Srbiju zarađivati oko 200 miliona evra godišnje.

U skladu sa Energetskim sporazumom, koji su krajem 2008. godine potpisali Beograd i Moskva, Srbija je ruskom gigantu „Gaspromu“ prodala većinski deo akcija državne kompanije Naftne industrije Srbije i podzemna skladišta gasa u Banatskom Dvoru. Tada su počeli i pregovori oko izgradnje gasovoda Južni tok kroz teritoriju Srbije.

U skladu sa tim planovima, trebalo je da Srbija postane „regionalno čvorište“ gasovoda Južni tok, koji je trebalo da iz Rusije, po dnu Crnog mora, vodi preko Bugarske i Srbije prema Mađarskoj, Sloveniji i Austriji, kao i Bosni i Hrvatskoj.

Bivša ambasadorica Srbije u Ruskoj Federaciji, Jelica Kurjak, koja je učestvovala u procesu potpisivanja i pratila početak realizacije srpsko-ruskog Energetskog sporazuma, izjavila je za *BBC Ukrajina* da je Južni tok za zvanični Beograd projekat od nacionalno-strateškog značaja. Kurjak je rekla da je pre svega reč o ekonomskom interesu, jer se nakon tragičnog raspada Jugoslavije, Srbija našla u teškoj situaciji.

International New York Times, početkom novembra 2014, pisao je da i pored poziva Evropskog parlamenta državama-članicama da ne podržavaju projekat Južni tok i da se pridržavaju ekonomskih sankcija koje je EU uvela Rusiji zbog Ukrajine, Budimpešta je usvojila zakon koji otvara put tom ruskom gasovodu kroz Mađarsku. Taj medij je prokomentarisao da se radi o „preziru Mađarske prema EU“.

Nakon napetosti između Brisela i Moskve povodom pitanja transparentnosti projekta gasovoda Južni tok, kao i pitanja statusa infrastrukture tog gasovoda, Rusija je rešila da preorijentiše

crnomorski gasovod sa trase preko Bugarske na Tursku. Turska i Rusija su se, u decembru 2014. godine, dogovorile o izgradnji, odnosno jačanju postojećeg gasovoda „Plavi tok“ koji dnom Crnog mora već spaja te dve države. Većina tog gasa transportovaće se do granice Turske sa Grčkom, gde će biti izgrađeno novo gasno čvorište.

Rusini i ukrajinska kriza: oktobar 2014.

TRI RUSINSKA PRAVCA¹⁴

Postoje tri osnovna viđenja razvoja rusinskog pokreta u Zakarpatskoj oblasti¹⁵ i uopšte u svetu – prvi je „integrativni“, u kom se Rusini smatraju sastavnim delom ukrajinskog naroda, drugi je „autonomni“, u kom Rusini traže da budu priznati kao poseban narod u odnosu na ukrajinski, i treći – „separatistički“, u kom Rusini ne samo da sebe vide kao poseban narod, već traže i teritorijalnu nezavisnost u Ukrajini

Krajem avgusta 2014. godine, objavljeno je „Saopštenje“ predsednika međunarodne rusinske organizacije Svetskog save-
ta Rusina/Rusnaka/Lemka (*Шветовей раду Русинох/Русна-
цох/Лемкох (РРЛ)*)¹⁶ Đure Papuge o aktuelnom stanju Rusina
u Zakarpatskoj oblasti u Ukrajini. U tom dokumentu navodi se

¹⁴ „Руснаци и українська криза: Три драги“, *Руске слово*, Нови Сад, ч. 37, 12. септембра 2014, б. 22–23. (Tekst je proširen dodatnim informacijama i prilagođen čitaocima na Zapadnom Balkanu.)

¹⁵ Zakarpatska oblast ili Zakarpatja sinonimi su za najzapadniju administrativnu teritorijalnu jedinicu (oblast) u Ukrajini.

¹⁶ Svetski kongres Rusina je federacija organizacija, osnovana u martu 1991. godine, a koja se bavi nacionalnim, kulturnim i ekonomskim interesima Rusina u celom svetu. U federaciju su uključene organizacije iz Slovačke, Poljske, Mađarske, Rumunije, Ukrajine, Hrvatske, Srbije i Severne Amerike. Svetski ili Međunarodni savet Rusina jeste izvršni organ Kongresa. Lideri Svetskog kongresa Rusina tvrde da njihovu organizaciju predstavnici mnogih vlada smatraju punopravnim predstavničkim organom koji zastupa interese Rusina u svetu („Enciklopedija istorije i kulture karpatskih Rusina“, Užgorod 2010).

da „Svetski savet Rusina, kao izvršni organ Svetskog kongresa Rusina, u potpunosti podržava izjavu nacionalno-kulturnih organizacija na Zakarpatju, sa ciljem očuvanja teritorijalne celovitosti Ukrajine, tolerantnih, društvenih i razumnih međunacionalnih odnosa u vezi sa zbivanjima na istoku Ukrajine, a koji je potpisalo 30 predsednika ili predstavnika organizacija“ u Užgorodu, koji u svom predznaku imaju etničku oznaku mađarske, slovačke, ruske, rusinske i romske zajednice.

„Izjava“ tih organizacija eksplicitno osuđuje moguće separatističke namere, ili vojnu intervenciju na Zakarpatju u Ukrajini. Međutim, Svetski kongres Rusina, kao najveća međunarodna krovna organizacija Rusina, takođe saopštava o nastavku svojih aktivnosti u vezi sa zahtevom upućenim Kijevu da se u Ukrajini Rusini priznaju kao poseban narod, odnosno kao posebna nacionalna zajednica sa paketom prava koje imaju nacionalne manjine u toj državi. U skladu sa tim izjavama, Svetski kongres Rusina mogli bismo svrstati u onu opciju koja Rusine smatra „autonomnim“, odnosno posebnim narodom u odnosu na ukrajinski, ali koja uvažava teritorijalnu celovitost i integritet države Ukrajine.

Separatizam

Pokušaji da Zakarpatje kao oblast dobije neke šire kompetencije, pa i poseban teritorijalni status, počeli su još za vreme raspada federacije Sovjetskog Saveza, kad su faktički sve republike i pojedini njihovi regioni počeli da raspisuju referendume i traže neku svoju „suverenost“. Tada su se stvorili problemi u vezi sa Pridnjistrovljem u Moldaviji, Abhazijom i Južnom Osetijom u Gruziji, kao i Nagorno Karabahom u Azerbejdžanu. Za razliku od pomenutih regiona koji su postali „zamrznuti konflikti“, Krim i Zakarpatje nisu imali ratne sukobe.

Pitanje Krima i Zakarpatja, sve do aneksije ukrajinskog poluostrva, nisu bili toliko u fokusu kao potencijalni „separatistički“ regioni. Međutim, nakon jednostranog proglašenja nezavisnosti

Kosova 2008. godine, mnoge države, ne samo one u tranziciji, već i pojedine članice EU (Slovačka, Rumunija, Španija, Grčka) počele su opreznije da tretiraju probleme regionalizma. A posebno Ukrajina.

Prvi pravosnažno osuđen na uslovnu kaznu a za rusinski separatizam u Ukrajini, na Zakarpatju, u martu 2012. godine, bio je sveštenik Ukrajinske pravoslavne crkve Moskovskog patrijarhata i lider rusinskog udruženja Sojm potkarpatskih Rusina (Со́йм Подкарпатских Русинoв) protojerej Dimitrij Sidor. Lider te organizacije je duži period javno pozivao na stvaranje takozvane države Potkarpatska Rus na Zakarpatju, za koju je tražio da bude priznata kao „subjekt međunarodnog prava“, čime je pozivao na separatizam i nasilno rušenje ustavnog poretka Ukrajine.

Tragični događaji u Kijevu na Majdanu značajno su promenili političke okolnosti u Ukrajini, a posebno nakon ruske aneksije Krima i oružane pobune separatista na Donbasu. U Užgorodu, u regionalnom centru Zakarpatja, početkom avgusta 2014. godine, predsednik organizacije „Rusinska porodica“ (Русинска родина) i aktivista još nekoliko proruskih organizacija, Vladislav Sverlovič, osuđen je na tri godine uslovno, takođe zbog javnih poziva, preko društvenih mreža, na rušenje državne vlasti i ustavnog poretka Ukrajine.

Još u aprilu 2014. godine, Služba bezbednosti Ukrajine uputila je opomenu Sverloviču zbog njegovih aktivnosti na internetu. Lider „Rusinske porodice“ preko društvenih mreža „pozivao je na oružani ustanak protiv ukrajinskih vlasti, okupljao je za te ciljeve dobrovoljce i najavljivao naoružavanje plaćenika“.

Pre toga, u aprilu 2014. godine, ukrajinsko tužilaštvo pokrenulo je postupak protiv samoproglāšenog premijera nepostojeće države „Potkarpatska Rus“ na Zakarpatju Petra Gecka. Pošto nije bio dostupan vlastima, za Geckom je bila raspisana poternica. Istraga je pokazala da je on, od januara do marta 2014. godine, putem interneta širio propagandni materijal, u kom su navodno Rusini

Zakarpattja tražili od predsednika Ruske Federacije Vladimira Putina da pokrene mirovnu operaciju, s ciljem obnavljanja državnosti i priznanja „Republike Potkarpatska Rus“.

Šef ukrajinskih studija na Univerzitetu u Torontu, ukrajinski i rusinski istoričar, akademik Robert Pavlo Magoči, koji je bio i predsednik Svetskog kongresa Rusina, u svojoj kratkoj istoriji o Rusinima *Narod niotkuda*, piše da su „do početka XX veka karpatski Rusini bili dominantan narod na severnim i južnim obroncima Karpata“, a tu teritoriju, površine 18.000 kvadratnih kilometara od reke Poprad na zapadu do gornjeg toka Tise na istoku (danas su to teritorije Ukrajine, Rumunije, Poljske i Slovačke), profesor Magoči naziva „Karpatska Rus“. U istoriji *Narod niotkuda* on piše da se procenjuje da tri četvrtine karpatskih Rusina danas živi u Ukrajini. U Zakarpatskoj oblasti Magoči procenjuje da živi 740.000 Rusina (zvanično 10.000) i da se ta oblast istorijski naziva „Potkarpatska Rus“, dok se broj Rusina u ostalim državama procenjuje ovako: u Slovačkoj 130.000 (zvanično 55.000), Poljskoj 60.000 (zvanično 5.900) i Rumuniji 34.000 (zvanično 200). Zvanični podaci o rezultatima popisa drastično su manji od procena istoričara Magočija, što rusinskom pitanju daje dodatnu kontroverznost.

U martu 2014. godine, *Slobodna Evropa* prenela je komentar zakarpatskog novinara Oleksandra Havroša da na Zakarpattju „rusinstvo, kao aktivni politički pokret, ne postoji“, postoji samo „virtuelni svet na internetu i angažovani aktivisti“ koji pokušavaju da ga stvore. Havroš je, najverovatnije, imao u vidu „produženu ruku“ Moskve, koja prilično često doseže do zakarpatskih Rusina.

Integrisani

Mnogi rusinski mediji i organizacije često tvrde da „Ukrajina ne priznaje Rusine“, ali ta konstatacija nije sasvim korektna. Kijev ne priznaje Rusine kao poseban narod, ali ih svakako smatra delom svog naroda, odnosno tretira ih kao svoj subetnos.

Ukrajinski pesnik i bivši vršilac dužnosti ambasadora Ukrajine u Srbiji i Crnoj Gori Jurij Lisenko, još 2006. godine, za jedan rusinski medij izjavio je da „zvanični stav Kijeva glasi – Rusini Zakarpatja deo su ukrajinskog etnosa. Ukrajina, takođe, bačvansko-sremske Rusine¹⁷ koji žive u Srbiji smatra velikom, specifičnom, veoma starom dijasporom i spremna je da im pomaže“.

Više puta strahovi zvaničnog Kijeva zvučali su iracionalno, međutim, posle Krima i Donbasa, njihova zabrinutost nimalo ne izgleda bezazleno.

Ipak, od sticanja nezavisnosti Ukrajine, početkom devedesetih, „alarmiranje“ zbog „rusinskog separatizma“ često je bilo preuveličano. Pojedini ukrajinski političari, posebno u Zakarpatskoj oblasti, „prenaduvavanjem“ problema sa Rusinima navodno su pokušavali da privuku pažnju Kijeva na svoj region, sa ciljem da povećaju politički značaj tog ekonomski slabije razvijenog kraja.

Pored svega, Kijev često nije pravio velike razlike između „tradicionalnog rusinstva“, koje se vekovima razvijalo u uslovima složenih istorijskih okolnosti, i „političkog rusinstva“, koje su za vreme raspada SSSR, početkom devedesetih, stvorili pojedinci i organizacije od kojih neke imaju i separatističke aspiracije. U toj „političkoj kaši“, Ukrajina je često zanemarivala i posebnost bačvansko-sremskih Rusina, koji vekovima neguju svoju kulturu i jezik, a koji je u Vojvodini jedan od jezika u zvaničnoj upotrebi. U pojedinim krugovima koji se bave ukrajinskom dijasporom, Rusini su ponekad neopravdano paušalno etiketirani i kao „separatisti“.

Činjenicu da u Ukrajini malo znaju o bačvansko-sremskim Rusinima potvrđuje i razgovor za časopis *Шветлосц* sa poznatim ukrajinskim piscem Jurijem Andruhovičem koji je rekao da u Vojvodini postoji ukrajinska dijaspora koja svoju identifikaciju realizuje kroz rusinski jezik i kroz svest o svojoj posebnosti, o

¹⁷ Zvaničan naziv za Rusine koji žive na prostoru bivše Jugoslavije, a koji su u regionu južne Austrougarske, odnosno Bačke i Srema, bili naseljeni od strane imperatorke Marije Terezije 1745. godine (prim. red.).

kojoj je i on sam malo znao. Andruhovič je još pre događaja na Majdanu rekao da u slučaju Ukrajine, unutar ukrajinskog etnosa postoje tri-četiri identiteta koji bi se mogli osećati slično kao Rusini.

„Mislim da je to subjektivna stvar, i to mora tako da ostane. Jer to je takozvani ‘self’ – samoidentifikacija. Jer, ako se ti tako osećaš, drugi nema pravo da ti to brani. Ti treba da nekog drugog uveriš da imaš drugačiji ‘self’. Ali Ukrajinca je sada teško u tako nešto uveravati, jer smo mi ugroženi iznutra – ‘da li će Ukrajina preživeti ili ne’, ‘da li će ona postojati ili ne’. Zato Ukrajinci tako nešto primaju s velikim bolom, jer to osećaju kao udar na jedinstvo svog naroda“, kazao je Andruhovič.

Ukrajina sada, po njegovom mišljenju, prolazi kroz period infantilizma, adolescencije i jednostavno je potrebno da – sazri.

„Sve nas lomi. Treba da odrastemo. I bez evropskih mehanizama mi nećemo moći odrasti, mogli bismo i zauvek da se zaglavimo u takvom ‘produženom detinjstvu’. Veoma je važno da nas Evropa uzme pod svoje, pod određenu kontrolu, i takve vrednosti polako će bivati prihvaćene. Onda će se pojaviti i elementarna tolerancija. Rusinska dijaspora – to su naša braća i sestre. A šta treba da o njima mislimo, da su izdajice?!“, kazao je on.

Andruhovič smatra da je jedan od problema Srednje Evrope taj što ona predstavlja liniju „istraumiranih“ pod uticajem diktature komunizma, a tu spadaju države od Estonije do Albanije, uključujući i države bivše Jugoslavije. Za Andruhoviča je to poligon koji je nastao posle Drugog svetskog rata, u kom je sve bilo spaljeno, pregaženo, gde je nasilno bio promenjen sastav ljudskih populacija. To je „neoslobođena zona“, koja se teško menja i koja je u stalnom strahu da sve može da se vrati „na staro“ – rekao je ukrajinski pisac.

Vojvodina i kriza multikulturalnosti: oktobar 2014.

VOJVOĐANSKE KRISTALNE NOĆI¹⁸

Opravdano je pitati se da li je samo eksces na fudbalskom meču Srbija–Albanija bio okidač ekstremističkog nasilja u Vojvodini i kakvu je ulogu u ovome imala politička elita

Početak oktobra 2014. godine, u vojvođanskom pokrajinskom parlamentu, u organizaciji Helsinškog odbora za ljudska prava, održan je okrugli sto na temu ekstremizma u Vojvodini. U detaljnom izlaganju zaključio sam da je u Vojvodini „od nacionalizma do ekstremizma svega nekoliko sati...”. Nakon rasprave, mnogi su pitali da li takva konstatacija nije možda „isuviše stroga”. Dve nedelje kasnije – bile su demolirane pekare građana islamske veroispovesti širom Vojvodine.

U stereotipima, Vojvodina važi za miran ravničarski kraj, u kome tiho teče Dunav, krčka se gulaš i negde iz birca u šoru sviruckaju tamburaši ili Balašević. To je, svakako, san i neka vrsta iluzije, koja samo povremeno može da se priredi turistima koji se na svega nekoliko sati zaustavljaju po panonskim mestima. Stvarnost je, međutim, nešto drugačija.

¹⁸ „Vojvođanske kristalne noći”, *Al Jazeera Balkans*, 18. oktobra 2014, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/vojvodanske-kristalne-noci>

Multinacionalna Vojvodina, od kraja osamdesetih godina, bila je najveći test za dinamiku raspada bivše Jugoslavije i spremnost Srbije da se integriše u EU. Tokom devedesetih Vojvodina je značajno promenila svoju etničku strukturu. Na udaru srpskih radikala tada su bili građani Vojvodine hrvatskog i mađarskog porekla. Pritisak nije izostajao ni prema ostalim manjinskim zajednicama katolika ili grkokatolika (unijata).

U manjim mestima u okolini Novog Sada, poput Sremske Kamenice ili Petrovaradina, javnosti su bili poznati skoro javni linčevi porodica katoličke veroispovesti od strane pojedinih nedobronamernih komšija. Država često nije reagovala na takve slučajeve. Štaviše, nečinjenjem vlasti su potpomagale pritiske na nesrpske porodice. Mnogi od njih su samoinicijativno i „dobrovoljno“ emigrirali. Zbog haškog procesa posebno je poznat egzodus u Sremu, iniciran od strane radikala.

Bez javne osude

Uništavanje vlasništva vojvođanskih muslimana, najviše pekara, koje se dogodilo nakon prekidanja meča Srbija–Albanija nije ništa novo. Nakon dvehiljadite u fokusu ekstremista našle su se nacionalne zajednice islamske veroispovesti, a sve to navodno je bilo inspirisano rešavanjem konačnog statusa Kosova. Nakon martovskog nasilja na Kosovu 2004. godine, talas ekstremizma iz devedesetih ponovo je eksplodirao u Vojvodini – i to u Novom Sadu. Međutim, za razliku od devedesetih godina, 19. marta 2004. godine akteri međuetničkog nasilja bili su uglavnom mladi ljudi, srednjoškolci, među kojima je bilo mnogo maloletnika.

Tada je oko 400 srednjoškolaca napustilo nastavu i, uz parole „Ubij, zakolji, da Šiptar ne postoji“, „Prodali ste Srbiju“, išli su od škole do škole pozivajući ostale đake da prekinu nastavu. Uveče su se protesti omasovili i oko 1.000 ljudi razbilo je stakla na prostorijama novosadske Islamske zajednice, kao i na nekoliko pekara čiji su vlasnici uglavnom Albanci, a koje se nalaze u ulicama kojima su se demonstranti kretali.

Tada sam sa lica mesta izveštavao o tim nemilim događajima i posmatrao kako maloletnici na ulicama i trgovima Novog Sada piju alkohol i pevaju nacionalističke pesme. Policija je stajala sa strane i nije reagovala. Nešto pre ponoći, demonstranti su skinuli vojvođansku zastavu, koju su potom spalili uz povike „ovo je Srbija”. Grupa demonstiranata krenula je i ka delu grada gde živi veliki broj nesrpskih izbeglica sa Kosova. Tu je došlo do sukoba sa policijom, u kojima je povređeno devet policajaca i tri demonstranta. Neredi su tada izbili u Beogradu i Nišu, gde su zapaljene džamije.

Sećam se da sam sledećeg jutra izašao da kupim hleb. Susedna pekara bila je potpuno demolirana. Vlasnik je, ipak, izneo stolicu i stavio na nju hleb. Ljudi su prolazili i sa strahom gledali u pravcu demolirane pekare. Niko nije kupovao proizvode. Prišao sam i kupio veknu hleba. Uplašena prodavačica rekla je: „Hvala vam, vi ste danas prvi”.

Adekvatnu osudu martovske „novosadske kristalne noći” nismo nikada čuli. Niti su bili pozvani na odgovornost prosvetni radnici koji su pustili maloletnike sa nastave. Gradski i pokrajinski nadležni takođe. Vojvođanski i srpski, a posebno novosadski gradski mediji, takođe su nedovoljno podizali svest o tadašnjem divljanju srednjoškolaca i ekstremističkih demonstiranata u Novom Sadu.

„Birokratska jogurt-revolucija”

Opravdano je pitati se da li je samo eksces na fudbalskom meču Srbija–Albanija bio okidač ekstremističkog nasilja u Vojvodini? I kakvu je ulogu u ovome imala politička elita?

Nakon petog oktobra 2000. godine, u Vojvodini je multikulturalizam zamenjen „multikulturalnim nacionalizmom”. Uvođenjem veronauke u škole, razlike u društvu su još više bile produbljene, a građanski duh Vojvodine postao je sasvim marginalizovan. To je otvorilo put do nove „jogurt-revolucije”, ali ovog puta

preko Ustavnog suda Srbije, koji je krajem 2013. godine osporio dve trećine odredaba najvišeg konstitutivnog akta Vojvodine. Politikolozi smatraju da takvi potezi neminovno vode ka sve većem poništavanju vojvođanske autonomije kao građanskog i multikulturalnog koncepta. Reakcije „građanstva” Vojvodine na odluke Ustavnog suda Srbije bile su zanemarive.

U međuvremenu, u Vojvodini su se iz „multikulturalnog nacionalizma” razvili razni, uglavnom srpski, radikalno nacionalistički pokreti i stranke, poput Nacionalnog stroja, Srpskog sabora zavetnika, Treće Srbije, Dveri, ali i sa prefiksom mađarski poput Omladinskog pokreta „64 županije”, a međuetničko nasilje među mahom mladim ljudima u mešovitim sredinama dobilo je dimenzije ekstremizma i neonacizma. Pod pritiskom su se našle i manjine druge boje kože.

U Srbiji su od 2012. godine na vlasti desničarsko-konzervativne i kvazilevičarske partije, koje su bile pokretači ratova devedesetih, a koje eksplicitno do dana današnjeg nisu osudile najgore zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije.

Političke elite, okupljene oko naprednjaka, koji su kao radikali nekada podržavali autoritarni režim Miloševića, ograničavanjem autonomije Vojvodine završile su priču centralizacije Srbije u „belim rukavicama”, koju njihovi prethodnici jednostavno nisu umeli izvesti. I sve to pred očima ekonomsko iscrpljene i politički podeljene Evropske unije.

Separatizam – odgovor na ukidanje autonomije

Naravno da u uslovima kada predsednik, premijer i ministar inostranih poslova Srbije neodmereno emotivno komentarišu jednu običnu provokaciju izazvanu letećom igračkom na fudbalskom terenu – događaj lako može dobiti status „upaljenog fitilja”. Slavljenje Putina koji „brani srpsko Kosovo” i vojna parada u Beogradu, sredinom oktobra 2014, nije da nisu ponovo podstakle šovinistički duh u Vojvodini.

Novim talasom ekstremizma i paljenjem objekata muslimanskog stanovništva Vojvodina je ponovo stavljena pred izazov. Autonomija, multikulturalnost i građanski duh Vojvodine nakon tih ekstremističkih činova spali su na najniže grane, a situacija u pokrajini može da se razvija u nekoliko pravaca.

Svakako da konzervativne nacionalističke političke snage u Srbiji potpuno eliminisanje autonomije Vojvodine vide kao kompenzaciju za izgubljeno Kosovo. Savez vojvođanskih Mađara, koji je podržao aktuelnu Vladu Srbije, delimično je zadovoljio svoje političke apetite, tako da tu imamo Vojvodinu „rastrgnutu” između politika dve etnički najbrojnije zajednice u pokrajini. Građanski koncept u ovom slučaju može biti suvišan.

Nacionalno polarizovanje predviđa i „demontažu” postojećeg multikulturalizma. Prestonicu Vojvodine, Novi Sad, „samovoljno” polako mogu početi da napuštaju centralne institucije tradicionalnih zajednica – Slovaka i Rusina (mađarska zajednica je poslednjih godina značajno usmerena prema severu i Subotici, a rumunska prema istoku – Zrenjaninu i Pančevu), imajući u vidu sedišta nacionalnih saveta, zavoda za kulturu, novinsko-izdavačkih ustanova i KUD-ova u etnički koncentrisanim sredinama.

S druge strane, deficitom građanskih vrednosti otvara se prostor novim oblicima ekstremizma, pre svega ekstremizma sa prefiksom srpski, usmerenim prema nacionalnim manjinama. Druga relacija je pojava „manjinskog ekstremizma”, koji će biti okrenut protiv „većinskih” i konkurentskih ekstremističkih grupa (koji je viđen u sukobu mladih poslednjih godina u malom mestu Temerin, nadomak Novog Sada). Stožer i okidač takvih akcija trenutno mogu biti, uglavnom, neformalne ili fudbalske ekstremističke grupe. Nasilje takođe može da bude izazvano i u drugim delovima Srbije, a da se prelije na Vojvodinu, kao što je to bilo u martu 2004. godine, kada se prelilo sa Kosova.

Nedostatak usaglašenosti centralističkih vlasti sa potrebama građana Vojvodine može takođe uticati na pojavu realnog

vojvođanskog separatizma, koji bi bio utemeljen ne samo u isto-rijsko-kulturnim, već i u ekonomskim i civilizacijskim potre- bama jednog značajnog dela vojvođanske populacije. Okidač bi mogao da bude – slično kao i u slučaju Ukrajine – zaustavljanje Srbije ili odustajanje od evropskih integracija. Već sad postoji malo poznat zahtev „IV Vojvođanske konvencije“, iz aprila 2012, da se Vojvodini da status republike, odnosno federativne jedini- ce u Srbiji, a pojedini akteri pozivali su na otcepljenje te severne srpske pokrajine.

Sudeći prema iskustvu, u Vojvodini će od nacionalizma do ekstremizma zaista biti „svega nekoliko sati“. Međutim, ne može se tenkovima ili policijom braniti svaka crkva, džamija ili peka- ra. Isuviše je onih „okidača“ zbog kojih treba da se hiljade snaga bezbednosti rasporedi za svaku „visokorizičnu“ fudbalsku ili ru- kometnu utakmicu sa „susedima“ – sa Hrvatskom, Mađarskom, Bosnom, Albanijom, ili Kosovom. Za svaku gej paradu. Za svakog poginulog dobrovoljca u Ukrajini. Za svakog azilanta, repatrijan- ta ili raseljenog Roma iz „nehigijenskog naselja“.

Nasilje u Vojvodini i ukrajinska kriza: oktobar 2014.

BAJKE ZA DECU I ODRASLE U VOJVODINI¹⁹

Zapad nije imao velikih primedbi na poništavanje vojskoškopske autonomije kao građanskog i multikulturalnog koncepta

Predstavnici diplomatskog kora zapadnih država i Evropske unije jasno su bili opredeljeni kada je reč o održavanju „Parade ponosa” u Beogradu – država mora da zaštiti svaku manjinu od progona većine i ekstremističkih grupa. Od neprocenjivog je značaja i to što su zapadne države pitanje održavanja „Parade ponosa” stavile kao indikator demokratizacije Srbije i svojim ličnim prisustvom strane diplomate dale su pozitivan primer kako se u demokratskim društvima brani bilo koja manjinska zajednica.

Prisustvujući antifašističkom skupu u Novom Sadu, 23. oktobra 2014, pažljivo sam posmatrao da li će u povorci biti neko od stranih zapadnih diplomata ili predstavnika EU-a u Srbiji. U medijskim izveštajima nije se mogla videti očita osuda ekstremističkih divljanja po Vojvodini od strane inostranih predstavnika, niti pohvale akciji koju su faktički organizovali sami građani – više od hiljadu njih koji su bili spremni da protestuju i

¹⁹ „Bajke za decu i one za odrasle u Vojvodini”, *Al Jazeera Balkans*, 28. oktobra 2014, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/bajke-za-djecu-i-one-za-odrasle-u-vojvodini> (Tekst je doraden i dopunjen novim informacijama.)

na vetru i na kiši koja je tog hladnog dana u Novom Sadu skoro neprestano padala.

Pitanja je bilo mnogo, odgovora – malo. Da li to znači da je ekstremizam prema manjinama u Beogradu eksplicitno nepoželjan, dok je Vojvodina prepuštena da se sama bori? Da li to međunarodna zajednica „budno motri“ samo Beograd i Prištinu? Ili „revanšističko“ nasilje u Vojvodini prosto „nije na radaru“ onima koji daju ocenu nivoa demokratije u Srbiji?

Gledano očima Brisela

Naravno da su dvostruki standardi u ovom slučaju itekako uočljivi. S jedne strane, nakon svojevrzne prećutne „razmene“ – između Zapada i Rusije – Kosova za Krim niko ne želi da dodatno narušava balans koji je nakon rata u Ukrajini uspostavljen: bivši radikali na vlasti u Srbiji pristali su na potpisivanje Briselskog sporazuma i eksplicitno se deklarišu za integraciju u EU. I to je razumljivo, jer su te dve stvari, gledano očima Brisela, ključne za stabilnost Balkana. Međutim, stvara se utisak da je Zapad, kao i nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, spreman da zatvori oči pred kršenjem ljudskih prava, „gušenjem“ medija i kontinuitetom kvaziradikalske politike u Srbiji.

Da li to neko u Briselu, možda, strahuje da bi pritisak EU na Beograd zbog ekstremizma u Vojvodini bio „prekomešan“ nakon Kumanovskog i Briselskog sporazuma, koji su svojim potpisom obezbedile gotovo iste nacionalističke strukture koje su na vlasti bile devedesetih i sada. I sve to u uslovima uspona rusofilije u Srbiji i odlučnosti vlasti u Beogradu da ne poštuju politiku EU, ne uvodeći sankcije Ruskoj Federaciji.

Zapad nije imao velikih primedbi na poništavanje vojvođanske autonomije kao građanskog i multikulturalnog koncepta, osporavanjem od strane Ustavnog suda Srbije dve trećine odredbi najvišeg konstitutivnog akta Vojvodine početkom 2014. godine. Pojedini analitičari taj čin smatraju „revanšističkim“ i nazivaju ga novom „jogurt-revolucijom“ u „birokratskim“ belim rukavicama.

Ograničavanje autonomije Vojvodine i dodatna centralizacija Srbije jeste svojevrsno „namirivanje“ apetita nacionalističkih stranaka, „nadoknada“ za izgubljene ratove i Kosovo, ali se može posmatrati i kao svojevrsna prevencija ukrajinskog scenarija, a za koju su se pobrinuli oni na vlasti, koji ne žure u EU.

Prisetimo se, ni prethodni izliv ekstremizma, kakav se u Vojvodini odigrao nakon martovskog nasilja na Kosovu 2004. godine, međunarodni krugovi nisu adekvatno tretirali. Da li su time, možda, huligani ekstremisti, a posebno njihovi politički „motivatori“ postali ohrabreniji da deset godina kasnije to isto ponove? A otvara se i pitanje da li je nasilje u Vojvodini manje važno od onog u drugim kriznim delovima bivše Jugoslavije?

Multinacionalna Vojvodina, od kraja osamdesetih godina, bila je najveći test za spremnost Srbije da se integriše u EU, ali i međunarodne zajednice da uoči, razume i utiče na dinamiku raspada bivše Jugoslavije. Ne postoje dublje analize o tome da li je Zapadna Evropa mogla adekvatnije reagovati na događaje takozvane jogurt-revolucije 1988. godine i samim tim uticati na „ublažavanje“ tragičnih događaja raspada bivše SFRJ.

Jedinu međunarodnu osudu daljih pojava ekstremizma tokom devedesetih u Vojvodini trebalo je da dâ Međunarodni tribunal u Hagu u slučaju protiv Vojislava Šešelja, ali taj proces traje već duže od decenije, sve više dobija osobine farse i samo postaje stimulans novim generacijama ekstremista u Srbiji, umesto da otvara put ka pomirenju.

Vojvodina ponovo predstavlja „demokratsko iskušavanje“ građana i vlasti u Srbiji, ali i nadležnih u EU, jer nasilje koje je nastalo nakon provokacije na utakmici Srbija–Albanija nije izbilo i izlilo se samo u Vojvodini. Ono se delimično pojavljuje, preliva u Albaniji, na Kosovu, u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Bosni... Sprečiti iznenadne i intenzivne talase ekstremizma na Zapadnom Balkanu trebalo bi da bude jedan od bezbednosnih prioriteta EU.

Dečja posla?

Kad je reč o ekstremizmu, nejasna je i „crvena linija” posle koje međunarodne institucije, a posebno predstavnici EU u Srbiji, treba da reaguju. Međutim, uništavanje blizu 20 objekata određene verske i nacionalne zajednice širom Vojvodine, koje se odigralo od 16. do 23. oktobra 2014. godine, nedvosmisleno je talas nasilja i progon.

Pitanje napada na ugostiteljske objekte u Vojvodini, čiji su vlasnici muslimani, „neblagovremeno“ je rešeno hapšenjem osumnjičenih, većinom maloletnika, faktički dece, i stavljanjem pod celodnevni nadzor pekara i ugostiteljskih radnji. Za to vreme, mnogi se građani Vojvodine pitaju kakva će svakodnevica i budućnost biti u multinacionalnom srpskom autonomnom regionu, u kom će džamije, pekare, čevabdžinice ili poslastičarnice ubuduće biti potrebno braniti desetinama ili stotinama policajaca. Drugi građani su zabrinuti kakve ispade mogu da očekuju nakon svake „visokorizične” fudbalske ili rukometne utakmice sa „susedima” iz Hrvatske, Mađarske, Bosne, Albanije ili sa Kosova. Da li će se nacionalističke provokacije nad verskim objektima ili jezičkim tablama u regionu odraziti i na suživot u Vojvodini?

Svakako da nije ironično, ali postoji jaka simbolika u tome da nedavno otvoren Informacioni kutak Evropske unije u Novom Sadu nije imao nikakvih aktivnosti ili saopštenja povodom talasa nasilja u Vojvodini, ali je zato dva dana nakon protestne šetnje u prestonici Pokrajine taj ogranak kancelarije EU organizovao čitanje bajki za decu na engleskom jeziku.

A bajke za odrasle o antifastičkoj borbi, za vreme proslave 70-godišnjice oslobođenja Beograda 16. oktobra 2014, pokušali su da ispričaju organizatori i gosti ovog važnog jubileja – na srpskom bivši radikali – naslednici poraženih snaga iz Drugog svetskog rata, a na ruskom predsednik Putin i oportunisti koji su Evropu podelili i vratili je u period Hladnog rata.

STVARANJE BALKANSKIH MITOVA²⁰

Kroz istoriju, na Balkanu su stvarane razne slike o Jugoslaviji, Kosovu, Zapadu i Rusiji. Da li su sve te ideologije i politički mitovi rezultat želja balkanskih naroda ili se oni „proizvode“ na nekom drugom mestu?

Analitičari već duže vreme pokušavaju da daju odgovor na pitanje kako je među narodima bivše Jugoslavije, od slogana i svojevrsnog mita o „bratstvu-jedinstvu“, u svega nekoliko godina, došlo do kvarenja odnosa i izbivanja bratoubilačkog rata sa međunacionalnom i međuverškom mržnjom, što je za posledicu imalo stradanje stotine hiljada ljudi, a milioni su interno raseljeni ili su izbegli u susedne države.

Postoje mišljenja da je jedan od pokretača dugoročnih sukobljavanja među balkanskim narodima – politika simbola, odnosno političkih mitova, koji još uvek raspaljuju međunacionalne i međuverške strasti. Drugi, opet, smatraju da je reč o projektima koji su često stvarani izvan prostora Balkana.

²⁰ Tekst je bio urađen za potrebe *BBC Ukrajina*.

Domaći ili strani mitovi?

Hrvatski analitičar i profesor političke filozofije Žarko Puhovski kaže da su se među narodima bivše Jugoslavije određeni politički procesi često sagledavali nekritički i idealistički.

Profesor Puhovski smatra da je među poslednjim primerima takve mitologizacije političkih procesa – ulazak bivših socijalističkih republika u Evropsku uniju. On veruje da je ideja evrointegracije u Hrvatskoj bila „mitologizirana” kada je ta zemlja bila daleko od učlanjenja u EU. Slično se primećuje i u ostalim postjugoslovenskim državama – što su one prilazile bliže EU, to je ona za njih prestajala biti popularna.

„Nekad se mitologizirala Austrougarska, jer je trebalo pobeći od Ugarske sa hrvatske pozicije. Pa se mitologizirala Jugoslavija, kada se trebalo pobeći od Austrougarske. To onemogućuje da se o činjenicama ozbiljno raspravlja i zbog toga imamo politiku koja nije na nivou zahtjeva vremena”, smatra Puhovski.

Naučni savetnik iz Instituta za noviju istoriju Srbije Mile Bjelajac smatra da je Balkan „jedna tektonska zona” i „prostor turbulencije”. Počev od otvaranja „istočnog pitanja” u drugoj polovini XIX veka, pa sve do danas, jer je to pitanje nezavršeno i danas ponovo otvoreno.

Bjelajac kaže da je „istočno pitanje” nastalo sa pretpostavkom da će se na Balkanu povlačenjem Turske stvoriti svojevrsni vakuum, koji su sve ondašnje velike sile pokušavale ispuniti i modelirati po meri vlastitih interesa.

Svi ti veliki projekti, prema mišljenju srpskog istoričara, bili su praćeni kreiranjem određenih nacionalnih ideologija. U mnogim slučajevima, pod patronatom određenih velikih sila, stvarale su se etnogeneze i nove crkve, ili crkvene organizacije. Sve u funkciji budućih geopolitičkih planova, poput „Velike Bugarske”, „Velike Albanije”, itd. Sve te koncepte pratile su knjige ili neki drugi oblik pravdanja tih projekata.

Mile Bjelajac smatra da u mnogim slučajevima ono što se na Balkanu u literaturi i diskusijama doživljava kao vlastiti program, nacionalni proizvod sa nacionalnim naličjem, često je projekat osmišljen u drugim centrima.

„Srpsko ‘Načertanije’, na primer, jeste projekat izrazito međunarodnog porekla i karaktera koji se i dan-danas pogrešno interpretira kao srpski nacionalistički i ekspanzionistički projekat. Taj projekat nastao je uz asistenciju i u korist francusko-britansko-poljskih geopolitičkih interesa, a trebalo je da zadrži austrijski i ruski faktor dalje od Balkana”, kaže Bjelajac.

Mitovi za rat i mir

Istoričar Bjelajac smatra da se politika „Balkan balkanskim narodima”, koja je kreirana na Balkanu pre sto godina, pokazala kao jedna od najoptimalnijih ideja koja je stvorena u nadi da će respektabilne, malo ojačane balkanske države, bez uticaja velikih sila sa strane, moći da vode samostalnu politiku razvoja, dobrosusedstva i međusobnog dogovaranja.

„To ostaje neostvaren san političara koji su dobro razumeli šta znači pritisak velikih sila. Velike sile gledaju svoje interese, bez obzira na to kakve to posledice ima na ‘malog klijenta’”, kaže on.

Jugoslavija, kao zajednička istorija, bila je jedna međufaza, koja je na neki način omogućila period mira i stabilnosti. Nova posthladnoratovska faza na Balkanu predstavlja period intenzivnog mešanja velikih sila, kao što je to bilo u vremenu „zalaska” turske imperije, smatra Bjelajac.

Profesor Puhovski kaže da je pitanje konačnog pomirenja između Zagreba i Beograda izašlo u drugi plan nakon ulaska Hrvatske u EU. On proces konačne evrointegracije Hrvatske u EU smatra najvećim udarcem za hrvatsko-srpske odnose od perioda rata, jer su između te dve države time stvorene „nove, tvrde i teže prolazne granice”.

Drugi problem u međunarodnim odnosima te dve države, smatra Puhovski, jesu sudski procesi na osnovu tužbi za genocid, koje su zvanični Zagreb i Beograd pokrenuli pred Međunarodnim sudom.

„Društvena klima ide ka zaboravu i to se događa u svim postkonfliktnim društvima. Društvo se brani zaboravom od teških spoznaja, a to su one koje se odnose na ‘naše’ ratne zločine i ‘naše’ krivice”, kaže profesor političke filozofije.

Ko je odgovoran?

Jedan od zapadnoevropskih mitova nakon izbijanja ukrajinske krize, prema mišljenju Žarka Puhovskog, jeste teza da se Evropa „ponovo vraća u period podela na Istok i Zapad”, odnosno u period Hladnog rata.

Puhovski smatra da je Zagreb u EU ušao u jednom teškom momentu za Uniju i da Brisel ne snosi odgovornost što je Hrvatska među državama u kojima su, svega godinu dana nakon ulaska u EU, svi bitni društveni aspekti lošiji nego što su bili.

„Međunacionalni odnosi su lošiji nego što su bili pre godinu dana (2013. godine, prim. red.), zbog stvari koji su se odvijale u Vukovaru (problem ćiričnih tabli, prim. red.). Broj ljudi koji su tražili socijalnu pomoć veći je nego što je bio pre godinu dana. Nezaposlenost ne opada. Nije fer reći da je zbog toga kriva EU, ali se to dogodilo istovremeno i kod ljudi izaziva uverenje da je to vezano uz samo članstvo u EU”, kaže on.

S druge strane, po pitanju pokušaja uspostavljanja trajnog mira i pomirenja na Balkanu, Mile Bjelajac smatra da za jugoslovensko nasleđe inerpretacija građanskih ratova, a posebno inerpretacija međunarodnog faktora u jugoslovenskim dešavanjima, može biti problem sa kojim će se teško nositi ceo region.

„Čim imate na neki način reprint sa akademskim pečatom svega onoga što je bio politički narativ iz vremena građanskih ratova, onda situacija može samo da reprodukuje tu jednu svest

koja je razvijana u vreme samih tih ratova devedesetih. Ona je više svest nerazumevanja i podizanja određenih vrsta emocija i strasti, nego što je to pokušaj da se ta istorijska i društvena svest unormali, i da stvari postanu racionalnije", kaže srpski istoričar.

Prema mišljenju Bjelajca, ukoliko se bude nastavila dalja reprodukcija tih političkih mitova, odnosno političkog govora kao slike prošlog, Balkan će postati jedan opasan prostor gde je veoma lako, za nekoliko nedelja, ponovo izazvati određene strasti koje vode u eskalaciju političkih tenzija.

Evropska unija i Evroazijski savez: januar 2015.

EVROAZIJSKI SAVEZ – NADIGRAVANJE ZAPADA I RUSIJE²¹

Rusija okuplja postsovjetske države u novi i od kraja Hladnog rata dosad najintegrisaniji ekonomski savez

Od 1. januara 2015. stupio je na snagu sporazum o stvaranju Evroazijskog ekonomskog saveza, ili iz medija poznatog kao Evroazijski savez, koji su prethodnih godina potpisale bivše sovjetske republike Ruska Federacija, Belorusija, Kazahstan i Jermenija, s planom da im se Kirgizija pridruži nekoliko meseci kasnije, krajem maja 2015.

To je od raspada SSSR najtešnja integrativna inicijativa koju predvodi Rusija i koja predstavlja jedinstveno tržište roba, usluga, kapitala i radne snage za više od 170 miliona potrošača, sa ukupnim bruto domaćim proizvodom od oko 4,5 triliona dolara.

I ranije su na prostoru bivšeg SSSR stvarane razne integrativne strukture i organizacije, poput Zajednice nezavisnih država (ZND), Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB), ranije stvorena Evroazijska ekonomska zajednica (Evroazes) i Carinski savez, ali prvi put od kraja Hladnog rata postsovjetske države obrazuju jedinstveni međunarodni pravni subjekt.

²¹ „Euroazijski savez – nadigravanje Zapada i Rusije“, *Al Jazeera Balkans*, 19. januara 2015, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/euroazijski-savez-nadigravanje-zapada-i-rusije>

Jedini izuzetak jeste stvaranje jedinstvenog farmaceutskog tržišta planiranog za 2016, tržišta električne energije 2019. godine i tek kroz deceniju jedinstveno tržište nafte i gasa.

Na fonu krize u Ukrajini i maltene obnove hladnoratovske atmosfere u Evropi, otvaraju se mnoga pitanja. Kakva je perspektiva takvog jednog novog Saveza? Kakav je uticaj ukrajinske krize na projekat Evroazijskog ekonomskog saveza?

I najvažnije – u kakvim će odnosima taj novi Savez biti sa EU – da li će biti konkurenti, partneri ili, pak, neprijatelji?

U kampanji za izbore za predsednika Ruske Federacije 2012. godine, tadašnji premijer i sasvim izvesni kandidat-pobednik Vladimir Putin kao prioritet svojih planova izuzetno je visoko rangirao regionalnu i međunarodnu saradnju bivših sovjetskih republika i njihovu integraciju u Evroazijski ekonomski savez.

Tada je već dve godine funkcionisao Carinski savez (prethodnica Evroazijskog saveza) između Rusije, Belorusije i Kazahstana. Znači, stvaranje Evroazijskog saveza jeste ne samo najveći integrativni projekat Moskve nakon raspada SSSR (koji Putin smatra jednom od najvećih geopolitičkih tragedija XX veka), već i najveći „politički ulog” za aktuelnog ruskog predsednika.

Stoga bi se moglo reći da ukoliko Evroazijski ekonomski savez ne „zaživi”, to bi i te kako moglo „koštati” kredibiliteta vladajuću garnituru na vlasti u Rusiji, ali i trajno destabilizovati rusku „tradicionalnu” zonu geopolitičkih interesa, koja je ionako za poslednje dve i po decenije prilično „okrnjena”.

Ukrajina

Rusija je još od devedesetih bila protivnik širenja NATO-a na Istok i na države bivšeg socijalističkog tabora. Ulazak pribaltičkih republika u severnoatlantsku alijansu Moskva je doživela kao direktan izazov i „neprijateljstvo” Zapada.

Međutim, na širenje Evropske unije, odnosno njenog tržišta i političkog uticaja, Rusija nikad eksplicitno nije odbojno reagovala.

Čak su poslednjih godina, sve do izbijanja ukrajinske krize, Brisel i Moskva vodili pregovore o mogućoj liberalizaciji viznog režima za državljane Ruske Federacije, kao i o slobodnoj trgovini.

Rusija je postala i članica Svetske trgovinske organizacije.

Miris „oluje“ mogao se osetiti još u proleće 2013, svega pola godine pre nego što je Ukrajina trebalo da potpiše Sporazum o asocijaciji, koji je deo politike Evropske unije i programa „Istočnog partnerstva“, koji Brisel od 2008. sprovodi prema bivšim sovjetskim državama Ukrajini, Moldaviji, Gruziji, Jermeniji, Belorusiji i Azerbejdžanu (poslednje dve nisu imale evroatlantske ambicije).

Sporazum o asocijaciji predstavlja pre svega stvaranje zone slobodne trgovine i bezviznog režima između postsovjetskih država i EU. Ukrajina je među prvim bivšim sovjetskim republikama trebalo da potpiše taj sporazum, dok su istovremeno ponude Kijevu za ulazak u Carinski savez iz Rusije bile sve glasnije, posebno nakon Putinovog reizbora za treći predsednički mandat 2012. godine.

Tada, početkom 2013, prvi put su iz Brisela odjeknule izjave da Kijev ne može da učestvuje u projektima dva tržišna saveza – evropskog i evroazijskog. Postajalo je sasvim jasno da su planovi Janukovičevog pokušaja „sedenja na dve stolice“ veoma teško ostvarivi.

Rusija je najavila da će razmotriti cene gasa i uvođenje carine ukoliko Ukrajina potpiše Sporazum o asocijaciji sa EU. Još 2012. Rusija je uvela zabranu uvoza vodećim proizvođačima ukrajinskog sira, a sredinom 2013. i na uvoz pojedinih čokoladnih proizvoda. Iako je zabrana bila obrazložena narušavanjem standarda, u Kijevu je to protumačeno kao „politički potez“.

Rusko tolerisanje programa Asocijacije bivših postsovjetskih država sa EU polako je nestajalo...

U septembru 2013. godine, Jermenija, koja je zajedno sa Ukrajinom, Gruzijom i Moldavijom trebalo da potpiše isti Sporazum o asocijaciji sa EU, okrenula je sasvim iznenadno svoju

geopolitičku orijentaciju prema Rusiji, pravdajući se da se ipak opredeljuje za ulazak u Evroazijski ekonomski savez.

Već tada je bilo sasvim izvesno da Moskva neće tek tako lako pustiti važnu postsovjetsku državu Ukrajinu u integraciju sa EU, a posebno imajući u vidu da je na vlasti bio predsednik Viktor Janukovič i premijer Mikola Azarov, koji su smatrani proruskim političarima i koji su uživali veliku podršku Rusije.

Setimo se, u novembru 2013, Janukovič, odnosno ukrajinska Vlada, na opšte zaprepašćenje mnogih a posebno proevropskih Ukrajinaca, nije potpisala Sporazum o asocijaciji sa EU.

Predsednik Ukrajine požalio se tada da je bio pod pritiskom Rusije i istovremeno zatražio finansijsku pomoć Zapada, ali i Moskve. To je pokrenulo masovne demonstracije, strah jednog dela stanovništva od okretanja Ukrajine prema Moskvi i, uostalom, poznate događaje – ulične sukobe u Kijevu, svrgavanje Janukoviča, aneksiju Krima, rat na istoku Ukrajine, sankcije.

Perspektiva

Kad je reč o perspektivama novog Saveza na postsovjetskom prostranstvu, u koji je Putin lično „uložio“ svoj politički legat i reputaciju, otvara se i novo pitanje: da li su političari u Briselu i Moskvi bili svesni ishoda ukrajinske dileme – EU ili Rusija? Jer, teško je zamisliti da iskusni političari donose odluke bez prethodno dobro procenjene situacije, pogotovo kad je reč o širenju EU na istok.

Pre svega, najneizvesnije je kako će uzajamna politika sankcija između EU i Rusije da se odrazi na stare postsovjetske reintegrirane saveznike. Dok na Istoku, u Rusiji, smatraju da „rat sankcijama“ neće znatno uticati na integrativne procese, a predsednik Putin optimistično očekuje brzi završetak krize i rast bruto domaćeg proizvoda već u sledeće dve godine (2015–2016), na Zapadu su ubeđeni da sankcije zbog podrške ratu u Ukrajini ne samo da izuzetno škode ruskoj ekonomiji i finansijama, već je od samog starta Evroazijski savez osuđen na propast.

Pre svega, zapadni eksperti predviđaju da će ruska ekonomija u 2015. godini „pasti u punu recesiju” i finansijsku krizu.

Ruska rublja u 2014. godini izgubila je polovinu svoje vrednosti. Taj trend se proširio regionom, s obzirom na to da je pad rublje uticao i na lokalne valute ostalih postsovjetskih država, uključujući i one koje učestvuju u Evroazijskom savezu.

Tokom 2014. godine kirgijski som izgubio je više od 17 odsto vrednosti, a za spašavanje valute Narodna banka Kirgizije potrošila je više od 460 miliona dolara.

Značajne sume potrošila je i Centralna banka Kazahstana da zaštiti svoju valutu tenge, nakon gubitka skoro 20 odsto njene vrednosti, a analitičari predviđaju njen dalji pad. Belorusija je uvela naknade od 30 odsto za kupovinu svih valuta, da bi zaustavila potražnju za dolarom, a predsednik Aleksandar Lukašenko smenio je premijera i glavu Centralne banke Belorusije.

Slobodna trgovina

Pored finansijskih problema, postoje i političke nesuglasice između lidera Evroazijskog saveza. Navodno da ne postoji jedinstvena „vizija” razvoja te tvorevine. Dok Rusija smatra da Evroazijski ekonomski savez treba da se i dalje razvija i da na sebe preuzme naddržavne ingerencije, stvarajući zajedničku valutu, snage bezbednosti, pa i parlament, preostali vodeći postsovjetski lideri, koji su za razliku od Putina i Medvedeva uglavnom prva generacija postkomunističkih lidera, odbacuju takve mogućnosti.

Da ne postoji sasvim jedinstvena tržišna politika među članicama Evroazijskog ekonomskog saveza svedoči i odbijanje od strane Minska i Astone da u avgustu 2014. godine uvedu embargo na proizvode iz država EU, Norveške i SAD, koji je Rusija uvela kao simetričan odgovor na sankcije Zapada.

I dok Putin planira da u Evroazijski savez uključi i Tadžikistan, koji bi ekonomski postao „najslabija karika”, jedan od najjačih pokretača Evroazijskog saveza, predsednik Kazahstana Nursultan

Nazarbajev je zagovornik opstanka Carinskog saveza i uključivanja Turske u njega. Kirgizija krši pravila Svetske trgovinske organizacije, najviše u trgovini sa Kinom, a Jermenija ne želi da se odrekne otvorenog tržišta sa Nagorno Karabahom – nepriznatom azerbejdžanskom teritorijom koja je okupirana uz pomoć Jerevana još početkom devedesetih – što stvara problem stabilnih granica.

U drugoj polovini 2014. godine, više puta su se mogle čuti izjave najviših ruskih zvaničnika da su Rusija i Evroazijski savez i posle svega spremni da sa Evropskom unijom i dalje razvijaju planove o stvaranju zone slobodne trgovine. Međutim, Moskva je oštro protiv da takvu zonu mimo nje sa Briselom razvijaju Ukrajina i Moldavija.

Sve te teze vode nazad do ukrajinske krize koja je glavna linija razdvajanja Evropske unije i Evroazijskog saveza. Da li su Brisel i Moskva možda tom krizom na neki način želeli uzajamno da zaustave širenje rivalskog tržišta, stvarajući novu jaltinsku podelu Evrope?

Jer, ukoliko se ne zaustavi političko „nadigravanje” između Zapada i Rusije, te rat sankcijama, i ne počnu li da se stabilizuju krhke postsovjetske ekonomije, kriza iz Rusije mogla bi lako da pogodi ne samo novostvoreni Evroazijski ekonomski savez već i države sovjetske periferije, podgrevajući u njima političko nezadovoljstvo, nacionalizam, verski ekstremizam i separatizam.

Geopolitička procena Evroazije: april 2015.

ČITATE LI BŽEŽINSKOG ILI KARAGANOVA?

Dva uticajna savetnika predsednika SAD i Rusije, Bžežinski i Karaganov, koja su se našla na suprotnim stranama geopolitičke linije koju je stvorio ukrajinski Majdan, smatraju da, ukoliko se Zapad i Rusija ne dogovore, Evroaziju očekuju veliki politički, ekonomski, a možda i ratni potresi

U izveštaju Komiteta spoljnih poslova britanske Palate lordova, iz februara 2015, piše da su Velika Britanija i EU „katastrofalno loše procenile“ raspoloženje Kremolja pre izbijanja krize u Ukrajini. Brisel nije procenio neprijateljstvo Rusije prema planovima za evrointegraciju Kijeva, a London nije uzeo „dovoljno aktivno i vidljivo“ učešće u rešavanju te krize.

Prema mišljenju lordova, EU, a posebno Ujedinjeno Kraljevstvo, odgovorni su za to što se u tu krizu „ušlo kao u snu“, a nedostatak jakog analitičkog potencijala u Briselu i Londonu doveo je do loših procena krize i ne postoji odgovor kako u takvoj situaciji graditi dugoročnu strategiju odnosa sa Ruskom Federacijom.

Teško je reći šta se u duboko sakrivenim obaveštajnim analitičkim centrima Britanije i ostalih država EU dešavalo pre Majdana. Međutim, javno upozoravanje na važnost izgradnje konstruktivnih odnosa sa Rusijom i upozoravanje na to da se najveći istočni sused EU pretvara u autoritarnu silu koja preko noći može da postane pretnja – stizalo je iz više uglednih izvora, mnogo pre izbijanja ukrajinske krize.

U svojoj novijoj knjizi *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power* iz 2013. godine, Zbignjev Bžežinski piše da „kooperativni i širi Zapad, koji bi se protezao od Severne Amerike preko Evrope do Evroazije, uključujući i Rusiju i Tursku, dozeo bi do Japana, prve azijske zemlje koja je uspešno prigrlila demokratiju, i do Južne Koreje. Ovaj široki opseg povećao bi privlačnost njegovih osnovnih principa za druge kulture i time podstakao proces postepenog razvijanja različitih oblika univerzalne političke kulture“.

Ako Amerika ne uspe da u većoj meri ujedini Zapad, onda bi to „moglo izazvati teške posledice“, smatra Bžežinski. Evropski istorijski resantimani mogli bi biti probuđeni, novi konflikti interesa mogli bi nastati tako što bi se formirala kratkovida rivalska partnerstva. Rusija bi mogla da iskoristi svoje energetske bogatstvo u cilju stvaranja podela i da, ohrabrena zapadnim nedjedinstvom, pokuša da brzo apsorbuje Ukrajinu i da tako ponovo rasplamsa svoje imperijalne ambicije i doprinese stvaranju velikog nereda na međunarodnom planu... „Rezultat ne bi bio širi i vitalniji Zapad, već rascepaniji Zapad čija bi se vizija sve više tanjila“, piše u svojoj knjizi Bžežinski.

Naravno, to je američko i istovremeno idealističko viđenje Bžežinskog onoga kako bi trebalo da izgleda severna hemisfera, kako je često u OEBS-u nazivaju – od Vankuvera do Vladivostoka. To je Evroazija koju Bžežinski vidi kao izbalansiranu između zapadnih evropskih država i vrednosti s jedne strane, i azijskih interesa u kojima trenutno dominira Kina, s druge.

A da li ste čitali Karaganova?

S druge strane, politikolog i savetnik predsednika Putina za spoljnu politiku Sergej Karaganov, na okruglom stolu posvećenom savremnim odnosima Zapadne Evrope i Rusije, koji je održan u februaru 2015. u Moskvi, u referatu je izložio da je nakon izbivanja ukrajinske krize „svet postao opasniji“, a da „Evropi preti raskol, slabljenje, a možda i novi veliki rat“. On na globalnom nivou vidi pretnju „faktičkog raspada postojećeg sistema međunarodnog prava i suživota“, koju dodatno potresa osetljivost globalnog finansijskog sistema, radikalizacija islama, neviđena destabilizacija Bliskog i Srednjeg Istoka, kao i rast suparništva između SAD i Kine. Tako dramatične misli uglednog ruskog stručnjaka za spoljnu politiku svakako da ne bi trebalo da nas ostave ravnodušnima.

Karaganov u svojim tekstovima analizira šta je to dve i po decenije od kraja Hladnog rata Zapad i Rusiju dovelo do takvog rascepa. U tekstu „Evropa: poraz od strane pobednika?“ Karaganov smatra da je Zapad pobedio u Hladnom ratu samo zahvaljujući tome što je Rusija bila „hrabra i spremna da rizikuje i sama da skine komunističku diktaturu“. Privatizacija u Rusiji devedesetih smatra se velikom pljačkom i stvaranjem „oligarhijskog kapitalizma“, a proces demokratizacije bio je pretvoren u „diktiranu demokratiju“, uspostavljenu iz vrha vlasti, čime Karaganov istovremeno na neki način pravda Rusiju, za koju kaže da je uspostavila „poluautoritarni liderski režim“. Prema njegovom mišljenju, da se 1999. godine u Moskvi dogodio samo manji Majdan – „Rusija bi se raspala“. Istovremeno, toj mučnoj tranziciji, smatra Karaganov, aplaudirao je Zapad zadovoljan samo vizurom evropeizacije Rusije.

Zapadnoevropsko nerazumevanje teške tranzicije u Rusiji, odustajanje od reformi i gubljenje interesovanja Moskve za „evropski put“, Karaganov vidi u neodostatku ozbiljnog dijaloga između Brisela i Moskve, koji od raspada Sovjetskog Saveza

faktički i nije postojao. On pominje oštar govor Putina na konferenciji za bezbednost u Minhenu 2007. godine, gde je predsednik Rusije upozorio Zapad, tada zanesen „šarenim revolucijama“ (u Gruziji 2003. i Ukrajini 2004), da je Rusija spremna i oružano da reguje na širenje NATO-a i gubljenje svojih pozicija na prostoru bivšeg SSSR-a. „Petodnevni rat“ u Gruziji, godinu dana kasnije, u avgustu 2008, to je i potvrdio.

Ipak, i pored veoma mračnog tona opšte evropske budućnosti, Karaganov ne misli da je sve izgubljeno. Nadu za rešavanje krize u Evropi nakon Majdana on vidi u uspostavljanju ozbiljnog dijaloga, jačanju OEBS-a i formiranju jedinstvene slobodne ekonomske zone „od Lisabona ili Dablina, do Vladivostoka“, ali očigledno „bez Vankuvera“.

Međutim, daleko optimističniji put ruske spoljne politike Karaganov vidi u okretanju prema Aziji koja je u usponu, i koja je prema njegovom mišljenju – „prvi put u istoriji geopolitička i ekonomska alternativa za Rusiju“. „Današnja razmimoilaženja sa Zapadom postaju jak argument ne samo za ekonomsku, već i za političku preorijentaciju Rusije na Istok“ – smatra on.

Smatrajući Vašington uzrokom podela u Evropi, posebno preko ekspanzije NATO-a i pokušaja da od Rusije preuzime uticaj nad jednim delom bivših socijalističkih republika, Karaganov kaže da je posle ukrajinskog Majdana i EU danas, na neki način, pred ultimativnim izborom – SAD ili Rusija. „Zapadna Evropa može ponovo da pokuša da ode pod krilo Sjedinjenih Američkih Država, ali Rusija će tada defakto uspostaviti strateški savez sa Kinom“ – smatra on. Stoga i mi postavljamo pitanje: Da li to Rusija pretili EU, da će se Moskva okrenuti Aziji ako u rešavanju političko-bezbednosnih evropskih pitanja i dalje budu prisutne Sjedinjene Države?

Savetnik predsednika Putina otvoreno kaže da je ruski „gnev“ zbog podrške Zapada Majdanu i „svrgavanju“ Janukoviča, faktički izazvao „pripajanje Krima“ Rusiji i „podršku pobunjenicima

na Donbasu“. Međutim, pravim uzrokom takve politike Rusije u Ukrajini Karaganov smatra širenje NATO-a na prostor bivših sovjetskih republika, pre svega na Ukrajinu i širenje ekonomsko-političkog uticaja EU na taj prostor. Karaganov smatra da je otvaranje perspektive Ukrajini za priključenje NATO-u, koje je zabeleženo i u deklaraciji na samitu u Bukureštu 2008. godine, Moskva videla „skoro kao razlog za veliki rat“. I nakon Majdana, ukoliko Zapad pruži vojnu pomoć Kijevu, Moskva je spremna da Ukrajinu „pregazi“, smatra Karaganov.

I program EU, takozvano „Istočno partnerstvo“, koje je podrazumevalo potpisivanje Sporazuma o asocijaciji između bivših sovjetskih republika i EU – bio je razlog za agresivnu rusku reakciju u Ukrajini. Karaganov smatra da tokom devedesetih godina EU nije sprovodila politiku mešanja na prostoru bivših sovjetskih republika. Međutim, nakon 2000-tih, a posebno nakon „šarenih revolucija“, Karaganov veruje da je EU težila da uspostavi svoju „meku kontrolu“ na teritorijama koje Rusija smatra zonom svojih interesa, što je takođe uticalo na stvaranje ukrajinske krize. Jednim od većih neuspeha evropske politike on smatra otuđenje, pa čak i „prikriveno neprijateljstvo“, koje nakon Majdana raste na liniji Berlin–Moskva.

Jedna dilema Karaganova stavlja ne samo civilizacijske granice, već i opštevretnosne barijere između Zapadne Evrope i Rusije, odnosno zapadnog hrišćanstva i ruskog pravoslavlja. On smatra da je „stari svet (uglavnom države EU; prim. red.) postavio sebi za cilj prevazilaženje nacionalizma, pa čak i nacionalnog patriotizma, odbacujući mnoge tradicionalne moralne principe i sve više odstupajući od hrišćanstva“. Takvi stavovi se poklapaju sa generalnim pogledom sa Zapada na politiku elita bliskih Kremlju, koje su neprijateljski raspoložene prema liberalnim i demokratskim vrednostima, a pre svega govori o repravoslavizaciji Rusije, što je u suprotnosti sa principima viševjekovne sekularizacije država Zapadne Evrope. Posebno je pitanje ruskog „nacionalnog patriotizma“, koje, zajedno sa rastućim desničarskim raspoloženjem u

državama EU, lako može da vrati Stari kontinent u ravan rival-skih odnosa s početka XX veka.

Evroazija posle Majdana

Pojedini analitičari misle da se destabilizacija evroazijskog prostranstva odvija na trima ključnim tačkama – u Ukrajini, Siriji i Iranu. Krajem januara 2015, Rusija i Iran potpisali su Sporazum o vojnoj saradnji, koji mediji u Rusiji opisuju kao „antiamerički savez sa Iranom“. Države su se dogovorile o razmeni obaveštajnih podataka i o zajedničkoj upotrebi vojnih objekata na sirijsko-libanskoj granici. Rusija i Iran podržavaju sirijskog predsednika Bašara al Asada, dve države imaju uspostavljene jake odnose po pitanju saradnje u nuklearnoj sferi, energetici i naoružanju.

Turska, iako veliki saveznik EU i Sjedinjenih Država, sve više pravi korake otklona od zapadnih i demokratskih vrednosti, koketirajući sa islamom i potiskujući legat Ataturkove države. Nedemokratske režime, koji se razvijaju u Rusiji i Turskoj, mnogi nazivaju autokratijama koje se oslanjaju na tradicionalizam i koje su oličene u populističkim liderima – kao što su Putin i Erdogan.

Tokom posete Turskoj u decembru 2014. godine, ruski predsednik Vladimir Putin objavio je informaciju o „gašenju“ projekta Južni tok. Turska, koja je drugi najveći uvoznik ruskog plina nakon Nemačke, zajedno sa Rusijom učestvovala na izgradnji novog gasovoda preko Turske, popularno nazvanog „Turski tok“, odnosno u proširivanju postojećeg sistema pod nazivom „Plavi tok“, čime bi Turska trebalo da postane ključna tranzitna trasa ruskog gasa.

S druge strane, Turska, koja ima status kandidata u EU i od 2005. godine vodi pretpristupne pregovore, poslednjih godina sve više je na meti zapadnih zvaničnika. Hapšenja velikog broja neistomišljenika i opozicije u decembru 2014, kao i progon književnika Orhana Pamuka i Elif Šafak, dodatno su zategle odnose između Turske i Evropske unije. Povišen je i ton iz Ankare, a turski predsednik poručio je Briselu da „gleda svoja posla“.

Distanciranje Ankare od SAD i EU, atmosfera udaljavanja od zapadnih vrednosti i strateške energetske veze sa Rusijom, taj deo sveta, o kom Bžežinski piše kao o mostu prema Aziji i „kooperativnom i širem Zapadu sve do Japana“, sve manje liči na njegovu viziju protivteže ekspanziji Kine. Suprotno tome, Rusija i Turska postaju posebna zona u Evroaziji sa izraženim regionalnim ambicijama njihovih lidera.

I nije samo problem populističkih autokratskih režima kakvi se razvijaju u Rusiji i Turskoj. Razvoj takvih režima nazire se u EU i u državama kandidatima. Najistaknutiji primer prvog jeste, više puta pomenut u ovoj knjizi, mađarski premijer Viktor Orban koji, i pored toga što je njegova zemlja punopravna članica EU, vodi sopstvenu politiku koja je u velikoj meri demokratski deficitarna. Za Orbanom, prateći političke modele Putina i Erdogana, idu i lideri država-kandidata u EU – Aleksandar Vučić, Milo Đukanović i Nikola Gruevski.

Posledice razdora u Evropi zbog ukrajinske krize daleko prevazilaze granice Starog kontinenta. Njih je nemoguće dobro proceniti bez sagledavanja uspona Kine, uračunavanja posledica pada „arapskog proleća“, kao i uspona „Islamske države“ i ekstremnih islamskih pokreta u mediteranskom regionu i u Africi.

Tu je i nova kriza masovnih migracija iz siromašnih i ratom zahvaćenih regiona, koje „preplavljaju“ Zapadnu Evropu i utiču na promenu „osetljivih“ političkih raspoloženja unutar država EU.

Iako poslednjih godina Rusija i Kina oko mnogih međunarodnih pitanja imaju zajedničke stavove, pitanje ukrajinske krize moglo bi postati ozbiljna tačka razmimoilaženja Moskve i Pekinga. Sudeći po izjavama kineskog premijera Li Kečanga, za Peking situacija oko ruske aneksije Krima još nije u potpunosti završena. Kečang je, sredinom marta 2015, rekao da njegova država „poštuje nezavisnost, suverenitet i teritorijalnu celovitost Ukrajine“, a da buduće pitanje Krima treba da se rešava putem dijaloga, pregovora i konsultacija. Prema njegovim rečima, ukrajinska kriza

„zakomplikovala je geopolitičku situaciju u svetu i negativno se odrazila na oporavak svetske ekonomije“.

Rusija i Kina na prostranstvu Evroazije imaju mnogo zajedničkih interesa, a to je pre svega težnja da se Centralna Azija zadrži kao sfera njihovog uticaja. Šangajska organizacija za saradnju okuplja ključne države tog regiona u kome je poslednjih godina vidljiv trend potiskivanja zapadnog, a pre svega američkog prisustva. Uzbekistan je, svega nekoliko meseci nakon masovnih nereda u gradu Andidžanu 2005, zatvorio vrata Vašingtonu i, smatrajući da je Zapad stajao iza navodnog pokušaja još jedne „šarene revolucije“, pokrenuo je izmeštanje američke vojne baze. I američka vojna baza u Kirgiziji, koja je takođe bila otvorena od 2001. godine za potrebe antiterorističke operacije Vašingtona u Avganistanu, zatvorena je denonsacijom sporazuma sa SAD 2009. godine. U ovoj situaciji, pitanje buduće stabilizacije Avganistana skoro da je nemoguće rešiti bez podrške Moskve i Pekinga.

„Rat tržišta“?

Sporo i suzdržano reagovanje Zapada na aneksiju Krima povezuje se i sa strahom pojedinih država EU da će njihove kompanije izgubiti veliko tržište u Rusiji. Ipak, sankcije koje je EU uvela Rusiji govore o tome da su, kako je to na stranicama ove knjige pomenuo ukrajinski književnik Jurij Andruhovič, u Evropskoj uniji ipak prevagnule „vrednosti“, a ne „cene“, odnosno poslovni interesi. Obaranje cene nafte prouzrokovalo je ozbiljnu krizu u Rusiji. Sankcije koje su EU i Rusija međusobno uvele jedna drugoj, govore i o tome da u Evropi postoji svojevrsni „rat tržišta“ u njegovom najkompleksnijem obliku, te da se može očekivati sve manje prostora za trgovinu i investicije u „suprotnom taboru“.

Problem tajkunizacije politike i kontroverzni međunarodni transferi kapitala nisu samo postsovjetska novina. Svetska finansijska kriza, ali i cvetanje „poreskih rajeva“ mnogo pre nje, bacaju ljagu jednako i na države Zapada koje odbijaju da se protiv ovog fenomena

odlučno bore. Preko takvih „poreskih rajeva“ poslednje dve decenije izvezen je i „opran“ ogromni kapital iz tranzicione Rusije.

S druge strane, Karaganov pominje problem ruskih poslovnih „nepatriotskih elita“ s kojima Moskva „tek sad počinje da se bori“. Da li to znači da je Kremlj rešio da stane na put iznošenju kapitala iz Rusije, ili da će ono biti moguće jedino uz blagoslov Moskve? Jer, veoma je teško zamisliti da će ruska biznis-elita da se pod bilo kojim pritiskom odrekne kupovine skupocenih nekretnina u zapadnim prestonicama i luksuznim odmaralištima.

Kriza u Ukrajini prouzrokovala je ograničavanje prava delegaciji Ruske Federacije za glasanje i zastupljenost u organima Parlamentarne skupštine Saveta Evrope. U aprilu 2014. godine obustavljena je vojna i civilna saradnja u Savetu NATO–Rusija, a Moskva je nakon aneksije Krima „isključena“ iz članstva zemalja grupe G–8.

S druge strane, Rusija je aktivna u drugim organizacijama koje joj otvaraju izlazak u multipolarnan svet. Sredinom jula 2014, države BRIKS (Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika) dogovorile su se o stvaranju Banke za razvoj sa centrom u Šangaju. Ta nova finansijska organizacija stvorena je kako bi postala alternativa Svetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu i, prema mišljenju brazilske predsednice Dilme Rusef, ta institucija trebalo bi da predstavlja korak ka „promeni globalne finansijske arhitekture“.

Rusija i Kina su, u maju 2014, potpisale „ugovor veka“ o izgradnji gasovoda „Snaga Sibira“, a Peking je među glavnim trgovinskim partnerima Moskve.

„Buka“ zbog krize u Ukrajini, velika konkurencija na tržištu vojne tehnike, te pojava država u usponu na tom tržištu – ove okolnosti uskoro bi mogle da preoblikuju i globalnu bezbednosnu paradigmu. U februaru 2015, SAD i NATO izrazili su zabrinutost zbog odluke Ankare da od Kine kupi raketni odbrambeni sistem vredan 3,4 milijarde dolara. Ministar odbrane Turske Ismet

Jilmaz izjavio je da je Kina dala najbolju ponudu na tenderu za nabavku protivraketnog oružja i da će „sistem biti integrisan u odbrambeni sistem Turske i koristiće se bez integrisanja u NATO“.

Scenariji razvoja nakon ukrajinske krize

Mnogi Ukrajinci kažu da je sukob na Majdanu bio neizbežan i da bi se „raskol“ u Ukrajini dogodio pre ili kasnije. Poznavaoci ukrajinskog društva smatraju da su podele unutar njega, tokom dve decenije nezavisnosti, polako eskalirale i postajale sve više nepremostive, a suživot između onih koji svoju budućnost vide sa Zapadnom Evropom i onih koji je vide sa Rusijom – skoro nepodnošljiv. Posebno posle razvoja programa EU „Istočno partnerstvo“ i s druge strane stvaranje Evroazijskog saveza, koji je oformila Rusija. Znači, za pronicljive, rasep unutar Evrope bio je takođe vidljivo neizbežan i sve je već ukazivalo na to da će se on upravo odigrati u Ukrajini – državi dovoljno velikoj da je na svoju stranu ne mogu lako privući ni Zapad, ni Istok.

Teško je reći da li je Rusija izgubila neku šansu da se približi Evropskoj uniji (prilika koja se stvorila nakon pada komunizma) ili je zvanični Brisel, ali i ceo Zapad, ulagao nedovoljno napora u proces zbližavanja i neku vrstu integracije sa Ruskom Federacijom. Međutim, istovremeno se postavlja pitanje da li je Moskva od pada komunizma zaista želela da postane deo jedinstvene Evrope, koja baštini zapadne vrednosti, vladavinu prava i građanska uverenja, ili je to bio samo „vapaj gubitnika“ Hladnog rata. Sve dok Moskva nije „stala na svoje noge“. S druge strane, isto pitanje može se postaviti i Zapadu – kada su pravljene planovi o liberalizaciji viznog režima i stvaranju zone slobodne trgovine sa Moskvom, koji su zaustavljeni nakon aneksije Krima, da li su London, Berlin i Pariz ikada ozbiljno razmatrali da se na neki način „integrišu“ EU i Rusija, sa svim svojim razlikama i tranzicionim problemima, ili je to bilo samo deklarativno zbog potreba da se sačuvaju dobri odnosi, posebno personalni interesi u ekonomskoj sferi?

Onda se otvaraju i nova pitanja – da li zaista na Starom kontinentu između Brisela i Moskve nije mogla da se ostvari barem minimalna dobrosusedska saradnja, koja bi obuhvatala uspostavljanje zajedničke bezbednosti (vojne i civilne, odnosno humanitarne), energetske stabilnosti i neke vrste zajedničkog tržišnog ekonomskog prostora. I koliko na odnose Brisela i Moskve imaju uticaj Sjedinjene Američke Države, koje u pravcu Rusije uvek gledaju sa dozom nepoverenja, insistiraju na uspostavljanju „zapadne“ protivrakete odbrane (štita) u Istočnoj Evropi i vode prilično agresivnu politiku prema balkanskim i postsovjetskim republikama, ponekad i različitu od mnogih država EU. I tu je situacija potpuno paradoksalna – žaleći se na širenje i približavanje NATO-a svojim granicama, Rusija je nakon intervencije na Krimu i u Donbasu upravo „probudila paranoju“ Zapada. To će najverovatnije u pograničnoj zoni (pribaltičke zemlje, Poljska, Rumunija i Bugarska) izazvati proces budućeg nagomilavanja NATO snaga, čime će se samo povećavati tenzije u Evropi.

Rusija je poslednjih godina predlagala stvaranje nove „bezbednosne arhitekture“ u Evropi, koja bi se razvijala mimo NATO-a, ali i mimo uticaja SAD na nju. Ta ideja nije nailazila na ozbiljnu podršku lidera Zapadne Evrope. Međutim, države EU nisu bile sasvim jedinstvene ni u vezi sa intervenisanjem u krizama u Iraku i Libiji. „Putinov izazov“ Zapadu i NATO-u mogao bi da napravi nove pukotine među ionako heterogenim političkim stavovima u EU, ali bi s druge strane takođe mogao još više da ojača i prevaziđe podele među pojedinim zapadnim saveznicima, nezavisno od američkog faktora.

Da li Brisel zaista nije znao kako će reagovati Moskva na potpisivanje Sporazuma o asocijaciji između EU i Ukrajine? Ili je i EU u svojim računicama i zahtevima prilično lukava – pokušala je da stvori posebnu zonu svojih interesa od jednog dela postsovjetskog prostranstva, sve dok Moskva ne izrazi revolt. Ako se imaju u vidu iskustva etapne integracije – kao što je to bilo u slučaju Višegradske grupe i Zapadnog Balkana – to bi

moglo biti izvodljivo i preko „Istočnog partnerstva“ – od manjih postsovjetskih država, pa prema Rusiji, šireći zonu tog „šireg Zapada“. Odnosno, „od repa“ – Moldavija, Gruzija i Ukrajina – da bi možda jednog dana na kraju bila progutana i „glava“ – Rusija.

S druge strane, Janukovič je ranije pokušavao, kao i Srbija od početka izbijanja ukrajinske krize, da „sedi na dve stolice“, i godinama se istovremeno približavao Evropskoj uniji i Carinskom savezu (prethodnici Evroazijskog saveza). Međutim, izjave iz Brisela u 2013. godini da Kijev ne može biti integrisan istovremeno u dva ekonomska bloka – EU i Evroazijski savez – govori o tome da je možda Brisel hteo da od „Istočnog partnerstva“ za sebe stvori zonu država koju neće u potpunosti integrisati, kao Višegradsku grupu, ali koja više neće biti ni pod velikim uticajem Rusije. Kao što je, uostalom, danas na neki način Zapadni Balkan.

Rusija na čelu sa Putinom danas sebe svakako ne vidi kao deo „periferne“ zone „šireg Zapada“. Pa da li je onda ukrajinska kriza na neki način bila okidač, i „pucanj“ na koji je Moskva samo čekala da nakon njega odlučno i agresivno iscrta granice zone interesa svog Evroazijskog saveza, sa svim opravdanjima postojanja nedemokratskih režima i skoro diktirane ekonomije? Na ova pitanja je i na kraju ove knjige teško dati odgovor.

Logično je onda postaviti i pomalo konspirativno pitanje – da li je nakon Majdana prisutan ne samo „prećutni dogovor“ o podeli sfera interesa u Evropi, posebno podeli uticaja na bivše socijalističke države koje nisu ušle u EU, gde će u zonu interesa Zapada (EU i SAD) ući Balkan, dok će Rusija težiti da sačuva uticaj na Belorusiju, deo Kavkaza i Centralnu Aziju. Sporne će i dalje ostati podeljene teritorije i zamrznuti konflikti u Moldaviji i Ukrajini. I – južni Kavkaz.

Sukob u Ukrajini jeste (in)direktno sučeljavanje Zapada i Rusije, dve nuklearne sile sa pravom veta u Savetu bezbednosti UN. Ukrajinska kriza daleko je ozbiljniji ratni sukob od onog u bivšoj Jugoslaviji, koji je – po svojoj prirodi i geopolitičkom

značaju – bio više regionalni, balkanski. Geopolitička situacija tada je bila sasvim drugačija – Zapad je bio spor, ali ohrabren pobjedom u Hladnom ratu i kasnije prilično odlučan u mirovnom i vojnom delovanju. Dok je Rusija devedesetih bila oslabljena i pogođena vlastitom tranzicijom, značajno manje politički zainteresovana i suviše ekonomski iscrpljena da bi mogla da utiče na ishod sukoba na Balkanu. Između Zapada i Rusije tada nije bilo onoga što se naziva „geopolitičko odmeravanje“. Iako je i bilo nekih latentnih sučeljavanja, onda je to Zapad činio preko Hrvatske, Bosne, odnosno Kosova, dok je Rusija podržavala politiku Srba u SR Jugoslaviji i Republici Srpskoj u BiH.

U poređenju sa geopolitičkom situacijom u slučaju raspada Jugoslavije, pa sve do intervencije NATO-a 1999. godine, današnja situacija u Evropi preokrenuta je za skoro celih 180 stepeni. I dok politički i ekonomski iscrpljeni Zapad deluje samo diplomatsko-političkim sredstvima i bez želje da vojno podrži zvanični Kijev, Rusija je ovaj put i vojno, i politički, od samog početka odlučna u odbrani Krima i pružanju podrške separatistima u Donbasu. Konflikt nije čak ni zamrznut kao Pridnjistrovlje ili Nagorno Karabah (separatistički krajevi u Moldaviji i Azerbejdžanu). Znači, i pored primirja „Minsk-2“ – rat može da se nastavi. U istočnoj Ukrajini nema mirotvoraca UN, kao što je to bilo u Hrvatskoj i Bosni. Još se ne zna koliko će trajati taj konflikt, kojim sredstvima će se voditi i gde će biti tačno iscrtane granice između Ukrajine i samoproglšenih republika. Ne zna se kakav će biti status DNR i LNR – da li će to biti nepriznate republike, kao Pridnjistrovlje, ili ne sasvim kontrolisani region, kao što je (bio) sever Kosova od strane Prištine.

Po svemu sudeći, mogući ulazak Zapada u vojni sukob, recimo naoružavanjem Kijeva, kao što je izjavio Karaganov, mogao bi biti razlog da Rusija zaista krene u realna dejstva da „pregazi“ Ukrajinu, barem u smislu da se takav potez iskoristi kao povod za širu vojnu intervenciju, kojom bi se verovatno kopneno spojile teritorije DNR i LNR sa Krimom, a to bi otvorilo mogućnost za

dalji proboj prema Odesi. Time bi se Ukrajina „odsekla“ od izlaska na Crno more. Spajanjem separatističkih teritorija DNR i LNR sa Krimom i sa Pridnjistrovljem, Rusija bi faktički ostvarila svoj geopolitički uticaj u severnom delu Crnomorskog basena, sve do severoistočnog Balkana.

Unutrašnja pretnja

U ukrajinskoj krizi, nakon pripajanja Krima Rusiji, rejting Putina porastao je iznad 70 odsto. Svakako, ta statistika liči na onu kakvu je imao Slobodan Milošević za vreme NATO bombardovanja 1999. godine i ona odražava sliku ruskog društva u veoma posebnim okolnostima. Veoma je teško predvideti kako će se „bratoubličaki rat“ odraziti na Putinov rejting u srednjoročnoj perspektivi. Novi rasep među izuzetno bliskim narodima – Rusima i Ukrajincima – stvoren u ukrajinskoj krizi, skoro da je istorijski presedan apsurdna.

Putin je u velikim ruskim gradovima, posebno u Moskvi, uvek imao manju političku podršku u odnosu na preostali deo države. Veći ruski gradovi spremni su da izađu na proteste protiv rata u Ukrajini, pa i protiv Putina.

Krajem februara 2015, dogodilo se skoro „teatralno“ ubistvo, jednog od uticajnijih lidera ruske opozicije Borisa Njemcova, pred bezbroj kamera za nadzor u centru Ruske Federacije, što govori o barem dve prilično različite činjenice. Prva je da je biti lider opozicije u Rusiji, u uslovima rata u Ukrajini, aktivnost opasna po život. I drugo – da su moćnici spremni da, bukvalno ispred vrata Kremlja, ubiju svakog ko im „smeta“. Jedna teza govori u prilog tome da je ruska elita ujedinjena i spremna na daleko nasilnije poteze od pomenutog ubistva opozicionara. Druga teza može da govori i o tome da je neko želeo da se ubistvo Njemcova direktno poveže sa Putinom, te da su pukotine unutar vladajuće elite – koja okuplja političare, vojno-bezbednosne strukture i oligarhe – daleko veće, nego što to spolja izgleda.

Na fonu napora da se „podigne“ Evroazijski savez, Putinova Rusija sigurno neće dozvoliti da Ukrajina postane stabilna, prosperitetna i demokratska država. Istovremeno, Moskva mora „ritualno“ da pokaže postsovjetskim državama šta sve očekuje one koji odbiju saradnju sa Evroazijskim savezom i pokušaju da „prebegnu“ na drugu stranu. Prema tome – pred Ukrajinom su godine „nesigurnog“ i „opasnog“ življenja.

Kad je reč o samoj Ukrajini, pored direktne (spoljne) vojne pretnje, Kijev ima još niz unutrašnjih problema koji u velikoj meri mogu da utiču na krizu. Pitanje difolta, pa samim tim i bankrota, sve vreme je prisutno u ukrajinskoj krizi, a strani investitori zaobilaze Kijev. Međunarodna agencija *Standard & Poor's* (S&P), početkom aprila 2015. godine, smanjila je dugoročni suvereni rejting Ukrajini u stranoj valuti. S&P prognozira ekonomski pad Ukrajine u 2015. za 7,5 odsto. Krajem februara i marta 2015. rejting Ukrajine smanjile su i agencije *Fitch* i *Moody's*. Pred ukrajinskom Vladom stoji zadatak: smanjiti pritisak na finansijski sektor, uzrokovan državnim dugom koji je za 2015. godinu predviđen do 93 odsto od ukrajinskog bruto domaćeg proizvoda. Početkom 2015. Međunarodni monetarni fond usvojio je program po kom Ukrajina do 2019. može da računa na 17,5 milijardi dolara. Iako analize ukrajinskih finansija i ekonomije pokazuju prilično crnu sliku, već se u 2016. očekuje blagi oporavak.

Nije rešeno ni pitanje energetske stabilnosti u Ukrajini, koja je deo uslovno rečeno „energetskog rata“, a on između Kijeva i Moskve, pa na nekin način i Zapada, traje skoro deceniju.

Ukrajinu, zbog ratnih sukoba, potresa i pretnja od humanitarne krize. Prema podacima Ujedinjenih nacija, do februara 2015. godine, u sukobima u Ukrajini poginulo je više od 5.000 ljudi, više od 12.000 je ranjeno. Skoro milion civila interno je raseljeno na teritoriji Ukrajine, a još 600.000 izbeglica napustilo je teritoriju Ukrajine, većina njih izbegla je u Rusiju.

Ukrajinska politička arena posle Majdana daleko je od stabilne i još uvek je osetljiva na veliki broj tranzicionih „bolesti“. Pre svega specifičnost ukrajinskog partijskog sistema jeste veliki uticaj oligarha, koji je ostao prisutan i nakon parlamentarnih izbora u oktobru 2014. Novi ukrajinski predsednik Petro Porošenko takođe pripada kasti političara-tajkuna. Ukrajinski polupredsednički sistem, kao i u većini tranzicionih država, lako može postati uzrok liderskom rivalstvu između premijera (Jacenjuka) i predsednika (Porošenka), kao što je to bio slučaj nakon „Narandžaste revolucije“ između premijerke Timošenkove i predsednika Juščenka, u periodu 2005–2010. Tada je taj rascep izazvao pad vlade, ustavnu krizu i povratak Janukoviča na vlast.

Iako se ukrajinska politička scena raspadom Janukovičeve stranke Partije regiona i njegovim bekstvom u Rusiju značajno promenila, pre svega nestajanjem skoro izbalansirane polarizacije u Kijevu na „ukrajinske patriotske“ i „proruske“ političke snage, nestabilnost sada dolazi iz drugih izvora. Za vreme parlamentarnih izbora u oktobru 2015. godine, ratni komandiri raznih dobrovoljačkih jedinica („Ajdar“, „Azov“, „Donbas“, „Desni sektor“) ušli su u poslaničke klupe i moglo bi se reći da je time na neki način militarizovana ukrajinska politička scena.

Pojedini ukrajinski tajkuni, nakon Majdana, odigrali su ključnu ulogu u odbrani suvereniteta Ukrajine, ali bi vremenom mogli postati izvor podela i unutarpolitičkih, pa i oružanih sukoba. Kontrola „privatnih vojski“ od strane ukrajinskih tajkuna predstavlja potencijalnu opasnost ne samo zbog jačanja uticaja tajkuna u ukrajinskoj politici, već prilično heterogena slika ukrajinskih branilaca, pod određenim uslovima, može da se okrene i protiv samog Kijeva. Ukrajinski biznismen-oligarh Igor Kolomojski bio je u martu 2014, uoči aneksije Krima i pobune na istoku, imenovan na mesto gubernatora Dnjipropeetrovske oblasti, a bila je ključna njegova uloga u stvaranju i finansiranju dobrovoljačkih odreda koji su ratovali protiv separatista na istoku Ukrajine i koji su sprečili proširenje ratnih dejstava prema Dnijpropetrovsku, pa

na nekin način i prema drugim regionima. Godinu dana kasnije, nakon što je u martu 2015. država preuzela kontrolu nad aktivima najveće ukrajinske naftne i gasne kompanije „Ukrnafta“, koju su do tada vodili akcionari iz poslovnih krugova Kolomojskog, dolazi do napetih odnosa između njega i izvršne vlasti, nakon čega je predsednik Porošenko potpisao ukaz o njegovoj ostavci sa pozicije gubernatora. Promene u „Ukrnafti“, ali i u drugim energetskim preduzećima poput „Ukrtansnafte“, bili su praćeni bučnim skandalima u kojima su učestvovala naoružana lica povezana sa Kolomojskim. To samo svedoči o tome da su se u novim političkim uslovima „posle Majdana“, ukrajinski tajkuni već dobro pozicionirali i da neće biti jednostavno da se izvrši deoligarhizacija ukrajinske privrede.

Problem posledica koje nastaju nakon odbrane od secesionizma bio je viđen i tokom devedesetih godina na Kavkazu, kada su za vreme ratnih sukoba sa separatističkim krajevima u Gruziji i Azerbejdžanu vojne i paravojne strukture bile ključne za izvršavanje državnih udara. Iza svih tih državnih vojnih prevrata, svakako, videla se ruka Moskve.

Početak devedesetih, uz pribaltičke zemlje, Gruzija je zauzela najkritičniji stav prema Moskvi i postsovjetskim integracijama, a novoizabrani predsednik Zviad Gamsahurdija nije pristao da potpiše sporazum o ulasku Gruzije u Zajednicu nezavisnih država (ZND, organizacija koja je labava naslednica SSSR), zbog južnoosetijske krize i indirektnog učešća Rusije u njoj. Krajem 1990. godine gruzijska vojna organizacija Mhedrioni, optužila je Zviada Gamsahurdiju da je uzurpirao vlast. Opozicija je za rušenje režima Gamsahurdije imala političku i vojnu podršku Rusije. Između decembra 1991. i januara 1992. izveden je vojni udar u kome je smenjen Gamsahurdija, a za predsednika je kasnije izabran Eduard Ševarnadze, poznat po proruskoj orijentaciji.

Početak devedesetih ratni sukobi u Nagorno Karabahu negativno su uticali i na tranziciju Azerbejdžana. Prvi predsednik Azerbejdžana Ajaz Mutalibov pod vojnim pritiskom dao je

ostavku zbog ratnih gubitaka u Nagorno Karabahu. Drugi predsjednik Azerbejdžana Abulfaz Elčibej smenjen je putem vojnog puča u junu 1993. godine, a na vlast je tada došao bivši visoki funkcioner azerbejdžanskog KGB Gejdar Alijev, čij sin i danas upravlja tom državom bogatom naftom i gasom.

Ne moramo ići tako daleko. Pogledajmo samo kako je Jedinica za specijalne operacije u Srbiji 2000. godine podržala „Petooktobarsku revoluciju“. Nakon toga ta jedinica je prešla u ravan organizovanog kriminala i politike, da bi u martu 2003. godine nekolicina najviših oficira JSO učestvovala u ubistvu premijera Zorana Đinđića i u značajnoj meri poremetila tok tranzicije Srbije.

Kao i sve postsocijalističke države koje su na svojoj teritoriji imale separatizam i ratna dejstva (Hrvatska, Srbija, Makedonija, Moldavija, Gruzija, Azerbejdžan) i Ukrajina će najverovatnije imati velikih problema da u procesu odbrane svog suvereniteta sačuva vladavinu prava, slobodu i profesionalnost medija i građanskih vrednosti.

Već sada je vidljivo da niko od velikih sila neće direktno „giniti“ za Ukrajinu. Zato je maksimalna mobilizacija ukrajinskih vojnih potencijala neophodna za odbranu zemlje, a ukrajinski dobrovoljci koji su spremni dati život u situaciji kada se ratuje sa separatistima podržanim od strane jedne od najjačih vojnih sila – nesumnjivo da su u Ukrajini veliki heroji. Ali ta medalja ima i drugu stranu. Dugotrajni ratni sukobi mogu Ukrajinčima da iscrpe entuzijazam, strpljenje, stvore osećaj bezizlaznosti i strah za živote najbližih, odnosno na neki način smanjenje podrške anti-terorističkoj operaciji na istoku Ukrajine.

S druge strane, mobilizacija, frustracije gubljenjem teritorije i veoma manipulativna ruska propaganda dodatno može uticati na povećanje nacionalističkog raspoloženja u ukrajinskom društvu. U zabrinjavajućim okolnostima uspona desnice u Evropi, dodatno jačanje tvrdih i militantnih nacionalističkih stavova u Ukrajini neće mnogo uticati na poboljšanje njenog međunarodnog imidža.

Sliku o Ukrajini u kojoj je na vlasti „kijevska hunta“ i „odredi neo-nacista“ upravo veoma aktivno i izopačeno u svet plasiraju ruski mediji.

Situacija u Ukrajini bi, sudeći iz svega toga, mogla biti slična onoj u Hrvatskoj, u kojoj dve decenije posle završetka ratnih dejstava desničarsko raspoloženje predstavlja direktnu pretnju demokratiji (referendumi o braku i ćirilici). Pitanje ratnih zločina bilo je dugogodišnji problem uspostavljanja demokratije u Hrvatskoj i Srbiji, ali i prepreka njihove integracije u EU. Zapadni svet saoseća sa teškom situacijom u kojoj se našla Ukrajina pod (in)direktnim pritiskom Rusije, ali se upozorava Kijev da u odbrani svojih nacionalnih interesa ostane potpuno pribran.

Iako zaključno sa početkom 2015. godine u Ukrajini nisu bili zabeleženi masovni zločini, kakvi su bili viđeni za vreme raspada bivše Jugoslavije, međunarodne organizacije, među kojima je i *Amnesty International*, kritikuju obe strane za kršenje međunarodnog humanitarnog prava, kršenje zakona i običaja ratovanja, a najčešće za ugrožavanje života civila granatiranjem i blokiranjem dostave humanitarne pomoći u Donbas. Ljudi sa terena, koji su boravili na istoku Ukrajine, figurativno opisuju da se artiljerija, poput kompleksa „Grad“, često koristila „umesto mitraljeza“.

I na kraju, najosetljivija stvar zbog koje je i pokrenut Majdan – ukrajinska demokratija. Teorija o demokratizaciji i demokratskoj konsolidaciji uglednih teoretičara Huana Linca i Alfreda Stepana govori o tome da je veoma teško upostaviti ili konsolidovati demokratiju u državi gde neki važniji nacionalni, društveni, ekonomski, politički ili institucionalni akter ulaže znatnija sredstva u pokušaj da postigne svoje ciljeve, tako što će stvoriti nedemokratski režim, pribeći nasilju ili stranoj intervenciji da bi se otcepio od države. U tom slučaju faktor Rusija igra ključnu ulogu. Znači, prema toj teoriji, ukoliko Ukrajina fokusira svoje političke i bezbednosne kapacitete na borbu protiv separatizma, postoji veliki rizik da će u tom procesu značajno stradati i demokratija, odnosno – vladavina prava, građanske slobode, sloboda govora, itd. Uostalom, i

to smo videli za vreme sukoba sa Republikom srpskom krajinom u Hrvatskoj („Oluja“ i „Bljesak“) i u „odbrani srpskog Kosova“ u Srbiji, a posledice tih događaja još uvek se osećaju u tranziciji te dve države.

Ukrajinsko društvo je pred velikim iskušenjem – Vlada mora da obezbedi odbranu zemlje, oporavak ekonomije i da sprovede reforme i odlučnu borbu protiv korupcije. Građansko društvo i mediji, koji su u Ukrajini još među razvijenijim na prostoru bivšeg SSSR, moraju da štite demokratske vrednosti, slobodu govora i obezbede odbranu pojedinca u uslovima kada je „ranjeno“ društvo ponekad samo sebi najveća opasnost.

Po svemu sudeći, tranzicija u Ukrajini odvijaće se sličnom trasom kakvu je imala Hrvatska devedesetih godina, dok je na njevoj teritoriji bila separatistička Republika srpska krajina. S tim da su šanse za punu „reintegraciju“ istočnih republika DNR i LNR, odnosno Krima, ponovo pod kontrolu Kijeva značajno manje, odnosno u najskorije vreme – skoro nikakve. Za razliku od Hrvatske koja je imala jasnu evropsku perspektivu, ovaj put Brisel ne bi trebalo da okleva u vezi s Ukrajinom, već bi trebalo da joj sasvim otvori vrata. Sada, dok još nije kasno...

Da li su onda zauvek izgubljene perspektive za „širi Zapad“ o kom piše Bžežinski? U kratkoročnoj perspektivi – najverovatnije da. Jer, za Zapad je upozoravajuća činjenica da je Rusija ušla u prostor susedne i „prijateljske“ države, i anektirala jedan njen deo – Krim. Hibridni rat na istoku Ukrajine govori o tome da Putin koristi metode koje je koristio i Milošević, veliki neprijatelj Zapada, u Hrvatskoj i Bosni.

Nakon izbijanja ukrajinske krize nepoverenje i podele nadjačale su opcije jedinstva u Evropi, a militarizacija Evroazije u bliskoj budućnosti najverovatnije će još više uzeti maha. Međutim, u srednjoročnoj i dugoročnoj perspektivi šanse za, po svemu sudeći, sad još uvek bajkovite vizije o stvaranju ekonomske i humanitarne jedinstvene zone „od Vankuvera do Vladivostoka“, ili barem „od Lisabona do Vladivostoka“, o čemu se ranije govorilo

sa obe strane – ipak bi mogle biti ostvarive. Važno je samo da se ta saradnja realizuje kao deo jednog dobro osmišljenog dugoročnog plana i dijaloga, a ne kao iznuđena posledica završetka jednog velikog tragičnog i krvavog sukoba. Ili, još gore, više sukoba koji ionako već dve i po decenije potresaju tranzicionu zonu bivših socijalističkih republika. Retke su u toj zoni države u kojima nije bilo oružanih sukoba, uglavnom po međunacionalnoj ili verskoj osnovi, a od devedesete godine na postkomunističkom prostoru vođeno je više od 12 većih i manjih ratova od Hrvatske, Bosne, Srbije, Albanije, Makedonije, Moldavije, Ukrajine, pa sve do Gruzije, Azerbejdžana i Tadžikistana.

Srbija i Balkan prema ukrajinskoj krizi imaju poseban odnos, gledano kroz prizmu Andruhoviča u vezi s politikom „cena“ i „vrednosti“. Beograd i Kijev tvrdo stoje na pozicijama „vrednosti“ o uzajamnoj podršci teritorijalne celovitosti kada je reč o secesionističkim regionima Kosova i Krima, odnosno Donbasa. S druge strane, Srbija kao kandidat u EU, odbija da prema Rusiji vodi evropsku politiku i istovremeno želi da u takvoj situaciji – zaradi. Kako kažu iz Vlade Srbije – Beograd pokušava da iskoristi okolnosti uzajamnih sankcija i da se „pozicionira na velikom ruskom tržištu“.

U Srbiji pojam nove rusofilije više je sinonim za antizapadnjaštvo ili evroskepticizam, nego za istinsko negovanje zajedničkih tradicionalnih vrednosti oba naroda. Ima, naravno, i onih koji u novom imperijalističkom prodoru Rusije prema Ukrajini vide revanšističku šansu da se revidiraju porazi Beograda iz devedesetih. Međutim, u „postmajdanskoj Evropi“, u kojoj su sfere interesa već sada prilično jasno iscrtane, Srbija pripada sferi interesa pod uticajem Zapada i moguća „politička rusofilija“ srpske Vlade pre može da predstavlja geopolitički kurs ka izolacionizmu, nego realnom približavanju Moskvi.

U Novom Sadu, 19. aprila 2015.

HRONOLOGIJA NAJVAŽNIJIH DOGAĐAJA U UKRAJINSKOJ KRIZI: **NOVEMBAR 2013. – APRIL 2015.**

- ▶ **U martu 2007.** godine između Ukrajine i EU počeli su pregovori o potpisivanju novog „jačeg“ sporazuma, koji je kasnije zamenio stari Sporazum o partnerstvu i saradnji. Na samitu Ukrajina–EU u Parizu, u septembru 2008. godine, dogovoreno je da će novi dokument biti nazvan: Sporazum o asocijaciji između Ukrajine i EU (dalje u tekstu Sporazum o asocijaciji ili samo Sporazum). Od 2007. do 2012. godine organizovana je 21 tura pregovora za pripremu potpisivanja Sporazuma o asocijaciji i skoro isto toliko o širokoj zoni slobodne trgovine između Ukrajine i EU. U decembru 2011, na Samitu Ukrajina–EU, zaključeno je da su pregovori o Sporazumu završeni, a u martu i julu 2012. godine parafiran je i pripremljen za potpisivanje Sporazum o asocijaciji i deo sporazuma o zoni slobodne trgovine. Proces potpisivanja Sporazuma o asocijaciji između Ukrajine i EU deo je inicijative Evropske unije pod nazivom „Istočno partnerstvo“ (*Eastern Partnership*), koja ima za cilj uređenje odnosa Unije sa bivšim sovjetskim republikama, pre svega sa Ukrajinom, Moldavijom, Gruzijom, Jermenijom, ali i sa Belorusijom i Azerbejdžanom. Inicijativa „Istočnog partnerstva“ pokrenuta je od strane Poljske i Švedske, u maju 2008. godine, u Briselu, i bavi se pitanjima „istočnih suseda“ EU nakon poslednjeg proširenja, a posebno pitanjima ekonomske strategije, trgovine, te sporazumima o kretanju.
- ▶ **21. novembra 2013.** – Kabinet ministara (Vlada) Ukrajine usvojio je odluku o obustavljanju potpisivanja Sporazuma o asocijaciji, a kao razlog odlaganja bilo je navedeno očuvanje „interesa nacionalne bezbednosti Ukrajine“. U odluci se

navodi da je potrebno „detaljnije izučiti i doraditi kompleks mera koje Ukrajina treba da ispuni zarad izgubljenih obima proizvodnje i usmerenja trgovinsko-ekonomskih odnosa sa Ruskom Federacijom i drugim državama ZND...“, a takođe, nadležnim ministarstvima naloženo je da „obnove aktivni dijalog sa Ruskom Federacijom i drugim državama Carinskog saveza i ZND, da poboljšaju trgovinsko-ekonomske veze s ciljem zajedničkog jačanja i očuvanja ekonomskog potencijala države. U javnosti je takva odluka ukrajinske Vlade protumačena ne samo kao skretanje sa puta integrisanja u EU, već i kao preorijentacija spoljnopolitičkog kursa Ukrajine na Carinski savez.

- ▶ **21. novembra 2013.** – Ukrajinski novinar Mustafa Najem uputio je preko svoje Fejsbuk stranice poziv na proteste na centralnom trgu, odnosno na Majdanu nezavisnosti u Kijevu, a protiv odluke Vlade da se ne potpiše Sporazum o asocijaciji. Post na Fejsbuku imao je 1.600 lajkova, 1.225 komentara i skoro 900 šerova. Taj poziv na društvenim mrežama smatra se početkom jednog širokog protesta popularno nazvanog „Evromajdan“ (ili samo Majdan), a kasnije „Revolucija dostojanstva“. Demonstracije postaju sve brojnije krajem novembra i na njima uglavnom preovlađuju mladi i studenti.
- ▶ **28. novembra 2013.** – Na samitu „Istočnog partnerstva“ u Viljnusu, Ukrajina nije potpisala Sporazum o asocijaciji. Isti Sporazum je parafiran sa Moldavijom i Gruzijom.
- ▶ **30. novembra 2013.** – Ukrajinske vlasti primenjuju silu za razbijanje demonstracija. Povređeno je više desetina ljudi, uglavnom mladih. Nasilje prema demonstrantima idućih dana omasovljuje protest, pretvara ga u antivladin i protiv predsednika Janukoviča. Od decembra 2013. do februara 2014, broj demonstranata na Evromajdanu dostizao je i do više stotina hiljada ljudi. Demonstranti su u centru Kijeva

podigli šatore gde su danonoćno boravili, slično kao za vreme „Narandžaste revolucije“ 2004, a na sceni na centralnom trgu nastupali su predstavnici opozicije i građanski aktivisti.

- ▶ **16. januara 2014.** – Vrhovna rada (ukrajinski parlament), kao odgovor na omasovljenje demonstracija, bez rasprave, usvaja paket zakona koji je po hitnom postupku potpisao predsednik Janukovič. Takozvani „diktatorski zakoni“ ograničavali su prava građana u sferama prava na okupljanje, kao i delovanje opozicije. Usvajanje ovih zakona raširilo je proteste iz Kijeva i na druge gradove Ukrajine. Dolazi do žestokih sukoba između demonstranata i snaga bezbednosti 19–22. januara. Zabeležene su prve žrtve na strani demonstranata – Serhij Njihojan i Mihajlo Žiznevski. Barikade se pretvaraju u paljevinu guma i obavija ih gusti dim koji tu ostaje do kraja protesta.
- ▶ **18–20. februara 2014.** – Došlo je do oružane intervencije od strane ukrajinskih snaga bezbednosti, u kojoj je poginulo više od 100 demonstranata. U oružanim sukobima stradalo je više od deset policajaca. Najviše demonstranata stradalo je od snajpera.
- ▶ **21. februara 2014.** – Predsednik Janukovič i lideri opozicije – uz prisustvo ministara inostranih poslova Poljske, Nemačke i Francuske – potpisali su sporazum o regulisanju krize u Ukrajini. Sporazum je predviđao obnovu primene Ustava iz 2004. (ograničavanje nadležnosti predsednika u polupredsedničkom sistemu), kao i sprovođenje ustavne reforme, stvaranje koalicione Vlade, raspisivanje vanrednih predsedničkih izbora, puštanje na slobodu Julije Timošenko itd.
- ▶ **22. februara 2014.** – U ranim jutarnjim satima predsednik Janukovič je sa najbližim saradnicima avionom napustio Kijev i uputio se u pravcu Harkova. Nešto kasnije, Janukovič je napustio Ukrajinu i oglasio se krajem februara preko konferencije za štampu iz Rostova na Donu u Rusiji.

- ▶ **22. februara 2014.** – Ukrajinski parlament usvojio je rezoluciju o povlačenju predsednika Janukoviča sa funkcije ukrajinskog predsednika, čime je on faktički smenjen zbog napuštanja države.
- ▶ **27. februara 2014.** – U ranim jutarnjim satima više desetina osoba, naoružanih i u uniformama bez oznaka, zauzelo je zgrade Parlamenta (Vrhovne rade) i Vlade (Rada ministara) Autonomne Republike Krim. Time je počeo proces aneksije Krima od strane Ruske Federacije, odnosno popularno nazvan “rat bez ispaljenog metka”, kojim je lično rukovodio predsednik Putin.
- ▶ **16. marta 2014.** – Održan je pseudoreferendum o statusu poluostrva Krim, na kom je sa velikom većinom potvrđeno izglasano postavljeno pitanje – „Da li ste za ujedinjenje Krima sa Rusijom na pravima subjekta Ruske Federacije?“.
- ▶ **17. marta 2014.** – Parlament Krima jednostrano je proglasio nezavisnost Autonomne Republike Krim od Ukrajine. Dan kasnije u Kremlju, predsednik Putin, zajedno sa premijerom Krima Sergejom Aksjonovim, predsednikom krimskog parlamenta Vladimirom Konstantinovim i predstavnikom Sevastopolja Aleksijem Čalijem, potpisao je Sporazum o prisajedinjenju Krima sastavu Ruske Federacije.
- ▶ **17. marta 2014.** – EU i SAD uvode sankcije državljanima Rusije i Ukrajine, koji su bili povezani sa aneksijom Krima. Spisak od preko 20 osoba odnosi se na političare, činovnike i vojna lica, njima je zabranjen ulazak u države EU i SAD, a imovina zamrznuta. Do kraja 2014. godine države Zapada uvele su više od tri etape ekonomskih i personalnih sankcija koje su se odnosile na Rusku Federaciju, a posebno finansijski i energetske sektor.
- ▶ **21. marta 2014.** – Na vanrednom samitu Ukrajina–EU potpisan je politički deo Sporazuma o asocijaciji.

- ▶ **14. aprila 2014.** – Vršilac dužnosti predsednika Ukrajine i predsednik parlamenta Oleksandr Turčinov potpisao je ukaz o izvršenju odluke koju je prethodno uvojio Savet za nacionalnu bezbednost i odbranu (RNBO) Ukrajine o „Hitnim merama borbe protiv terorističke pretnje i za očuvanje teritorijalne celovitosti Ukrajine“. To je početak anti-terorističke operacije (ATO) pokrenute sa ciljem da onemogućí delovanja separatista koji su zauzeli administrativne zgrade u Luganskoj, Donjeckoj i Harkovskoj oblasti na istoku Ukrajine. Taj datum smatra se početkom oružanog konflikta između oružanih snaga pod kontrolom vlasti u Kijevu i oružanih formacija donjeckih i luganskih separatista, iako su pojedinačni sukobi već tada bili prisutni.
- ▶ **17. aprila 2014.** – U Švajcarskoj, u Ženevi, održani su prvi mirovni pregovori o rešavanju krize na istoku Ukrajine. U takozvanom „ženevskom formatu“ (SAD, EU, Ukrajina i Rusija) učestvovali su državni sekretar SAD Džon Keri, šefica diplomatije EU Ketrin Ešton, vršilac dužnosti ministra inostranih poslova Ukrajine Andrij Deščica i šef ruske diplomatije Sergej Lavrov. Dogovoreno je da je neophodna deeskalacija konflikta, međutim rezultati mirovnih pregovora u ovom formatu nisu dali željene rezultate.
- ▶ **6. juna 2014.** – U Francuskoj, u Normandiji, na 70. godišnjicu otvaranja drugog fronta u Drugom svetskom ratu, predsednici Nemačke, Francuske, Ukrajine i Rusije prvi put su se sreli s ciljem regulisanja ukrajinske krize u evropskom, odnosno takozvanom „normandijskom formatu“.
- ▶ **11. maja 2014.** – Organizovani su pseudoreferendumi o nezavisnosti Donjecke (DNR) i Luganske narodne republike (LNR). Predstavnici te dve separatističke republike krajem maja potpisali su sporazum o ujedinjenju u zajedničku pseudodržavnu tvorevinu, takozvani konfederativni Savez narodnih republika, odnosno „Novorusiju“.

Te samoproglašene teritorije takođe su tražile pripajanje Ruskoj Federaciji i međunarodno priznanje.

- ▶ **25. maja 2014.** – U Ukrajini su održani vanredni predsednički izbori. Najviše glasova i pobjedu u prvom krugu, sa osvojenih 54,70 odsto, odneo je kandidat Petro Porošenko. Julija Timošenko osvojila je 12,81 odsto, dok je predstavnik ukrajinskih radikala Oleh Ljaško osvojio 8,32 odsto glasova.
- ▶ **27. juna 2014.** – Na zasedanju Saveta EU potpisan je ekonomski deo Sporazuma o asocijaciji između Ukrajine i EU.
- ▶ **17. jula 2014.** – U Donjeckoj oblasti (nedaleko od mesta Torez, na granici Luganske oblasti), na teritoriji koju su kontrolisale snage DNR, oboren je putnički avion boing 777, let MN17, firme *Malaysia Airlines*, koji je iz Amsterdama leteo za Kuala-Lumpur. Poginuli su svi putnici i posada, ukupno 298 ljudi. Sumnja se da je putnički avion bio oboren raketom zenitno-raketnog kompleksa „Buk“, koji su navodno separatisti dobili iz Rusije. Iako nije bila dokazana odgovornost za obaranje putničkog aviona, ta tragedija je dodatno podstakla Zapad da u ukrajinskoj krizi odlučnije deluje protiv Rusije.
- ▶ **7. avgusta 2014.** – Kao odgovor na drugu etapu sankcija koju je Zapad uveo Rusiji (nakon pada boinga 777), Moskva uvodi ekonomske sankcije EU, SAD, Australiji, Kanadi i Norveškoj. Sankcije se odnose na zabranu uvoza prehrambenih proizvoda (mesa, mlečnih proizvoda, povrća, voća) u Rusiju.
- ▶ **18. avgusta 2014.** – Eskaliraju borbe za kontrolu nad gradom Donjeckom koji je pod kontrolom snaga DNR. Ukrajinske snage bezbednosti pokušavaju da preuzmu mesto Ilovajsk i odseku Donjeck od teritorija pod kontrolom separatističkih snaga DNR. Separatističke snage su 23–24. avgusta dobile vojnu podršku iz Rusije, nakon čega su ukrajinske snage bezbednosti bile opkoljene u takozvani „ilovajski kotao“ i pretrpele su ozbiljan poraz.

- ▶ **5. septembra 2014.** – U Minsku je trostrana kontakt grupa potpisala mirovni sporazum u 12 tačaka, koji još nazivaju „mirovni sporazum iz Minska“ ili figurativno „Minsk-1“²². Trostranu kontakt-grupu činili su predstavnik Ukrajine, bivši predsednik L. Kučma, ambasador Rusije u Ukrajini M. Zurabov, i predstavnici separatista iz DNR A. Zaharčenko, i LND I. Plotnicki, uz posredništvo predstavnika OEBS-a H. Taljavini. Pregovori su trajali više od dve nedelje (1–19. septembra), mirovni sporazum je dopunjavan u vezi sa razgraničenjem teritorije. Mirovni sporazum iz Minska podrazumevao je: obustavu vatre i kontrolu ukrajinsko-ruske granice od strane misije OEBS-a, decentralizaciju vlasti, uz davanje posebnog statusa Donjeckoj i Luganskoj oblasti u Ukrajini. Predviđeno je oslobađanje svih zarobljenika, raspisivanje izbora u pobunjenim regionima i amnestiranje učesnika konflikta. Takođe je traženo da strani plaćenici i strana vojna tehnika napuste teritoriju Ukrajine.
- ▶ **26. oktobra 2014.** – U Ukrajini su održani vanredni parlamentarni izbori. Najviše glasova osvojila je partija Narodni front, okupljena oko ukrajinskog premijera Arsenija Jacenjuka koja je osvojila 22,14 odsto, dok je Blok Petra Porošenka, okupljen oko ukrajinskog predsednika, osvojio svega oko pola procenta manje 21,81 odsto glasova. Na trećem i četvrtom mestu su Unija „Samopomoć“ sa 10,97 odsto i Opozicioni blok (uglavnom od predstavnika Janukovičeve Partije regiona) sa osvojenih 9,43 odsto glasova. Sledi Radikalna partija Oleha Ljaška sa osvojenih 7,44 odsto, a cenzus je prošla i nekad vladajuća partija Julije Timošenko „Otađbina“ sa 5,68 odsto glasova birača. Koalicioni sporazum nove ukrajinske Vlade, koju predvode

²² Zvaničan naziv za prve mirovne pregovore u Minsku, iz septembra 2014, jeste mirovni sporazum iz Minska. Drugi mirovni pregovori u Minsku, iz februara 2015, ukrajinska štampa naziva „Minsk-2“. Međutim, da bi se ta dva slična procesa lakše razlikovala u ovim tekstovima nazivaćemo ih „Minsk-1“ i „Minsk-2“.

Narodni front Jacenjuka i Blok Petra Porošenka, potpisali su i partija Unija „Samopomoć“, koju faktički predstavlja gradonačelnik Lavova Andrij Sadovij, radikali Ljaška i partija Timošenkove, a na čelo nove ukrajinske Vlade, početkom decembra, izabran je Arsenij Jacenjuk.

- ▶ **2. novembra 2014.** – U DNR i LNR bili su organizovani izbori koji nisu bili u skladu sa mirovnim sporazumom iz Minska. Najviše glasova, skoro 70 odsto, dobila je partija „Donjecka republika“ lidera Aleksandra Zaharčenka, koji je i glavnokomandujući samoprogllašene vojske DNR, a koji je kasnije izabran za premijera te nepriznate republike. U LNR najviše glasova dobila je partija „Mir za Lugansk“, a za glavu izvršne vlasti izabran je takozvani ministar odbrane tog separatističkog kraja Igor Plotnicki. Rusija je priznala izbore u DNR i LNR.
- ▶ **12. februara 2015.** – Nakon što su krajem 2014. i početkom 2015. godine ratna dejstva obnovljena, kontakt-grupa u sastavu predstavika OEBS-a, Ukrajine, Rusije i lidera samoproglšenih iz DNR i LNR, te sa podrškom „normandijske četvorke“, potpisali su novi mirovni sporazum, koji još nazivaju „Minsk-2“. Bili su to treći mirovni pregovori u „normandijskom formatu“ (prvi početkom juna i drugi sredinom oktobra 2014). Na mirovnim pregovorima „normandijske četvorke“ insistiralo se na potvrđivanju teritorijalne celovitosti Ukrajine. Kriza je eskalirala do te mere da je pre mirovnog susreta kancelarka Nemačke prvi put od izbijanja sukoba u Ukrajini otputovala u Kremlj, a deklaraciju su predsednici Ukrajine, Rusije, Francuske i kancelarka Nemačke usaglašavali oko 16 sati. „Normandijska četvorka“ nije potpisala taj sporazum, ali je dala saglasnost u vezi sa njegovim sadržajem. Mnogi delovi deklaracije jesu ponovljene tačke iz prethodnog mirovnog sporazuma „Minsk-1“ (donetog u prvoj polovini septembra 2014, *vidi*

mape na strani 172), a u deklaraciji se navodi da se ratna dejstva moraju obustaviti 15. februara 2015, predviđeno je povlačenje artiljerijskog naoružanja sa linija konflikta (na 70 km za „Grad“ i 140 km za „Tornado-S“, „Uragan“, „Smerč“ i „Točka U“), oslobađanje svih zarobljenika i stvaranje „posebnog statusa regiona“ Donjecka i Luganska, odnosno autonomije za separatističke krajeve. Predstavnici država „normandijske četvorke“ stvorili su mehanizam kontrole za izvršenje sporazuma „Minsk-2“, a predstavnici OEBS-a pratiće prekid vatre i povlačenje artiljerije. Prema tom sporazumu Ukrajina bi trebalo da preuzme kontrolu nad graničnim prelazima koji kontrolišu pobunjenici tek nakon novih izbora, koje će kontrolisati OEBS, u separatističkim regionima po ukrajinskim zakonima i nakon ustavne reforme Ukrajine, planirane krajem 2015. godine. Lokalna samouprava u tim oblastima trebalo bi da dobije pravo na formiranje sopstvene „narodne milicije“. Kao i iz sporazuma „Minsk-1“, strani plaćenici i strana vojna tehnika treba da napuste teritoriju Ukrajine, a prema učesnicima konflikta u Donjeckoj i Luganskoj oblasti biće primenjena amnestija.

- ▶ **27. aprila 2015.** – Na samitu Ukrajina–EU u Kijevu odlučeno je da će Sporazum o zoni slobodne trgovine između EU i Ukrajine stupiti na snagu 1. januara 2016. godine.

POUZDAN TUMAČ POSTSOVJETSKOG SVETA

Drago mi je da čitaocima mogu da preporučim još jednu dobru knjigu dr Borisa Varge, ovog puta o tekućoj ukrajinskoj krizi i njenim posledicama. Ona je nastavak njegovog ozbiljnog bavljenja burnom političkom dinamikom na postsovjetskom prostoru, o čemu je u svojoj nedugoj ali zapaženoj karijeri već objavio više knjiga, akademskih članaka i publicističkih radova.

Varga suvereno vlada svakim od ovih žanrova, ali je široj čitalačkoj publici verovatno najatraktivniji u tekstovima kao što su ovi, sakupljeni u knjizi pred vama. Reč je o tematski i stilski koherentnoj seriji tekstova koje je autor pisao prateći, objašnjavajući i komentarišući uzbudljiv razvoj događaja u Ukrajini od novembra 2013. do proleća 2015. godine. Tekstovi su objavljivani u više medija u nekoliko zemalja, a pisani su na tri jezika – srpskom, ukrajinskom i rusinskom. Dominantna tema svih tekstova jeste analiza posledica ukrajinske „revolucije na Majdanu“, događaja koji je bio pokretač mnogih istorijskih promena ne samo u ovoj zemlji, već i širom Evrope.

Među više pravaca odjeka Majdana širom Evrope, koje autor konsekventno prati, meni se njegovim najvažnijim doprinosom čini objašnjenje oštrog zaokreta u spoljnoj politici Rusije, kao i poređenje situacije u Ukrajini sa onom na Balkanu. U razmatranjima o ruskoj aneksiji Krima i njenoj umešanosti u rat u istočnoj Ukrajini pokazuje se – ako tako mogu da kažem – da tema nije mogla da nađe boljeg autora. Varga je bukvalno jedini analitičar

u Srbiji koji sa takvom količinom suverenog znanja i prethodnog iskustva veoma dugo prati postsovjetski prostor, a naročito događaje u Rusiji i Ukrajini. Zato i nije slučajno da se upravo u ovoj knjizi najbolje pokazuje kako ukrajinski događaji i njihovi mogući raspleti nisu slični kosovskoj situaciji, već bosanskoj. To je, naravno, suprotno dominantnoj interpretaciji kako u Rusiji, tako i u Srbiji. Osakaćena potpunom degradacijom spoljnopolitičkog novinarstva, kao i paralelnom tabloidizacijom medija, naša javnost je siromašna za pouzdane informacije i tumačenja svega što se van Srbije događa.

Knjiga Borisa Varge je u tom smislu veoma koristan korektiv i zato je čitaocima sa zadovoljstvom preporučujem.

Dr Jovan Teokarević,

profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

ZAŠTO VARGA

Knjiga *Evropa posle Majdana* Borisa Varge još je jedna prilika da Studentski kulturni centar Novi Sad upotpuni svoj izdavački program novim žanrom. Naša dosadašnja saradnja s Borisom Vargom predstavljala je njegov urednički i organizatorski posao u okviru časopisa *MAK* i saradnje s mladim autorima koji se izražavaju u različitim umetničkim disciplinama, ali u okviru rusinskog kulturnog korpusa. Ova knjiga je prilika da predstavimo i raskošan Vargin autorski rad.

Ozbiljan, studiozan, analitičan i terenski rad osnovne su karakteristike publicističko-novinarskog rukopisa Borisa Varge, koji prati dešavanja u Ukrajini i istočnoj Evropi s refleksijama na naš ali i globalni, geopolitički kontekst. Tekstove objavljene u raznim medijima pokupio je i hronološki uredio u rukopisu nazvanom *Evropa posle Majdana*, procenjujući da oni zaokružuju jedan period u kojem se pojavila velika, globalna, pukotina čija se eskalacija nastavlja. Prateći dešavanja od decembra 2013. godine do marta 2015, Varga uspeva da zabeleži sve važnije momente koji su nažalost samo usputne stanice u spirali užasa koji se tamošnjim građanima i prostorima dešavaju. Da je svet postao globalno „Arhimedovo selo“ i da će po zakonu spojenih sudova svi trpeti „i na mostu i na ćupriji“ nama je jasno, iz loših iskustava devedesetih, ali se i naša praksa nije pretočila ni u šta spektakularno, već je ostala na nivou „štete po osnovu dobitka“.

Čitajući ove stranice mogu se posmatrati paralele u tamošnjim političkim previranjima. Aneksijom Krima i novim geostrateškim pozicioniranjem, Varga nenametljivo ali sa puno detalja sklapa mozaik iz kojeg se naziru nove konfrontacije i kriza bez

izglednog kraja. Nama tako poznato zvuči? Knjigom *Evropa posle Majdana* (SKC, 2015), uz knjige *Putin i baršunasta gerila* (Vreme, 2007) i *Farbanje demokratije* (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2013) nastavlja se, ali se faktički ovom trilogijom na neki način i zaokružuje jedna etapa Varginog publicističkog istraživanja o savremenim, posthladnoratovskim odnosima između Zapada (SAD i EU) i Rusije. Kako stvari sada izgledaju, biće to idilično doba novovekovnog revolucionarnog zanosa i perioda kada se verovalo da demokratske promene donose sigurno bolji život, a da se višak demokratije lako vraća u zakonske okvire. Naravno da je pomisao na stranputicu, strah i realno sagledavanje uvek tumačeno kao neutemeljeno vraćanje na retrogradne, nacionalističke, antidemokratske, separatističke i razne dezintegrativne procese. Naivnost, a često i svesno zatamnjenje, kasnije se ispostave kao kriva ogledala u kojim je uvek lakše potceniti nego realno sagledati, budući da se precenjuju civilizacijski i građanski standardi. Zato su nasilje, destrukcija, medijski spinovi uvek iznenađenje bez obzira na njihov „već viđeni“ karakter.

Vargino viđenje događaja na kijeveskom trgu Majdan, naš odnos prema tim događajima, te kasnije naša balansiranja između EU i Rusije, samo su neke od tema kojima se ova knjiga detaljno bavi, baš kao i svim važnim detaljima koji se projektuju u novu podelu sveta, kakvu smo ranije poznavali u hladnoratovskom dobu. Novi talas rusofilije, položaj Vojvodine u ovim vremenima „zametenim vetrom“, jedna su diskretna i šarmantna opaska Varge kao preciznog posmatrača koji i mesnu zajednicu stavlja u tačnu prazninu oštećenog mozaika globalnog okvira. Ako bude pameti, neko će ovu zanimljivu knjigu koristiti kako bi se lakše snalazio u ovom cunamiju šumova, kojim se suština iza brda valja, a u stvarnosti uvaljuju analitičari od kratke upotrebne vrednosti, koji veruju da je moguće putovati vozom koji ide i bez šina. Zato je ova knjiga dragocena i važna.

Jovan Gvero,
urednik SKC NS

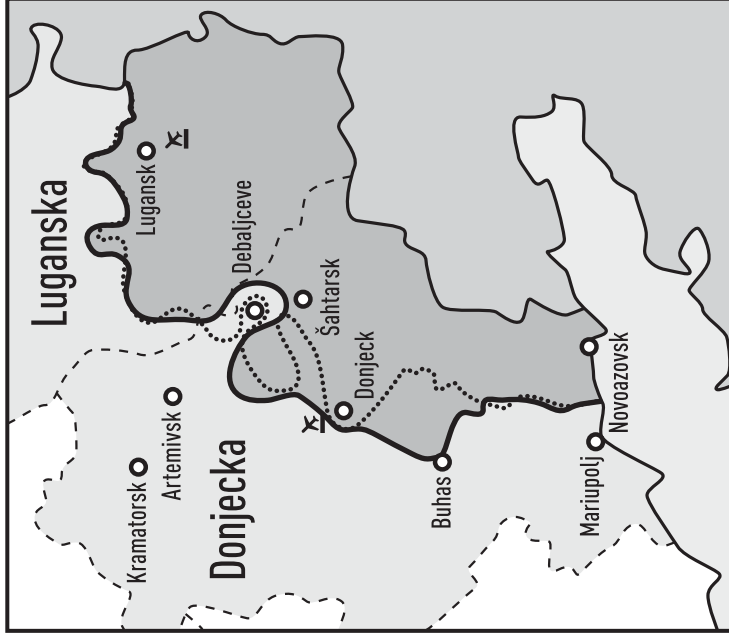

○ Slovačka © Madarska

▨ Autonomna Republika Krim anektirana od strane Rusije

A Samoproglašena separatistička teritorija Pridništrovije (Transdniestarska republika)

B Samoproglašene Donjecka i Luganska narodna republika (DNR i LNR)
 Linija razgraničenja od 19. septembra 2014. („Minsk-1“)
 — Linija razgraničenja od 9. februara 2015. („Minsk-2“)

Izvor: RNBO/BBC

ATO – antiteroristička operacija (ukr. *антитерористична операція*)

BBC – eng. *British Broadcasting Corporation*

BiH – Bosna i Hercegovina

BRICS – Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika
(eng. Brazil, Russia, India, China and South Africa, BRICS)

CEDEM – Centar za demokratiju i ljudska prava

DNR – Donjecka narodna republika (rus. *Донецкая Народная Республика*)

DSS – Demokratska stranka Srbije

EU – Evropska unija

EVROAZES – Evroazijska ekonomska zajednica
(ЕврАзЭС – rus. *Евразийское экономическое сообщество*)

FIFA – fran. *Fédération Internationale de Football Association*

G-8 – eng. *Group of Eight*

JSO – Jedinica za specijalne operacije

KGB – rus. *Комитет государственной безопасности*

LNR – Luganska narodna republika
(rus. *Луганская Народная Республика*)

MAP (NATO) – eng. *Membership Action Plan*

NATO – eng. *North Atlantic Treaty Organization*

ODKB – Organizacija dogovora o kolektivnoj bezbednosti (rus. *Организация договора о коллективной безопасности, РНБО*)

RNBO – Savet za nacionalnu bezbednost i odbranu
(ukr. *Рада національної безпеки і оборони*)

S&P – eng. *Standard & Poor's*

SAD – Sjedinjene Američke Države
SFOR – eng. *Stabilization Force*
SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SNP „Naši“ – Srpski narodni pokret „Naši“
SNS – Srpska napredna stranka
ŠOS – Šangajska organizacija za saradnju
SRJ – Savezna Republika Jugoslavija
SRS – Srpska radikalna stranka
SSSR – rus. *Союз Советских Социалистических Республик*
UEFA – eng. *Union of European Football Associations*
UN – Ujedinjene nacije
ZND – Zajednica nezavisnih država

/ Indeks

/ A

Abhazija 27, 34, 64, 98,
aerodrom „Slatina“ 35
Afrika 17, 139, 141
„Ajdar“ 148
Akcioni plan za članstvo u NATO
(MAP) 85
Aksjonov, Sergej 158
Al Jazeera Balkans 16, 39, 105, 113, 125, 188
Albanci 56, 106
Albanija 85, 102, 105, 106, 107, 110, 115, 116,
120, 153
Alijev, Gejdar 150
Alternativa za Nemačku 64
Amnestija 161, 163
Amnesty international 151
Anđelković, Dragomir 82, 83
Andidžan 140
Andruhovič, Jurij 20, 87, 88, 90, 101, 102,
140, 153
Aneksija 16, 17, 18, 39, 40, 41, 42, 49, 50, 51,
59, 61, 63, 64, 88, 91, 98, 99, 128, 139, 140,
141, 142, 148, 158, 165, 169
Ankara 138, 139, 142
Antifašizam 113
Antiliberalni 68
antizapadni 64, 153
„arapsko proleće“ 139
Asad, Bašar al 138
Astana 129
„Ataka“ 63
Ataturk, Kemal 138
Atlantski savez Crne Gore 83, 84
ATO 150, 159
Austrija 17, 63, 64, 94, 121
Austrijska narodna partija 64
Austrougarska 101, 120
autonomija 18, 58, 92, 108, 109, 113, 114,
115, 163
Autonomna republika Krim 16, 17, 18, 33,
34, 35, 39, 40, 41, 42, 47, 49, 50, 51, 52, 55,

56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 88, 91, 98,
99, 101, 114, 128, 136, 139, 140, 141, 142, 143,
145, 146, 148, 152, 153, 158, 165, 169
autoritarni režim 18, 27, 31, 33, 41, 65, 67,
108, 134
Avganistan 140
Azarov, Mikola 128
Azerbejdžan 28, 42, 98, 127, 130, 145, 149,
150, 153, 155
Azija 140
„AZOV“ 148

/ B

Bačević, Milan 36
Balkan 16, 18, 19, 20, 33, 35, 45, 48, 49, 50, 52,
55, 57, 58, 59, 66, 71, 77, 79, 81, 82, 83, 85,
97, 114, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 143, 144,
145, 146, 153, 165
„balvan revolucija“ 28, 57
Banatski Dvor 94
Banka za razvoj (BRIKS) 141
Baskija 18, 29
BBC Ukrajina 55, 57, 77, 82, 83, 87, 90, 94, 119
Belgija 18, 29, 63
belo roblje 75
Belorusija 19, 29, 35, 41, 53, 66, 72, 78, 125,
126, 127, 129, 144, 155
Beograd 18, 19, 25, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 45,
46, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 59, 66, 71, 73, 75,
77, 78, 79, 81, 82, 83, 94, 107, 108, 113, 114,
116, 121, 122, 153, 166
Berisavljević, Živan 56, 57, 58
Berlin 63, 137, 142
bezbednost 29, 30, 33, 34, 35, 39, 47, 49, 52,
59, 71, 83, 84, 92, 99, 110, 115, 125, 129, 136,
141, 143, 145, 147, 151, 155, 157, 159, 160
bezvizni režim 127
Bilt, Karl 89
bivše komunističke (socijalističke
republike 16, 19, 30, 34, 36, 47, 48, 49, 50,
55, 56, 57, 59, 62, 65, 83, 84, 85, 88, 93, 101,
102, 106, 108, 115, 119, 120, 125, 126, 127,
136, 137, 144, 145, 151, 152, 153, 155
Bjelajac, Mile 120, 121, 122, 123
Bliski istok 17, 135
„Bljesak“ 152

Blok Petra Porošenka 161, 162
Bosna i Hercegovina (BiH, Bosna) 19, 28,
29, 30, 35, 36, 41, 42, 47, 48, 49, 53, 57, 58,
59, 81, 85, 94, 110, 115, 116, 145, 152, 153

Bratislava 85, 92

Brazil 89, 141

Brisel 20, 24, 30, 33, 35, 53, 59, 62, 78, 94, 114,
122, 127, 128, 130, 133, 135, 139, 142, 143,
144, 152, 155

Briselski sporazum 18, 34, 114

Britanija 17, 64, 67, 89, 121, 133, 134

Bruto domaći proizvod 125, 128, 147

Budimpešta 91, 94

Bugarska 63, 94, 120, 143

Bukovina 93

Bukurešt 92, 93, 137

Bžežinski, Zbignjev 68, 133, 134,
139, 152

/ C

Carinski savez 24, 29, 35, 41, 66, 71, 78, 125,
126, 127, 130, 144, 156

CEDEM 84

centalnoistočna Evropa 87, 88

Centar za razvoj međunarodne
saradnje 82

Centar za spoljnu politiku 82, 84

centralizacija 57, 108, 115

Centralna Azija 140, 144

Centralna banka Kazahstana 129

Centralna Evropa 89, 91

Centralna banka Belorusije 129

civilizacija 24, 28, 41, 42, 84, 110, 137, 170

Crna Gora 59, 81, 83, 84, 101, 115

Crno more 94, 95, 146

/ Č

Čaliji, Aleksej 158

Čehoslovačka 88

Černjivecka oblast 93

Češka 89, 90, 91, 92

Četnički pokret 51, 53, 64

/ Ć

ćirilica 151

/ D

Dablin 136

Danska narodna partija 64

decentralizacija 161

Dejtonski sporazum (Dejton) 18, 29, 41, 114

demokratija 17, 18, 19, 23, 27, 31, 33, 41, 42,
47, 48, 52, 53, 58, 64, 65, 67, 68, 75, 90, 92,
113, 114, 115, 134, 135, 137, 138, 139, 147, 151,
152, 170

Demokratska stranka Srbije (DSS)
35, 64

demonstracije 25, 41, 106, 107, 128,
156, 157

„Desni sektor“ 148

desnica 17, 48, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 108, 137, 151

Deščica, Andrij 159

dijaspora 101, 102

diktator 45, 46, 157

Dnjiproperovska oblast 148

Dodik, Milorad 59, 85

Donbas 41, 99, 101, 137, 143, 145,
151, 153

„Donbas“ (jedinica) 148

Donjecka oblast (Donjeck) 89, 91, 159,
160, 161, 163

Donjecka narodna republika (DNR)
17, 18, 57, 66, 145, 146, 152, 159, 160, 161,
162, 163

Drugi svetski rat 40, 52, 67, 68, 102,
116, 159

Dugin, Aleksandr 62, 63, 66

Dveri 108

/ DŽ

džamija 107, 110, 116

/ Đ

Đinđić, Zoran 47, 150

Đukanović, Milo 139

/ E

Eko, Umberto 68
ekonomija 16, 17, 20, 23, 24, 27, 29, 31, 33, 34,
41, 47, 53, 66, 67, 75, 79, 82, 90, 91, 92, 94,
97, 101, 108, 110, 125, 126, 128, 129, 130, 133,
136, 137, 140, 143, 144, 145, 147, 151, 152, 153,
155, 156, 158, 160
ekstremizam 105, 106, 108, 109, 110, 114,
115, 116, 130
Elčibej, Abulfaz 150
elite 23, 66, 105, 107, 108, 137, 141, 146, 147
energenti 34, 36, 47, 49, 62, 75, 83, 94, 126,
134, 138, 139, 143, 147, 149, 158
energetski lobi 34, 49, 83
Erdogan, Tajip 138, 139
Ešton, Ketrin 159
Estonija 90, 102
etnički 28, 30, 40, 49, 56, 68, 85, 98, 106, 108, 109
evroatlantski 30, 83, 127
Evroazija 18, 20, 30, 62, 66, 72, 127, 133, 134,
138, 139, 140, 152
Evroazijska ekonomska zajednica
(Evrozazes) 125
Evroazijski (ekonomski) savez 15, 19,
20, 24, 28, 29, 30, 33, 35, 39, 40, 41, 42, 62,
66, 67, 72, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 142,
144, 147
Evroazijski savet za demokratiju i
izbore 64
evrointegracija 24, 25, 29, 77, 84, 93, 120,
121, 133
„Evromajdan“ 15, 24, 40, 41, 45, 46, 50, 51,
52, 61, 65, 156
Evropa 15, 17, 18, 19, 20, 47, 87, 88, 102, 115,
122, 135, 136, 169
Evropska unija (EU) 15, 16, 17, 18, 20, 23,
24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 41, 47, 48,
49, 50, 51, 52, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 71,
75, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90,
91, 92, 93, 94, 99, 106, 108, 113, 114, 115,
116, 120, 121, 122, 125, 126, 127, 128, 129,
130, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 142,
143, 144, 151, 153, 155, 156, 158, 159, 160,
163, 170
Evropski parlament 17, 64, 65, 94
Evropska komisija 83
evroskepticizam 17, 153

/ F

Fakultet političkih nauka (u Beogradu)
56, 77, 166
fašizam 41, 52, 61, 67, 68
Federacija Bosne i Hercegovine
29, 41, 49, 59
federalizacija 28, 29, 41
Fejsbuk 49, 156
Feridž, Najdžel 64
Fico, Robet 92
Fitch 147
„Flamandski interes“ 63
Forum globalne bezbednosti
u Bratislavi 92
„Forza Italia“ 64
Francuska 17, 34, 62, 64, 90, 121, 157,
159, 162
fudbalski meč Srbija–Albanija
105, 106, 107, 115

/ G

G-8 141
Gamsahurdija, Zviad 149
gas (gasovod) 29, 34, 36, 49, 53, 75, 78, 93,
94, 95, 126, 127, 138, 141, 149, 150
Gašić, Bratislav 85
Gasprom 94
Gecko, Petro 99
genocid 56, 67, 122
geopolitika 17, 19, 20, 23, 24, 25, 30, 33, 35,
41, 42, 63, 65, 66, 68, 71, 90, 119, 120, 121,
126, 128, 133, 136, 140, 145, 146, 153, 169
Glazjev, Sergej 66, 67
globalni 39, 92, 135, 141, 169, 170
Gračov, Ivan 62
„Grad“ 151, 163
građani (građanstvo) 15, 20, 24, 27, 29, 35,
39, 40, 46, 48, 50, 53, 72, 74, 75, 78, 82, 84,
105, 106, 107, 108, 109, 113, 114, 115, 116,
142, 150, 152, 157, 169, 170
građanski rat 57, 122
granice 28, 49, 65, 68, 75, 88, 92, 95, 121, 130,
137, 138, 139, 143, 144, 145, 160, 161, 163
Grčka 17, 63, 64, 85, 95, 99

grkokatolici (unijati) 46, 106
Gruevski, Nikola 139
Gruzija 18, 27, 28, 30, 34, 65, 88, 98, 127, 136,
144, 149, 150, 153, 155, 156

/ H

Hantington, Semjuel 24
Harkovska oblast (Harkov) 157, 159
Havroš, Oleksandr 100
Helsinški odbor za ljudska prava 18,
105, 170
Hemon, Aleksandar 19
hibridni rat 16, 152
Hitler, Adolf 67
Hjun, Kris 67, 68
Hladni rat 17, 18, 28, 31, 39, 50, 58, 75, 87, 91,
114, 116, 122, 125, 126, 135, 142, 145, 170
Hrvatska (Hrvati) 16, 19, 28, 41, 42, 48, 49,
57, 85, 94, 97, 106, 110, 115, 116, 120, 121,
122, 145, 150, 151, 152, 153
humanitarna kriza (katastrofa) 39, 48, 147
Humanitarni centar za brzo
reagovanje (u Nišu) 49, 71

/ I

Ijlin, Ivan 67
Ilovajsk („ilovajski kotao“) 160
Indija 141
Informacioni kutak EU 116
Institut centralnoevropske politike 91
Institut za međunarodnu politiku i
privredu (u Beogradu) 78
Institut za noviju istoriju Srbije 120
integracija 23, 24, 25, 28, 29, 30, 42, 48, 56,
58, 59, 66, 71, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 93,
100, 106, 110, 114, 115, 120, 121, 125, 126,
128, 133, 142, 144, 149, 151, 156
interno raseljeni 119, 148
Irak 74, 143
Iran 138
Irinej, patrijarh 59
islam 105, 106, 135, 138
„Islamska država“ 139
Istočna Evropa 47, 67, 68, 83, 87, 88, 143, 169

„Istočno partnerstvo“ 127, 137, 142, 144,
155, 156

Istok 15, 16, 18, 19, 20, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 41,
42, 46, 57, 58, 68, 73, 74, 84, 88, 98, 100,
109, 122, 126, 128, 134, 135, 136, 142, 143,
145, 148, 149, 150, 151, 152, 159, 165, 169

istorija 23, 33, 40, 52, 63, 66, 71, 90, 93, 97,
100, 101, 110, 119, 120, 121, 123, 134, 136,
146, 165

Italija 34, 64

„IV Vojvođanska konvencija“ 110

Ivanović, Milorad 50

izbeglice 48, 49, 107, 119, 148

izbori 17, 24, 25, 35, 41, 42, 45, 46, 48, 52, 53,
61, 62, 64, 65, 67, 79, 92, 126, 127, 136, 148,
157, 160, 161, 162, 163

„izborne (šarene) revolucije“ 18, 19, 23,
46, 65, 136, 137, 140

izolacija (izolacionizam) 25, 53, 153

/ J

Jacenjuk, Arsenij 148, 161, 162

Jalta 30, 130

Janukovič, Viktor 19, 33, 36, 41, 53, 65, 127,
128, 136, 144, 148, 156, 157, 158, 161

Japan 134, 139

Jedinica za specijalne operacije
(u Srbiji) 150

Jerevan 130

Jermenija 19, 29, 30, 125, 127, 130, 155

Jevreji 67

Jilmaz, Ismet 142

Jobik 62, 63, 64

„jogurt revolucija“ 107, 114, 115

Jaksimović, Aleksandra 82, 85

jugoslovenska kriza 16, 49, 55, 57, 122

Južna Afrika 141

Južna Besarabija 93

Južna Osetija 27, 34, 64, 88, 98, 149

Južni tok 29, 34, 49, 75, 93, 94, 138

/ K

Kalinjingrad 52

Karaganov, Sergej 133, 135, 136, 137, 141, 145

Katalonija 29, 41
katolici (katolička veroispovest) 106
Kavkaz 28, 144, 149
Kazahstan 19, 29, 41, 66, 72, 78, 125, 126,
129, 130
Kečang, Li 139
Kentera, Savo 83, 84
Keri, Džon 159
KGB 67, 150
Kijev 15, 16, 19, 23, 24, 27, 29, 30, 31, 33, 34,
40, 41, 42, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 61, 88, 93,
98, 100, 101, 127, 128, 133, 137, 144, 145,
147, 148, 151, 152, 156, 157, 159, 163, 170
Kina 36, 41, 91, 130, 134, 135, 136, 139, 140,
141, 142
Kirgizija 18, 19, 29, 65, 125, 129, 130, 140
Kiseljov, Dmitrij 67
Kolomojski, Igor 148, 149
komandir 148, 162
Komitet spoljnih poslova britanske
Palate lordova 133
Komunistička partija 67, 135
komunizam 23, 27, 28, 31, 40, 41, 52, 102, 142
Konferencija za bezbednost u Minhenu
30, 136
konflikt 30, 41, 48, 50, 57, 64, 91, 92, 98, 134,
144, 145, 159, 161, 163
Konstantinov, Vladimir 158
Kosovo 18, 25, 30, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 59, 75, 78, 79, 83,
99, 106, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 116,
119, 145, 152, 153, 166
Koštunica, Vojslav 40, 52
Kremlj 50, 61, 62, 66, 67, 88, 89, 92, 133, 137,
141, 146, 158, 162
Krim 16, 17, 18, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 47,
49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 64,
65, 68, 88, 91, 98, 99, 101, 114, 128, 136,
139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 152,
153, 158, 165, 169
kriza 16, 17, 18, 19, 20, 27, 28, 29, 31, 33, 34,
41, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 55, 56, 57, 59,
61, 65, 71, 75, 77, 78, 79, 87, 88, 89, 90, 92,
93, 97, 105, 113, 115, 122, 126, 127, 128, 129,
130, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141,
142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152,
153, 155, 157, 159, 160, 162, 165, 169

Kuala-Lumpur 89, 160
Kučma, Leonid 23, 161
Kumanovski sporazum 114
Kurjak, Jelica 94
Kusturica, Emir 52

/ L

Lalić, Veljko 50
Lavov 41, 46, 162
Lavrov, Sergej 81, 82, 159
Le Pen, Marin 62
„Lega Nord“ 64
Letonija 90
levica (levičari) 17, 64, 65, 67
liberalna demokratija 31, 47
Liberalno-demokratska partija
(LDP) 53
Libija 143
Linc, Huan 151
Lisabon 136, 153
Litvanija 90
London 49, 133, 142
Lovreković, Tomislav 73
Luganska oblast (Lugansk) 73, 91, 159,
160, 161, 163
Luganska narodna republika (LNR)
17, 18, 57, 66, 73, 145, 146, 152, 159, 162
Lukas, Edvard 89
Lukoil 92

/ LJ

Ljajić, Rasim 78
Ljaško, Oleh 160, 161, 162

/ M

Mađarska (Mađari) 62, 64, 68, 88, 89,
90, 91, 92, 94, 97, 98, 106, 108, 109, 110,
116, 139
Magoči, Robert Pavlo 100
Majdan Nezavisnosti 15, 16, 17, 18, 19, 20,
23, 24, 40, 51, 65, 87, 91, 92, 99, 102, 133,
134, 135, 136, 137, 138, 142, 144, 147, 148,
149, 151, 156, 165, 169, 170

Majer, Marian 91
Makedonija 18, 30, 42, 81, 85, 150, 153
Malaysia Airlines 89, 160
manjine 25, 40, 72, 92, 98, 106, 108, 109, 113, 114
martovsko nasilje (Kosovo, 2004) 106, 115
međuetničko nasilje 40, 106, 108
Međunarodni monetarni fond 141, 147
Međunarodni tribunal u Hagu 49, 115
međunarodno priznanje 19, 25, 34, 35, 40, 49, 64, 78, 97, 98, 99, 100, 145, 160, 162
Medvedev, Dmitrij 34, 129
Merkel, Angela (kancelarka) 89, 162
Mhedrioni 149
Mihaloliakos, Nikolas 63
militarizacija 148, 152
Miljanić, Radivoje 72
Milošević, Slobodan 23, 42, 47, 49, 52, 58, 108, 146, 152
Minsk 129, 161, 162,
„Minsk-1“ 161, 162, 163
„Minsk-2“ 16, 145, 161, 162, 163
Mir za Lugansk 162
Moldavija 18, 28, 34, 42, 92, 98, 127, 130, 144, 145, 150, 153, 155, 156
Moody's 147
Moskva 16, 17, 18, 20, 23, 24, 30, 33, 34, 35, 40, 41, 42, 48, 50, 51, 53, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 78, 81, 82, 88, 92, 94, 100, 126, 127, 128, 130, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 153, 160
multikulturalnost (multikulturalizam) 105, 107, 108, 109, 113, 114
muslimani (islamska veroispovest) 105, 106, 109, 116
Mutalibov, Ajaz 149

/ N

Načertanije 121
nacional-boljševizam 65, 66
nacionalizam 65, 66, 67, 68, 73, 105, 107, 108, 110, 130, 137
Nacionalni front 62, 63, 64

Nacionalni stroj 108
nacisti 52, 61, 62, 68, 151
nafta 47, 94, 126, 140, 149, 150
Naftna industrija Srbije 47, 94
Nagorno Karabah 64, 98, 130, 145, 149, 150
Najem, Mustafa 156
„Narandžasta revolucija“ 15, 24, 45, 46, 148, 157
Nariškin, Sergej 62
Narodna banka Kirgizije 129
narodna milicija 163
Narodni front (Arsenija Jacenjuka) 161, 162
nasilje 18, 28, 40, 105, 106, 107, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 151, 156, 170
NATO (Alijansa) 17, 24, 25, 28, 34, 35, 40, 47, 48, 49, 52, 53, 56, 58, 59, 63, 65, 75, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 92, 126, 136, 137, 141, 142, 143, 145, 146
Nazarbajev, Nursultan 129
Nemačka (Nemci) 17, 29, 34, 64, 88, 89, 138, 157, 159, 162
neonacizam 52, 61, 108, 151
neprijateljstvo 52, 62, 126, 133, 137, 152
nep priznate republike 19, 64, 130, 145, 162
nezavisnost 15, 18, 24, 27, 29, 34, 39, 40, 47, 55, 61, 75, 79, 84, 97, 98, 101, 139, 142, 156, 158, 159
Nikolić, Tomislav 35, 94
Niš 35, 49, 71, 107
„normandijski format“ („normandijska četvorka“) 159, 162, 163
Norveška 129, 160
nova „bezbednosna arhitektura“ Evrope 34, 143
Novi Sad 73, 109, 169
„Novorusija“ (Savez narodnih republika DNR i LNR) 66, 67, 159
nuklearne sile 58, 138, 144

/ NJ

Njemcov, Boris 146, 147
Njihojan, Serhij 157
Njuport 85

/ O

„Obraz“ 64
obustava vatre 55, 161, 163
Odesa 146
Oland, Fransoa 90
oligarsi (tajkunji) 47, 84, 135, 140, 146, 148, 149
Olimpijada u Sočiju 27, 33
„Oluja“ 19, 127, 152
Omladinski pokret „64 županije“ 108
opozicija 138, 146, 149, 157
Opozicioni blok 161
Orban, Viktor 90, 91, 92, 139
Organizacija dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB) 34, 49, 71, 83, 125
Orinstejn, Mičel 62, 63
oružani sukob (konflikt) 28, 41, 51, 57, 73, 88, 99, 148, 153, 157
oružje 89, 142
osamostaliti se 18, 41, 56, 83
„Otađzbina“ (Juliје Timošenko) 161
otcepljenje 41, 52, 55, 110, 151

/ P

Pamuk, Orhan 138
Pantelić, Momčilo 51
Papuga, Đura 97
„Parada ponosa“ 113
Pariz 63, 142, 155
Parlament Krima (Vrhovna rada) 158
Parlament Ukrajine (Vrhovna rada) 157, 158, 159
Parlamentarna skupština Saveta Evrope 141
Partija regiona Ukrajine 161
Partnerstvo za mir 85
patriotizam 137, 148
Peking 27, 139, 140, 141
„petodnevni rat“ 27, 34, 136
„Petooktobarska revolucija“ 45, 46, 47, 83, 150
Petrovaradin 106
Petrović, Dragan 78, 79

plaćenici 74, 75, 161, 163
„Plavi tok“ 95, 138
Plotnicki, Igor 161, 162
Podgorica 59, 84
pokret „Otpor“ 46
politička filozofija 120
politička kultura 134
politički mit 119, 123
politički uticaj 17, 33, 126, 137
Poljska 64, 87, 88, 89, 92, 97, 100, 121, 143, 155, 157
Ponta, Viktor 92, 93
„poreski raj“ 140, 141
Porošenko, Petro 148, 149, 160, 161, 162
postkomunistički lideri 129
postkonfliktna društva 122
postsovjetsko prostranstvo 18, 28, 33, 34, 41, 46, 49, 71, 83, 125, 127, 128, 129, 143, 144, 147, 165, 166
„Potkarpatska Rus“ 99, 100
„Pravi Finci“ 64
pravoslavlje 72, 75, 137
pribaltičke zemlje 126, 143, 149
Pridnjestrovlje (Transdnjestarska republika) 64, 92, 98, 145, 146
pripojiti 40, 59
Priština 18, 25, 35, 114, 145
protivraketna odbrana 52, 142, 143
Prvi svetski rat 67
Puhovski, Žarko 120, 121, 122
Putin, Vladimir 18, 34, 35, 36, 42, 45, 49, 50, 52, 58, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 81, 82, 87, 89, 90, 91, 100, 108, 116, 126, 127, 128, 129, 135, 136, 138, 139, 143, 144, 146, 147, 152, 158, 170

/ R

radikali 17, 25, 35, 51, 53, 64, 66, 106, 108, 114, 116, 135, 160, 161, 162
Radikalna partija Olega Ljaška 161, 162
Ramač, Mihajlo 57, 58, 59
rat sankcijama 128, 130
ratni sukob 15, 18, 33, 98, 144, 147, 149, 150
ratni zločini 53, 122, 151

- referendum 17, 29, 41, 42, 52, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 98, 151, 158, 159
- Republika Srpska (BiH) 18, 29, 30, 35, 42, 58, 59, 85, 145
- Republika srpska krajina 41, 49, 152
- „Revolucija dostojanstva“ 15, 156
- režim 19, 20, 27, 29, 31, 47, 49, 51, 53, 61, 68, 108, 127, 135, 138, 139, 142, 144, 149, 151
- RNBO 159
- „Rodina“ 67
- Rogozin, Dmitrij 63
- Rostov na Donu 157
- Rumunija 92, 93, 97, 99, 100, 109, 143
- Rusef, Dilma 141
- Rusija (Rusi) 16, 17, 18, 19, 20, 24, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 114, 119, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 170
- Rusini (bačvansko-sremski) 16, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 109, 165, 169
- „Rusinska porodica“ 99
- Ruska дума 62
- Ruska Federacija 27, 28, 49, 57, 63, 71, 77, 78, 83, 94, 100, 114, 125, 126, 127, 133, 141, 142, 146, 156, 158, 160
- Ruska stranka u Srbiji 32
- rusofilija 64, 71, 72, 73, 74, 75, 114, 153, 170
- Ružin, Nano 85
- I S**
- SAD 18, 20, 29, 33, 35, 41, 57, 75, 91, 129, 133, 135, 136, 139, 140, 141, 143, 144, 158, 159, 160, 170
- Samit NATO u Bukureštu 137
- „Samoodbrana“ 64
- sankcije 17, 59, 63, 77, 78, 83, 88, 89, 90, 91, 94, 114, 128, 129, 130, 140, 153, 158, 160
- Sarajevo 29, 41, 48, 85
- Savez Rusije i Belorusije 35, 53
- secesionizam 18, 29, 39, 41, 56, 58, 149, 153
- „sedenje na dve stolice“ 77, 79, 127, 144
- sekularizacija 137
- separatizam 33, 73, 88, 89, 91, 93, 97, 98, 99, 101, 108, 110, 130, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 159, 160, 161, 162, 163, 170
- Sevastopolj 158
- Sever Kosova 145
- Severna Amerika 97, 134
- Severna Bukovina 93
- SFRJ (Jugoslavija) 19, 42, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56, 57, 59, 75, 81, 83, 85, 88, 94, 101, 102, 106, 108, 115, 119, 120, 121, 144, 145, 151
- Siderov, Volen 63
- Sidor, Dimitrij 99
- simetrični odgovor 35, 129
- Simić, Predrag 77, 78, 79
- Sirija 63, 74, 138
- Siriza 17
- Skoplje 85
- Slobodarska partija Austrije 63
- Slobodna Evropa* 89, 90, 92, 100
- slobodna trgovina (zona) 34, 49, 71, 78, 83, 127, 129, 130, 136, 142, 155, 163
- Slovačka (Slovaci) 89, 90, 91, 92, 97, 98, 99, 100
- Sloveni 20, 72, 87, 88
- Slovenija 94
- „Smerč“ 163
- Snajder, Timoti 66, 67
- snajper 157
- SNP „Naši“ 64
- Sobotka, Boguslav 92
- Soči 27, 33
- socijaldemokrati 48, 74, 91
- socijalistički tabor 126
- Sojrn Potkarpatskih Rusina 99
- som (kirgijski) 129
- Sovjetski Savez (SSSR) 19, 20, 24, 28, 30, 34, 40, 49, 62, 65, 66, 87, 88, 98, 101, 125, 126, 127, 135, 136, 137, 149, 152
- Sporazum o asocijaciji između Ukrajine i EU 16, 20, 23, 24, 27, 30, 36, 88, 127, 128, 137, 143, 155, 156, 158, 160
- Sporazum o partnerstvu i saradnji sa EU 155

Sporazum o prisajedinjenju Republike
Krim u sastav Ruske Federacije 158

Sporazum o slobodnoj trgovini 34, 78,
83, 127

SR Jugoslavija 47, 48, 49, 53, 75, 83, 85, 145

Srbija (Srbi) 16, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 28, 33,
34, 35, 36, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49,
50, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 59, 64, 66, 68, 71,
72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85,
87, 93, 94, 97, 101, 105, 106, 107, 108, 109,
110, 113, 114, 115, 116, 120, 144, 150, 151,
152, 153, 166, 170

Srednja Evropa 16, 87, 88, 90, 102

Srednji Istok 135

Srem 101, 106

Sremska Kamenica 106

Srpska napredna stranka (SNS)
35, 53, 108

Srpska pravoslavna crkva 59

Srpska radikalna stranka (SRS)
35, 53, 64

Srpski sabor zavetnika 108

Staljin, Josif 68, 87, 88,

Standard & Poor's 147

Stepan, Alfred 151

Stranka slobode 64

strateški 52, 82, 83, 91, 94, 136, 139, 169

Sučava 93

Sverlovič, Vladislav 99

Svetska banka 141

Svetska trgovinska organizacija 127, 130

Svetski Kongres Rusina/Rusnaka/
Lemka 97, 98, 100

Svetski savet Rusina/Rusnaka/Lemka
97, 98

svrgavanje 19, 128, 136

/ Š

Šafak, Elif 138

Šangaj 140, 141

Šangajska organizacija za saradnju 140

Šešelj, Vojislav 53, 115

Ševarnadze, Eduard 149

Škotska 17, 18, 29, 41

Šmit, Karl 66

šovinistički 68, 108

Španija 99

Švajcarska 77, 159

Švedani 88

/ T

Tabloidi 51, 52, 166

Tadžikistan 129, 153

talas ekstremizma 106, 109, 115, 116

Taljavini, Hajdi 161

Tanjug 78

Tarasjuk, Vasilij 62

Tatarenko, Ala 20

Tatari (krimski) 40

Tbilisi 34

Temerin 109

tenge (kazahstanski) 129

Teokarevič, Jovan 56, 58, 166

teritorijalna celovitost (integritet)

78, 91, 93, 98, 139, 153, 159, 162

Timošenko, Julija 148, 157, 160, 161, 162

„Točka U“ 163

Torez 160

„Tornado-S“ 163

trafiking 75

transporter helikoptera „mistral“ 90

tranzicija 15, 17, 19, 23, 28, 46, 61, 75, 99, 135,
145, 149, 150, 152

Treća Srbija 64

tržište 33, 47, 65, 77, 78, 79, 84, 125, 126, 127,
129, 130, 140, 141, 143, 153

Turčinov, Oleksandr 159

Turska 68, 95, 120, 121, 130, 134, 138, 139,
141, 142

„Turski tok“ 138

Tusk, Donald 92

/ U

Ujedinjene nacije (UN) 39, 40, 49, 83, 144,
145, 147

Ujedinjeni regioni Srbije 53

Ujedinjeno Kraljevstvo
(Velika Britanija) 17, 18, 29, 64, 67, 89,
121, 133, 134

Ukrajina (Ukrajinci) 15, 16, 17, 18, 19, 20,
23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 40, 41,
42, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59,
61, 62, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 77, 78, 82,
83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98,
99, 100, 101, 102, 110, 114, 119, 126, 127,
128, 130, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 141,
142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151,
152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161,
162, 163, 165, 166, 169

ukrajinska kriza 16, 17, 18, 19, 27, 29, 33,
45, 50, 52, 55, 56, 57, 59, 61, 71, 77, 78, 79,
87, 89, 90, 93, 97, 113, 122, 126, 127, 130,
134, 135, 137, 139, 142, 144, 146, 147, 152,
153, 155, 159, 160, 165

Ukrajinska pravoslavna crkva
Moskovskog patrijarhata 99

ultranacionalističke organizacije 65

Unija „Samopomoć“ 161, 162

Univerzitet u Torontu 100

„Uragan“ 163

Ustavni sud Srbije 108, 114

Uzbekistan 140

I / V

Valuta 129, 147

Vankuver 134, 136, 153

Vašington 136, 140

Vatikan 46

„Velika Albanija“ 120

„Velika Bugarska“ 120

„Velika Rusija“ 39, 40,

„Velika Srbija“ 42, 48, 49

velike sile 17, 59, 120, 121, 150

Vels 84, 85, 89

Venecija 41

Vikiliks 63

Vilders, Gert 64

Viljnus 24, 156

Višegradska grupa 17, 88, 89, 90, 92, 144

Vlada Krima (Rada ministara) 158

Vlada narodnog jedinstva (Srbije) 53

Vlada Srbije 23, 25, 35, 36, 53, 74, 77, 109, 153

Vlada Ukrajine (Kabinet ministara)
23, 61, 63, 128, 147, 148, 152, 155, 156, 157, 162

Vladivostok 134, 136, 153

Vlaams Belang 64

vojna neutralnost 34, 83, 85,

vojne baze 35, 50, 140,

Vojvodina 18, 101, 105, 106, 107, 108, 109,
110, 113, 114, 115, 116, 170, 188

Vona, Gabor 62

Vučić, Aleksandar 53, 74, 139

Vukovar 48, 122

/ Z

Zagreb 121, 122

Zaharčenko, Aleksandar 16, 162

Zajednica nezavisnih država (ZND)
49, 125, 149, 156

Zajednica srpskih opština na Kosovu 42

Zakarpatska oblast (Zakarpatje) 18, 93,
97, 98, 99, 100, 101

„zamrznuti konflikti“ 64, 92, 98, 144, 145

Zapadna Evropa (Zapad) 17, 27, 30, 31, 33,
41, 42, 47, 52, 58, 65, 67, 75, 84, 89, 113,
115, 129, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 143, 151

Zapadni Balkan 45, 55, 71, 77, 79, 81, 82, 85,
97, 115, 143, 144

zapadno hrišćanstvo 137

zarobljenici 161, 163

Zeman, Miloš 89, 90

„Zlatna zora“ 63, 64

Zurabov, M. 161

/ Ž

Ženeva 159

„ženevski format“ 159

Žiznevski, Mihajlo 157

Podaci o autoru

Boris Varga – novinar, publicista i nezavisni istraživač. Rođen je u Vojvodini (Kula, 1975), magistrirao je na međunarodnoj žurnalistici na Lavovskom nacionalnom univerzitetu u Ukrajini (2000) i doktorirao na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu (2012). U novinarstvu se bavi uglavnom međunarodnim temama, uža specijalnost – tranzicija i demokratizacija bivših socijalističkih republika. U nauci – uticajem savremenih društvenih fenomena na političke režime.

Dugogodišnji je dopisnik i saradnik više medija na srpskom (*Al Jazeera Balkans, Vreme, Građanski list*), ukrajinskom (*BBC World Service, Постын, Радіо Іншіатива*), i rusinskom jeziku (*Руске слово, МАК*), za koje je najviše izveštavao iz regiona Jugoistočne Evrope.

Do sada je objavio dve publicističke knjige na temu savremene geopolitike: *Putin i baršunasta gerila* (*Vreme*, 2007) i *Farbanje demokratije* (Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2013). Kao i dve knjige naučnih radova: „*Izborne revolucije*“ u bivšim socijalističkim državama (Vojvođanska akademija nauka i umetnosti, 2012) i *Od „šarenih revolucija“ do Anonimusa* (Vojvođanska politička asocijacija, 2013).

Detaljnija biografija sa publikacijama na: www.borisvarga.com

Kontakt: boris.varga@gmail.com

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
323(477)
327(4)
ВАРГА, Борис

Evropa posle Majdana / Boris Varga. - Novi Sad : Studentski kulturni centar, 2015 (Petrovaradin : Simbol). - 188 str. ; 24 cm
Tiraž 400. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Registar.
ISBN-978-86-6285-032-4

a) Украјина - Политичке прилике b) Европа - Политичке прилике
COBISS.SR-ID 296656391

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI

“Knjiga *Evropa posle Majdana*, autora Borisa Varge, predstavlja stavove i mišljenja autora knjige, ali ne i izdavača ili uredništva Ustanove studentski kulturni centar Novi Sad. Studentski kulturni centar Novi Sad ne odgovara za sadržaj teksta niti za stavove iznesene u njima.”

Drago mi je da čitaocima mogu da preporučim još jednu dobru knjigu dr Borisa Varge, ovog puta o tekućoj ukrajinskoj krizi i njenim posledicama. Varga je bukvalno jedini analitičar u Srbiji koji sa takvom količinom suverenog znanja i prethodnog iskustva veoma dugo prati postsovjetski prostor, a naročito događaje u Rusiji i Ukrajini. Zato i nije slučajno da se upravo u ovoj knjizi najbolje pokazuje kako ukrajinski događaji i njihovi mogući raspleti nisu slični kosovskoj situaciji, već bosanskoj. To je, naravno, suprotno dominantnoj interpretaciji kako u Rusiji, tako i u Srbiji. Osakaćena potpunom degradacijom spoljnopolitičkog novinarstva, kao i paralelnom tabloidizacijom medija, naša javnost je siromašna za pouzdane informacije i tumačenja svega što se van Srbije događa.

Dr Jovan Teokarević,

profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

Vargino viđenje događaja na kijevskom trgu Majdan, naš odnos prema tim događajima, te kasnije naša balansiranja između EU i Rusije, samo su neke od tema kojima se ova knjiga detaljno bavi, baš kao i svim važnim detaljima koji se projektuju u novu podelu sveta, kakvu smo ranije poznavali u hladnoratovskom dobu. Novi talas rusofilije, položaj Vojvodine u ovim vremenima „zametenim vetrom“, jedna su diskretna i šarmantna opaska Varge kao preciznog posmatrača koji i mesnu zajednicu stavlja u tačnu prazninu oštećenog mozaika globalnog okvira. Ako bude pameti, neko će ovu zanimljivu knjigu koristiti kako bi se lakše snalazio u ovom cunamiju šumova, kojim se suština iza brda valja, a u stvarnosti uvaljuju analitičari od kratke upotrebne vrednosti, koji veruju da je moguće putovati vozom koji ide i bez šina. Zato je ova knjiga dragocena i važna.

Jovan Gvero,

urednik SKC NS